

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1932 kl. $\frac{1}{2}$ 7 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 53, 81, 82 och 105—107 regeringsformen, §§ 33, 35—41, 44, 45, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 75, 78 och 79 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen, ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten, den 19 februari 1932 dagtecknad, proposition, nr 105, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 53, 81, 82 och 105—107 regeringsformen, §§ 33, 35—41, 44, 45, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 75, 78 och 79 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.

Regeringsformen.**§ 53.**

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, ett utrikesutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas.

Å urtima — — — — förekommande ärenden.

§ 81.

Denna regeringsform — — — — riksdagars beslut.

Då riksdagen hos Konungen anmält sitt beslut i grundlagsfråga, skall Konungen, därest beslutet innefattar bifall till ett av Honom framlagt förslag,

Bihang till riksdagens protokoll 1932. 5 saml. 14 häft. (Nr 26—27.) 1

förrän riksdagen åtskilts låta sålunda beslutad grundlagsändring genom allmän kungörelse utfärda; och skall Konungens beslut härom meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat. Antager riksdagen ett inom densamma väckt grundlagsförslag, inhänte Konungen hela statsrådets tankar i ämnet och låte, där Han till förslaget samtycker, det tillkännagiva genom kungörelse och öppet brev inom tid och på sätt nyss sagts. Lämnar Konungen ej Sitt samtycke, meddele Han, förrän riksdagen åtskilts, densamma genom skrivelse de orsaker, för vilka Han riksdagens beslut ej godkänner.

§ 82.

Vad till ändring av grundlagarna, uti föreskriven ordning, riksdagen beslutit och Konungen gillat, eller Konungen föreslagit och riksdagen antagit, äge, sedan öppet brev, varom i nästföregående paragraf förmäles, blivit i riksdagens kamrar uppläst, kraft av grundlag.

§ 105.

1:o. Lagtima riksdags konstitutionsutskott åligger att äska de protokoll, som uti statsrådet blivit förda, med undantag av protokoll i utrikes ärenden.

Protokoll i — — — — uppgivna händelser.

2:o. Lagtima riksdags utrikesutskott åligger att äska de i statsrådet förda protokoll i utrikes ärenden. Sådant särskilt protokoll, som i 9 § sägs, må dock äskas allenast i vad angår visst av utskottet uppgivet mål. Sker det, pröve Konungen, huruvida, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, hinder möter för protokollets överlämnande till utskottet. Ej må protokollet vägras, utan att utrikesnämnden erhållit tillfälle att yttra sig i ämnet.

§ 106.

Finner konstitutionsutskottet eller utrikesutskottet av dessa protokoll, att någon statsrådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon överträdelse därav, eller underlåtit att göra föreställningar emot sådan överträdelse, eller den vållat och befrämjat genom uppsåtligt fördöljande av någon upplysning, eller att den föredragande underlåtit att, i de fall, som 38 § av denna regeringsform förutsätter, sin kontrasignation å ett Konungens beslut vägra, då skall utskottet ställa en sådan under tilltal av justitieombudsmannen inför riksrätten, och gånge härmed som i 101 och 102 §§ om tilltal emot regeringsrätten föreskrives. Då statsrådets ledamöter finnas hava, på sätt ovanberört är, gjort sig till ansvar skyldige, döme dem riksrätten efter allmän lag och den särskilda författning, som till bestämmande av sådant ansvar utav Konungen och riksdagen fastställd varder.

§ 107.

Skulle konstitutionsutskottet eller utrikesutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flere av dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat, äge då utskottet att sådant tillkännagiva för riksdagen, vilken, om den finner rikets väl det kräva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att Han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot vilka anmärkning blivit gjord.

Frågor uti detta ämne kunna i riksdagens kamrar väckas och av riksdagens utskott, även i annan ordning än ovan sägs, hos kamrarna andragas, men icke av riksdagen avgöras förr, än konstitutionsutskottet eller, om saken rör utrikes ärenden, utrikesutskottet däröver blivit hört. Under riksdagens överläggningar därom skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon riksdagens prövning underställas.

Allt vad — — — — — ämbetsbefattning tillkommer.

Riksdagsordningen.

§ 33.

1. Så snart — — — — — vice talman.
Närmare bestämmelser — — — — — beslutad stadga.
2. Innan val — — — — — levnadsåren äldst.
3. Där talman — — — — — vice talman.
4. Vid samtidigt — — — — — förfallet upphört.
5. Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare. Den betjning, som vardera kammaren i övrigt för sig under riksdagen anser nödig, tillsättes av talmannen och några utav kammaren därtill utsedda ledamöter, efter samråd med sekreteraren.

§ 35.

1. Vill Konungen, med upplösande av riksdag, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, meddelar Konungen, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.

2. Då riksdag skall avslutas, infinna sig, på Konungens kallelse och efter förrättad gudstjänst, riksdagsmännen på rikssalen och framföra genom talmännen sina välönskningar. Därefter uppläses riksdagsbeslutet, varupå Konungen förklarar riksdagen vara avslutad.

Vill Konungen ej själv avsluta riksdag, skall Konungens beslut om avslutandet meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren sam-

tidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart avslutad.

§ 36.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett konstitutionsutskott, ett utrikesutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: konstitutionsutskottet av tjugu, utrikesutskottet av sexton, statsutskottet av trettio, bevillningsutskottet av tjugu, bankoutskottet av sexton, vardera lagutskottet av sexton samt jordbruksutskottet av tjugu ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstämmande beslut att för upptagande av frågor, som prövas böra av särskilt utskott beredas. tillsätta dylikt utskott, så ock att, därest utskott anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. Vardera kammaren äger ock inom sig utse suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda.

3. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som rör kammaren enskilt och är av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall för avgivande av utlåtande och förslag i frågan ett tillfälligt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren nödigt aktar, inom kammaren tillsättas.

Tillfälligt utskott må ock tillsättas för ändamål, varom i 44 § 2 mom. förmåles.

4. Å urtima riksdag skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras för beredning av de därvid, enligt 2 §, förekommande ärenden.

5. Valen till utskott äro proportionella, där två eller flere personer skola utses. Närmare bestämmelser om valsättet meddelas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

6. Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd i utskott eller val till utskott deltaga.

Ej heller må någon, av vilken riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväjas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma. Vad nu stadgats skall likväl ej utgöra hinder att i annat utskott än konstitutions- och utrikesutskotten invälja förutvarande ledamot av statsrådet, dock utan rätt för denne att inom utskottet deltaga i behandling av ärende, som avser redovisning för någon hans ämbetsåtgärd.

§ 37.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, vallagen, stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar, stadgan om val till riksdagens utskott ävensom de reglementariska föreskrifter, vilka riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hän-

visade grundlags- och vallagsfrågor samt frågor rörande omförmälda stadgar och föreskrifter.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som antingen angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

3. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll med undantag av protokoll i utrikes ärenden. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning av protokollen, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, vartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning av gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när av riksdagsman eller av annat utskott fråga blivit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat och saken ej rör utrikes ärenden, däröver, före frågans avgörande av riksdagen, avgiva yttrande, därom är i regeringsformen stadgat.

4. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till vilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

§ 38.

1. Utrikesutskottet skall meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som röra överenskommelser med främmande makter och icke skola av annat utskott behandlas.

2. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll i utrikes ärenden; dock gälle vad i 105 § regeringsformen finnes om vissa protokoll särskilt föreskrivet.

Huru förfaras skall i anledning av anmärkning, vartill granskning av protokollen föranleder, så ock om avgivande av yttrande, när med avseende å utrikes ärenden av annat utskott eller av riksdagsman fråga väckes, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, därom stadgas i regeringsformen.

3. I den mån utskottet, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, finner i visst ämne meddelade upplysningar böra hemliga hållas, vare utskottets ledamöter till tystnadsplikt förbundna.

§ 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlätna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden, pensionsstaten eller riksdags- och revisionskostnader

eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas, så ock att föreslå beloppet av de summor, vilka, jämlikt 63 § regeringsformen, skola för särskilda händelser avsättas. Utskottet åligger därjämte att, gemensamt eller efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevilningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.

2. Utskottet tillkommer — — — — — ansvar yrka.

§ 40.

1. Bevillningsutskottet åligger att bereda alla dit från kamrarna hänvisade frågor, som angå föreskrifter om bevilnings utgörande. Utskottet har även att, gemensamt eller efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna inkomsterna av de särskilda bevilningarna samt, sedan statsverkets behov blivit utredda och bestämda, föreslå sättet att genom bevilning åvägabringa jämvikt i statsregleringen. Utskottet må därjämte uti bevilningsfrågor föreslå vad det anser billigt och nyttigt.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande kommunala skatter samt, jämväl i andra fall än i 1 mom. avses, rörande tillverkning och försäljning av rusdrycker och maltdrycker.

§ 41.

1. Bankoutskottet tillhör att undersöka och utreda riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och tillstånd samt att föreslå och i mål, för vilka utskottet fått sig sådan makt av riksdagen uppdragen, giva föreskrifter om bankens och riksgäldskontorets förvaltning ävensom att föreslå vad till fyllandet av riksgäldsverkets behov erfordras. Utskottet skall ock meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor, som avse användningen av de under riksgäldskontorets förvaltning stående utlåningsfonder.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom angående pensionsväsendet.

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlätna proposition, vad angår pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

§ 44.

1. Finnes fråga äga nära samband med ämne, som tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan kunna till nämnda utskott hänvisas, ändå att den enligt föreskrifterna i 37—43 §§ skolat handläggas av annat ständigt utskott.

2. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som icke enligt vad i 37—43 §§ stadgas tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan hänvisas till det ständiga utskott, under vars behandling densamma prövas närmast höra, eller, där särskilda skäl därtill äro, till ett tillfälligt utskott.

§ 45.

1. Alla utskott — — — utsedda, sammanträda.
2. Utskotten välja, — — — nödig finnes.
3. Utskotten böra, — — — dem ankomma.
4. Utskott äger för visst ärende inom sig utse en ledamot av vardera kammaren att vid överläggning i kammaren å utskottets vägnar såsom referent yttra sig i ärendet.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver, dock att, där utskott jämlikt 45 § utsett referent i visst ärende, denne i det ärendet äger yttra sig oberoende av ordningen mellan kammarens övriga ledamöter.

Utan hinder av vad nu sagts må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, för till viss tid begränsat, kort genmåle till efterföljande talare kunna, efter talmannens beprövande, erhålla ordet omedelbart efter sådan talare.

Ej må någon vara berättigad att tala utom protokollet.

Ingen må tillåta sig personligen förolämpande uttryck eller eljest uppträda på ett mot god ordning stridande sätt. Sker det, och låter den felande sig icke av talmannens föreställning rätta, äger talmannen frantaga honom ordet. Har sådant ägt rum, må den felande för det sammanträdet icke vidare yttra sig. Väckes förslag, att den ledamot, som sålunda sig förgått, därjämte må av talmannen erhålla varning eller att saken bör till laga domstols behandling överlämnas, skall beslut däröver av kammaren utan föregående överläggning genast fattas.

§ 54.

Konungens skrivelser — — — dess yttrande.

Propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom två månader från dess öppnande, och må proposition ej senare avlätas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men.

§ 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom tio dagar från riksdags öppnande. Dock må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen avläts.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som ej röra kammare enskilt, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande.

§ 57.

Därest av riksdagsman eller, i andra fall än i 107 § första stycket regeringsformen avses, av utskott fråga hos kamrarna väckes, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, böra därvid endast följande ordalag nyttjas: »det är anledning till anmärkning mot statsrådet, eller den eller den ledamoten eller föredraganden, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet (eller utrikesutskottet), inför vilket anledningen skall uppgivas». Sådan remiss skall då genast ovägerligen verkställas. Vid kammares överläggning om sådan fråga gälle i avseende på Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, vad uti 107 § regeringsformen stadgat är.

§ 58.

När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren enhälligt densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde. Vid detta sammanträde bör hänvisning till utskott ske, därest frågan ej nedlägges eller, om den rörer kammaren enskilt, eljest bliver avgjord; dock att, där fråga är av beskaffenhet att kunna hänvisas till tillfälligt utskott, med beslut om hänvisning må anstå längst till det sammanträde, som inträffar näst efter motionstidens utgång.

Vid remiss till utskott äger varje ledamot i målet avgiva yttrande, vilket jämväl till utskottet överlämnas; men ej må därav remissen uppehållas.

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § första stycket sägs, eller uppstår, i annat fall än i första stycket av denna

paragraf avses, fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

§ 60.

1. När ärende — — — överläggningen slutad.

2. Därefter bör, utom i de fall, mom. 3 upptager, proposition framställas i den ordning, här nedan i detta mom. stadgas. Kan fråga bliva föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivit under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven. — Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; envar i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva. — Då voteras skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och uppläsas, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga talmannen i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

3. Fråga, varom i första punkten av 110 § regeringsformen eller i 32 § 2 mom. eller i sista stycket av 52 § i denna riksdagsordning förmäles, skall alltid avgöras genom votering. I ty fall gälle angående voteringsproposition jämte kontraposition vad i nästföregående mom. sägs; dock bör justerad proposition anslås och därefter omröstning genast äga rum. Sådan omröstning skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande av lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid varje omröstning före sedlarnas uppräkning en bland dem uttaga och genast förseglad avlägga. Om vid sammanräknandet av de övriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och avgöra beslutet. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från

oriktighet i anseende till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

§ 78.

De reglementariska föreskrifter, som för riksdagsgöromålen och ordningen hos kamrarna och utskotten anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna och den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga, äger riksdagen eller i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa. Ej må något däri införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

§ 79.

De framställningar till Konungen, vilka riksdagen beslutar, skola, ävensom svaren på Hans till riksdagen avlätna förslag, genom skrivelser till Konungen avlämnas.

Tryckfrihetsförordningen.

§ 2.

4:o. I grund — — — som helst.

Vid föregående — — — ovägerligen iakttagas:

Att protokoll, hållna hos Konungen i ministeriella ärenden och kommandomål, eller statsrådets protokoll och handlingar, eller riksståndens, eller utrikesnämndens, eller konstitutionsutskottets eller utrikesutskottets, rörande statsrådet, eller banko- och riksgäldsverkens, eller banko- och statsutskottens, eller revisorers över banko- och riksgäldsverken, rörande samma verks hemliga ärenden, icke kunna före femtio år efter protokollets eller handlingens datum till tryckning fordras, eller, utan vederbörandes tillstånd, utbeкомmas. Utgivnas sådana — — — icke uppenbara.

I samband med dessa grundlagsändringsförslag har utskottet till behandling förehaft följande i ämnet väckta motioner:

inom första kammaren

nr 6 av herr *Rosén*;

nr 307 av herr *Hallin*;

nr 310 av herr *Lindhagen*, i vad den avser grundlagsfrågor; samt

inom andra kammaren

nr 102 av herr *Alströmer m. fl.*;

nr 431 av herr *Persson i Falla m. fl.*;

nr 444 av herr *Petersson i Lerbäcksbym m. fl.*;

nr 445 av herr *Anderson i Råstock*;

nr 455 av herr *Forssell*;

nr 456 av herr *Nylander m. fl.*;

nr 457 av herr *Nylander m. fl.*;

nr 458 av herr *Hage*;

nr 459 av herr *Kilbom m. fl.*;

nr 468 av herrar *Persson* i Falla och *Anderson* i Storegården.

För de i motionerna framställda yrkandena kommer utskottet i det följande att redogöra i vederbörligt sammanhang.

Beträffande motiveringen för propositionen får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdraget av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden den 19 februari 1932 samt beträffande motiveringarna för de i motionerna framställda förslagen till dessa motioner.

I. Inledning.

Närvarande: herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Melén, Engberg, Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Trången, *Hallén, Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Mora, *Fast, Björck* i Kristianstad och *Sandwall*.

Historik.

Den svenska riksdagens arbetsformer hava i mångt och mycket en för den svenska konstitutionen säregen karaktär med gammal hävd. Då 1810 års riksdagsordning genom representationsreformen år 1866 ersattes med den ännu gällande riksdagsordningen, ägnades icke någon större uppmärksamhet åt frågan om riksdagens arbetsorganisation. Riksdagens arbetsformer lämnades sålunda i det väsentliga orubbade, endast med erforderlig anpassning efter det nya riksdagsskicket.

Redan kort tid efter tillkomsten av 1866 års riksdagsordning började emellertid anmärkningar riktas mot riksdagens arbetsorganisation, och tid efter annan hava sedan förslag väckts om ändringar i olika hänseenden. Till en början var det i främsta rummet fråga om avskaffande eller förändring av de tillfälliga utskotten. Frammot sekelskiftet aktualiserades emellertid även andra spörsmål, väsentligen framkallade av den ökning i riksdagens arbetsbörda, som alltmer började göra sig gällande. Åtskilliga grundlagsändringar hava ock vidtagits, bland vilka främst märkas de åren 1900, 1909 och 1918 genomförda, åsyftande ett snabbare igångsättande av riksdagens arbete samt innebärande omregleringar beträffande de ständiga utskotten.

Även efter 1918 års grundlagsändringar hava inom riksdagen framförts förslag om reformer i olika hänseenden av riksdagens arbetssätt, och vid 1928 års riksdag hemställde konstitutionsutskottet, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning rörande erforderliga ändringar i gällande bestämmelser om utskottens sammansättning och arbetsuppgifter ävensom, i samband därmed, rörande de åtgärder i övrigt, som kunde vara ägnade att främja en sund utveckling av riksdagens arbetsformer. Bland de problem, som borde tagas under omprövning, nämnde utskottet frågorna om de tillfälliga utskottens ställning, om de ständiga utskottens organisation och fördelningen av ärendena mellan desamma samt om budgetens och vissa lagstiftningsfrågors behandling. Frågan förföll emellertid vid denna riksdag. Icke heller vid 1929 års riksdag föranledde i ämnet väckta motioner någon riksdagens åtgärd.

Vid 1930 års riksdag upptogs emellertid ånyo frågan om ändringar i riksdagens arbetsformer, och i överensstämmelse med konstitutionsutskottets i memorial (nr 21) gjorda hemställan avlät riksdagen skrivelse (nr 185) till Kungl. Maj:t i ämnet. Efter en erinran om att det förefunnnes ett utbrett missnöje med nuvarande anordning av riksdagsarbetet och de för detta arbete gällande formerna, betonades i skrivelsen, att förutsättningen för ernäendet av ett bättre sakers tillstånd vore, att frågan om riksdagsarbetets lämpliga anordnande överlämnades åt en av erfarna representanter för de olika utskotten och i övrigt allsidigt sammansatt kommitté för en förutsättningslös utredning. Denna utväg syntes vara desto lämpligare, som det kunde tänkas visa sig möjligt att utan större rubbningar åstadkomma en mera tillfredsställande arbetsorganisation, därest målsmän för de olika utskotten samtidigt ställdes inför uppgiften att anvisa det sätt, varpå jämkningar, som kunde av arbetet inom utskotten eller eljest påkallas, efter deras mening bäst borde åstadkommas. Riksdagen anhöll på den grund, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående de ändringar i grundlag och andra författningar, som kunde finnas nödiga för ett mera ändamålsenligt anordnande av lagtima riksdags arbeten. I skrivelsen framhölls, att riksdagen i främsta rummet fäste avseende vid utskottsarbetets planmässiga ordnande, men att utredningen dock icke borde begränsas här till utan även omfatta andra uppslag, som ägde samband med riksdagsarbetet och kunde finnas vara av beskaffenhet att kunna leda till större planmässighet och effektivitet.

1930 års
riksdags
skrivelse
nr 185.

Med föranledande av riksdagens skrivelse tillsatte Kungl. Maj:t år 1930 en kommitté — i det följande endast benämnd kommittén — med uppdrag att verkställa utredning av frågan om riksdagens arbetsformer. Till ledamöter förordnades ledamöterna av riksdagens första kammare G. F. Bissmark, tillika ordförande, S. H. Kvarnzellius, C. L. A. A. Reuterskiöld, K. V. Rydén och C. E. Svensson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, A. I. Anderson, J. A. Engberg, P. S. Hedlund och G. A. Mosesson. Sedan Rydén avlidit, förordnades ledamoten av riksdagens andra kammare A. Anderson i Råstock att i hans ställe vara ledamot av kommittén.

1930 års
kommitté.

Till fullgörande av sitt uppdrag har kommittén år 1931 avgivit betänkande (Statens offentliga utredningar 1931:26) med förslag till vissa ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Kommittén har såsom ett allmänt omdöme uttalat, att det fast organiserade svenska riksdagsmaskineriet i stort sett fungerat och alltjämt fungerar tillfredsställande. Brister förefunnnes dock i åtskilliga avseenden. Bland mera påfallande olägenheter vore att nämna anhopningen av ärenden i kamrarna under riksdagens sista skede samt splittringen i budgetbehandlingen; även de tillfälliga utskotten utgjorde beträffande flertalet av dem handlagda ärenden en föga rationell och med betänkliga olägenheter behäftad organisationsform. Olägenheterna syntes dock kommittén vara av den art, att de kunde i avsevärd mån förminskas eller undanröjas utan en från grunden gående omläggning vare sig av utskottsväsendet eller av riksdagens arbetsformer i övrigt. Utgångs-

punkten för kommitténs arbete hade sålunda varit, att största hänsyn borde tagas till den tradition och praxis, som efter hand utvecklats sig.

Huvudparten av de grundlagsändringar, som kommittén från nu angivna utgångspunkter föreslagit, avse ärendenas beredning genom utskott, men även andra frågor hava behandlats, såsom om begränsning av tiden för propositioners och motioners avgivande, om ärendenas behandling i kamrarna m. m.

Propositionen. De av kommittén utarbetade förslagen till grundlagsändringar hava, med vissa formella jämkningar, i oförändrat skick framlagts för riksdagen i förevarande kungl. proposition, dock med det undantaget att frågan om en av kommittén föreslagen ändring i § 12 riksdagsordningen angående ökat antal fria resor för riksdagsledamöterna utbrutits, enär denna fråga ansetts böra behandlas gemensamt med den i samma paragraf berörda frågan om sänkning av riksdagsmännens arvoden, varom proposition (nr 195) senare avlåtits till riksdagen.

Departementschefen har såsom allmänt omdöme uttalat, att det varit kommitténs ögonmärke att utan större rubbningar i bestående förhållanden söka åvägabringa en lösning av frågan om en mera tillfredsställande organisation av riksdagens arbete. De förslag, vari utredningen utmynnat, byggde helt på huvudgrunderna i gällande system. Huruvida de ifrågasatta ändringarna skulle kunna giva ett tillfredsställande resultat vore naturligen vanskligt att nu bedöma. Möjligen skulle mera ingripande åtgärder komma att visa sig nödvändiga. Med det inbördes beroende, i vilket de olika leden stode till varandra i ett så omfattande system, som riksdagens arbetsformer utgöra, vore dock en djupare gående omläggning en ömtålig fråga, och det gällde att icke giva till spillo de förtjänster, som den gamla under lång tid pröfvade organisationen visat sig i många hänseenden besitta. Riktig syntes därför departementschefen den väg vara, som kommittén följt, eller att i första hand pröva vad som kunde vinnas med mindre medel. Erfarenheten finge sedan visa om man kunde stanna därvid.

Motion. I motionen I: 307 av herr Hallin, i anledning av förevarande proposition, har hemställts, att riksdagen måtte såsom vilande antaga de i propositionen föreslagna grundlagsändringarna — dock med vissa i motionen angivna jämkningar, främst avseende de föreslagna bestämmelserna om utökning av statsutskottets ledamotsantal samt om inrättande av ett utrikesutskott.

Utskottet. Den fast uppbyggda svenska riksdagsorganisationen besitter, även om den ingalunda är utan bristfälligheter, betydande förtjänster. Såsom ett bevis på förtjänsterna hos det svenska riksdagsmaskineriet kan anföras den omständigheten, att denna organisation, visserligen med en del omläggningar och utbyggnader, visat sig kunna möta den starka ökning av arbetsbördan, som under de senaste decennierna inträtt och som nådde sin hittillsvarande höjdpunkt under världskriget och de därefter närmast följande åren. Utskottet vill här-

med dock ingalunda bestrida, att brister i åtskilliga avseenden vidlåda riksdagens arbetsorganisation. Självfallet är det angeläget att söka undanröja eller åtminstone begränsa desamma. Bristerna synas utskottet, i likhet med vad kommittén anfört, emellertid icke vara av den art och omfattning, att de icke kunna i avsevärd mån förminsкас eller borttagas, utan att några mera från grunden gående omstöpningar vidtagas av riksdagens arbetsformer. Utskottet ansluter sig sålunda till uppfattningen, att man i möjligaste mån bör sträva efter att uppnå en rationalisering av riksdagens arbete. Utgångspunkten för utskottets bedömande av de framställda förslagen om omorganisation av riksdagens arbetsformer m. m. är därför den, att största möjliga hänsyn bör tagas till den tradition och praxis, som efter hand utvecklats sig, och som i och för sig i väsentliga delar är värdefull och därför icke utan nödtvång bör givas till spillo. Erfarenheten får sedan visa, om en mera djupgående omläggning i framtiden kan befinnas erforderlig.

Från dessa allmänna utgångspunkter har utskottet funnit sig böra ingå i prövning av det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda, med kommitténs utkast i huvudsak överensstämmande förslaget till grundlagsändringar berörande riksdagens arbetsformer m. m.

II. Utskottsorganisationen.

1. Begränsning av tillfälliga utskotts användning.

Närvarande: Herrar *Sävström, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson*, Sundberg, Vennerström, Mellén, Larsén, Akerberg*, P. Sandström*, Engberg, Gustafson i Kasenberg, Persson i Trången, Hallén, Lindmark, Olsson i Mora, Fast, Björck i Kristianstad och Sandwall**.

* Ej närvarande vid justeringen.

Historik. I 1810 års regeringsform upptogs bland de ständiga utskotten även ett allmänt besvärs- och ekonomiutskott, som skulle bereda ärenden på den ekonomiska lagstiftningens område, inom vilket riksdagen enligt § 89 regeringsformen endast hade befogenhet att göra framställningar och uttala önskningsar, som Konungen ägde fästa det avseende vid, honom för gott syntes. Genom en år 1815 genomförd grundlagsändring förändrades detta utskotts kompetens icke obetydligt. Härigenom bereddes möjlighet för att frågor, som icke fölle inom området för något av de ständiga utskottens behörighet, icke desto mindre bleve gjorda till föremål för beredning i något av dem, i första hand besvärs- och ekonomiutskottet. Detta utskott kom efter 1815 års grundlagsändring så småningom att uppfattas som egentligen avsett för alla frågor, som icke otvetydigt tillhörde annat ständigt utskotts verksamhetsområde, d. v. s. såsom ett till sin egentliga kompetens endast negativt bestämt utskott. I följd härav utvecklade det sig till en samlingsplats för de mest skilda framställningar. Denna olikartade beskaffenhet hos de frågor, som hänvisades till allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, ansågs omöjliggöra sakkunnig behandling av ärendena, varför också flertalet förslag om en representationsreform, i den mån de berörde frågan om utskottsorganisationen, tillstyrkte detta utskotts avskaffande. Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet avskaffades också genom 1866 års riksdagsordning. Denna införde en ny form för ärendenas beredning, de s. k. tillfälliga utskotten.

Tillfälligt utskott skall enligt den nu gällande riksdagsordningen tillsättas för beredning av fråga, som ej faller inom ständigt utskotts behandling men ändå är av beskaffenhet, att utskotts yttrande däröver erfordras. Dylikt utskott har karaktär av kammarutskott, i följd varav fråga som beretts av dylikt utskott behandlas successivt i de båda kamrarna, först i den kammaren, där frågan väckts, och, i händelse av positivt beslut i denna kammare, därefter i medkammaren. Avsikten med de tillfälliga utskottens inrättande var, att utskottens sammansättning skulle kunna av kammaren avvägas för varje fråga med hänsyn till dennas innebörd och att medkammaren icke skulle behöva pröva ärendet annat än om det föranlett positivt beslut i förstnämnda kammare. Kamrarna tillerkändes samtidigt rätt att utan hänvisning till utskott avslå motion av beskaffenhet att tillhöra tillfälligt utskotts behandling.

De tillfälliga utskotten hava emellertid i praxis blivit ungefär lika permanenta som de ständiga utskotten. Tillfälliga utskott tillsättas ej särskilt för viss eller vissa därförinnan väckta frågor utan utses till visst antal redan vid riksdagens början, i regel två i första kammaren och fem i andra kammaren. Mellan dessa utskott fördelas frågorna inom vardera kammaren vanligen i grupper efter ärendenas sakliga natur. Fördelningen är dock icke bestämt fixerad, och emellanåt ha till samma utskott hänskjutits frågor av mycket olikartad natur. Sedan de tillfälliga utskotten genom grundlagsändring år 1912 medgivits rätt att anställa sekreterare, har sådan i regel anlitats; dessförinnan utsågs för varje mål bland utskottsledamöterna särskild föredragande, som ock hade att uppsätta utskottets yttrande i ämnet. Ehuru de tillfälliga utskotten till skillnad från de ständiga utskotten ej kunna ingå i sammansättningar med andra utskott och någon officiell samverkan mellan tillfälliga utskott i den ena kammaren och motsvarande utskott i den andra för behandling av frågor, som väckts i båda kamrarna, sålunda ej kan komma till stånd, äger dock i praxis samarbete under hand stundom rum. Den i riksdagsordningen § 55 lämnade möjligheten att utan remiss avslå motion, som kan beredas av tillfälligt utskott, kommer numera i praktiken ej till användning.

Om gränsen för de tillfälliga utskottens kompetensområde — beredning av frågor, vilka icke tillhöra ständigt utskotts eller i dess ställe tillsatt särskilt utskotts behandling — rådde från början skiljaktiga meningar. I främsta rummet stod därvid spörsmålet, huruvida till ständigt eller tillfälligt utskott borde hänvisas motion i frågor, vilka fölle delvis inom ständigt och delvis inom tillfälligt utskotts kompetensområde, eller motion, avseende skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga som, därest förslag till antagande av lag eller till beviljande av anslag förelegat, skolat hänvisas till ständigt utskott. Numera torde i dylika fall remiss i regel ske till ständigt utskott. Det har dock även på de senaste åren förekommit åtskilliga undantag från denna regel, liksom överhuvud taget en vacklande praxis med avseende å gränsdragningen mellan ständiga och tillfälliga utskott gjort sig märkbar. Utvecklingen har emellertid i stort sett gått i riktning mot en inskränkning av de tillfälliga utskottens verksamhetsområde genom remiss i möjligaste mån till det ständiga utskott, under vars behandling den föreliggande frågan närmast prövats höra.

De tillfälliga utskotten hava alltså fått en annan karaktär än den av lagstiftaren åsyftade. Redan kort tid efter de tillfälliga utskottens införande framkommo ock anmärkningar mot den nya anordningen. Tid efter annan hava även förslag väckts om avskaffande av de tillfälliga utskotten eller om ändringar i deras ställning och uppgifter, dock utan att hittills hava lett till något resultat.

I vissa ändringsförslag har man utgått från att formen av tillfälligt utskott skulle bibehållas, såsom i ett vid 1869 års riksdag motionsvis framställt yrkande att de tillfälliga utskotten skulle göras gemensamma för de båda kamrarna. I samma riktning gick en motion vid 1900 års riksdag, däri föreslogs, att för beredning av frågor, som ej tillhörde de ordinarie utskottens behandling, skulle tillsättas ett tillfälligt utskott, bestående av 18 ledamöter från vardera kam-

maren. Konstitutionsutskottet föreslog då en mindre ändring, nämligen att särskilt utskott skulle kunna tillsättas även för frågor, som eljest skulle hava hänvisats till tillfälligt utskott. Slutligen må nämnas ett vid 1929 års riksdag framställt förslag, att sammansatt tillfälligt utskott skulle kunna anordnas för beredning av fråga, som genom likalydande motioner väckts i båda kamrarna och hänvisats till tillfälliga utskott.

I andra fall åter har man avsett att ersätta de tillfälliga utskotten med visst ständigt utskott, ett eller flera. Sålunda föreslogs vid 1880 års riksdag, att de tillfälliga utskottens uppgift skulle övertagas av ett ständigt ekonomiutskott. Konstitutionsutskottet förordade en sådan anordning, dock med rätt för kamrarna att var för sig tillsätta tillfälliga utskott i kamrarnas enskilda angelägenheter. Ett i stort sett därmed överensstämmande förslag framkom vid 1890 års riksdag och understöddes av konstitutionsutskottet. Och vid behandlingen av propositionen om grundlagsändringar vid 1908 års riksdag yrkades motionsvis inrättande av ett 'allmänt' utskott för behandling av frågor, som ej kunde hänföras till annat ständigt utskott. Vid andra tillfällen har man tänkt sig de tillfälliga utskotten böra ersättas av två eller flera för ändamålet inrättade utskott.

Även de åren 1907 och 1916 för utredning om erforderliga åtgärder till beredande av lättnad i riksdagens arbete tillsatta kommittéerna hade frågan om de tillfälliga utskottens ställning under övervägande, men de stannade vid att ej föreslå några ändringar. Samma ställning intog konstitutionsutskottet år 1921 vid behandlingen av en motion med förslag om de tillfälliga utskottens avskaffande och om återgång till systemet i 1810 års riksdagordning. Rörande framkomna ändringsförslag framhölls vid dessa tillfällen bland annat olämpligheten av att ersätta de tillfälliga utskotten med ett för ändamålet inrättat ständigt utskott samt svårigheten att, i händelse de tillfälliga utskottens arbetsuppgifter sloges ut på flera ständiga utskott, finna en lämplig grund för fördelningen av de till beskaffenheten synnerligen skiftande ärenden, varom här vore fråga. Konstitutionsutskottet erinrade därjämte om de tillfälliga utskottens betydelse för ett talrikt deltagande av riksdagsledamöterna i utskottsarbetet.

Kommittén. Kommittén har i sitt betänkande erinrat om att huvudsyftet med de tillfälliga utskotten redan från början i huvudsak blev förfelat. De tillfälliga utskottens betydelse hade även under senare år alltmera sjunkit. Enligt kommitténs mening vore också avsevärda olägenheter förenade med ifrågavarande organisationsform. En av de viktigaste grunderna till dessa olägenheter vore att söka i den oklara gränsen i kompetenshänseende mellan ständiga och tillfälliga utskott, vilket i förening med den längre motionstiden för ärenden till tillfälliga utskott omöjliggjort enhetlighet beträffande remisserna och medfört, att en och samma fråga eller likartade frågor kommit att behandlas ena året av tillfälliga och andra året av ett ständigt utskott, stundom samma år både av ständigt och av tillfälliga utskott. En annan påtaglig olägenhet med de tillfälliga utskotten vore den successiva behandlingen av ärendena inom kam-

rarna. Bortsett från de egendomligheter beträffande den formella handläggningen, vartill detta system stundom visat sig kunna leda, föranledde berörda behandlingssätt onödigt dubbelarbete och tidsutdräkt. Dessa omständigheter hade jämte de tillfälliga utskottens vana att vid ärendenas behandling tillgripa en utredningsapparat, vars vidlyftighet ofta ej motsvarades av ärendenas vikt och betydelse, medfört, att åtskilliga av tillfälliga utskott beredda frågor kunde avgöras först mot slutet av riksdagen, då anhopningen av ärenden från de ständiga utskotten vore särskilt stor. Dubbelarbetets och dubbelbehandlings olägenheter torde endast i ringa mån hava upphävts genom det samarbete under hand, som ägde rum mellan tillfälliga utskott beträffande frågor, vilka väckts i båda kamrarna.

Bland de skäl, som anförts mot de tillfälliga utskottens avskaffande, har kommittén omnämnt särskilt den betydelse dessa utskott ansetts äga såsom en god skola för utbildning av yngre riksdagsmän. Sedan sekreterare kommit att i regel anlitas, syntes dock kommittén denna betydelse hava varit synnerligen ringa. Även ett övervägande passivt deltagande som suppleant i ett ständigt utskott torde i regel erbjuda större möjligheter till inträngande i riksdagsarbetet än ledamotskap i ett tillfälligt utskott.

Kommittén har uttalat som sin uppfattning, att beredning av de ärenden, som nu handlades av tillfälliga utskott, genom ständiga, för båda kamrarna gemensamma utskott skulle i flertalet fall vara att föredraga. I fråga om sättet för utförande av en omläggning i denna riktning har kommittén ansett sig icke kunna biträda tidigare framkomna förslag om inrättande särskilt för ändamålet av ett eller ett par ständiga utskott. I stället har upptagits tanken att fördela de tillfälliga utskottens ärenden på olika utskott med jämväl andra uppgifter. Detta syfte har ansetts kunna nås utan omläggning eller utbyggnad av de ständiga utskottens organisation. Härutinnan framhölls, att, därest samma motionstid vore gällande för ärenden till de ständiga och de tillfälliga utskotten, remiss till ständigt utskott av ärenden, som plägade behandlas av tillfälliga utskott, i många fall vore möjlig redan med stöd av nuvarande bestämmelser och att beträffande det tämligen ringa antal ärenden, vilka med nuvarande grundlagsbestämmelser svårigen läte sig hänvisa till ständigt utskott, som regel torde gälla, att de ur saklig synpunkt naturligt fölle in under ett ständigt utskotts kompetensområde.

Vad beträffar de ständiga utskottens förmåga att ur arbetsbelastningssynpunkt mottaga de tillfälliga utskottens arbetsmaterial har kommittén, efter verkställd statistisk utredning, kommit till den uppfattningen, att avgörande svårigheter härför ej mötte för något utskott. Statsutskottet komme visserligen enligt nyssnämnda beräkning att mottaga större andel av de tillfälliga utskottens arbetsuppgifter än övriga ständiga utskott, men denna ökning syntes ej vara större än att den väl uppvägdes av den rationalisering i beredningen av de ifrågavarande ärendena, som överförandet skulle medföra, varjämte för frågan vore att beakta de samtidiga av kommittén föreslagna lättnaderna i statsutskottets arbetsbörda.

Kommittén har därför förordat en omläggning i den riktningen, att de till-

fälliga utskottens ärenden kunde överföras till de ständiga utskotten. Emellertid har kommittén funnit försiktigheten bjuda, att möjligheten att tillgripa tillfälliga utskott ej helt borttoges. Sålunda borde dylika utskott kunna tillsättas för behandling av kammarens enskilda ärenden. Dessutom syntes önskvärt att icke avskära möjligheten att tillsätta tillfälligt utskott för behandling av en eller annan genom motion väckt fråga eller grupp av sammanhängande frågor, beträffande vilken det kunde finnas lämpligt verkställa beredning genom ett inom kammaren valt utskott, vilket tillsatts särskilt för den avsedda frågans utredning och i vilket alltså kunde insättas den sakkunskap, som ansåges önskvärd för vederbörande ärendes belysning. Denna väg borde dock icke utan alldeles speciella skäl anlitas, där samma eller likartad fråga väckts även i medkammaren eller alltså där från början vore klart, att båda kamrarna måste taga befattning med frågan.

I samband härmed har kommittén föreslagit, att även fråga, som vore av beskaffenhet att kunna hänvisas till tillfälligt utskott, icke skulle kunna företagas till avgörande i kammare, innan utskott däröver avgivit yttrande, för så vitt frågan ej rörde kammaren enskilt. —

Genomförandet av kommitténs förslag beträffande de tillfälliga utskottens begränsning har ansetts kräva viss ändring i kamrarnas bordläggnings- och remissförfarande. För närvarande gäller, att när proposition eller motion första gången förekommer i kammaren, den skall, såframt ej kammaren enhälligt genast förvisar densamma till utskott, ligga på bordet till nästa sammanträde, då sådan hänvisning bör ske, därest frågan ej nedlägges eller, om den rörer kammaren enskilt, eljest bliver avgjord (§ 58 riksdagsordningen). Härutinnan har kommittén föreslagit den ändringen att, där fråga är av beskaffenhet att kunna hänvisas till tillfälligt utskott, med beslut om hänvisning må anstå längst till det sammanträde, som inträffar näst efter motionstidens utgång.

Därest, såsom kommittén förutsatte, remiss till tillfälligt utskott skulle ske endast i särskilda fall beträffande motioner, som icke tillhörde visst ständigt utskott, och under förutsättning tillika såsom regel, att samma eller liknande ärende ej föreläge i medkammaren, har nämligen kommittén ansett påkallat, att fråga om tillsättande av tillfälligt utskott uppskjutes intill dess motionsmaterialet kan på en gång överblickas, d. v. s. intill motionstidens utgång. Uppskov med remiss har givetvis dock ej ansetts böra ifrågakomma, där formella förutsättningar för remiss till tillfälligt utskott ej föreligga eller där det eljest från början är klart, att motion bör remitteras till ständigt utskott.

Propositionen.

Kommitténs förslag i förevarande del har av Kungl. Maj:t med vissa formella jämkningar framlagts för riksdagen till grundlagsenlig prövning. Föredragande departementschefen har till statsrådsprotokollet i huvudsak åberopat de av kommittén anförda synpunkterna.

Motioner.

I motion I: 307 av herr Hallin och I: 310 av herr Lindhagen hava gjorts allmänna uttalanden om önskvärldheten att begränsa de tillfälliga utskottens användningsområde.

Inrättandet genom 1866 års riksdagsordning av de tillfälliga utskotten innebar ett avsteg från den hos oss hävdvunna utskottsformen med gemensamma, för vissa särskilda ämnesområden avsedda utskott. Utvecklingen har också visat, att systemet med tillfälliga kammarutskott icke kunnat vidare utvecklas i det svenska riksdagsskicket. Huvudsyftet med dessa utskotts tillskapande — att för sådana, utom de ständiga utskottens behörighetsområde fallande frågor, som överhuvud taget borde bliva föremål för utskottsbehandling, anordna beredning av ett för vederbörande frågas innebörd avpassat sakkunnigt utredningsorgan — blev redan från början i huvudsak förfelat. De tillfälliga utskottens betydelse har även, såsom kommittén närmare utvecklat, under senare år alltmera förminskats. Avsevärda olägenheter äro också förbundna med förevarande organisationsform. Beredningen i för båda kamrarna gemensamma utskott även av de ärenden, som nu handläggas av tillfälligt utskott, lärer i flertalet fall vara att ur alla synpunkter föredraga. Utan att olägenheter i andra avseenden uppkomma torde också en omläggning kunna genomföras på den av kommittén och i propositionen anvisade vägen, varigenom en omstöpning eller ett utbyggande av de ständiga utskottens organisation — till vilken åtgärd tillräckliga skäl saknas — göres obehövlig. Utan större svårighet är en uppdelning av de tillfälliga utskottens ärenden på alla de ständiga utskotten efter frågornas sakliga karaktär möjlig. Avgörande svårigheter torde icke heller, såsom kommittén även uppvisat, ur arbetsbelastningssynpunkt möta för de ständiga utskotten att mottaga de tillfälliga utskottens nuvarande arbetsmaterial. De ständiga utskottens större erfarenhet, rutin och arbetsresurser i allmänhet skulle helt säkert medföra, att de ifrågakommande ärendenas beredning i dessa utskott komme att kräva mindre tid än i tillfälliga utskott. Vad särskilt statsutskottet beträffar, som kan förväntas komma att emottaga en större andel av de tillfälliga utskottens arbetsuppgifter än övriga ständiga utskott, om den i propositionen föreslagna anordningen genomföres, torde denna ökning likvisst ej bliva större än att den väl kan uppvägas av den ökade rationalisering i beredningen, som överförandet skulle medföra. Härjämte bör beaktas, såväl att statsutskottet i praxis arbetar på ett flertal avdelningar, som att vissa lättnader i statsutskottets arbetsbörda kunna genomföras. I princip tillstyrker utskottet därför förslaget om begränsning av de tillfälliga utskottens användning.

Utskottet vill emellertid uttryckligen betona, att utskottet ingalunda åsyftar de tillfälliga utskottens avskaffande. För att ännu klarare angiva, att kamrarna icke skola berövas möjlighet att, där så befinnes lämpligt, tillsätta tillfälliga utskott, föreslår utskottet en jämkning i den i propositionen framlagda grundlagstexten därhän, att till tillfälligt utskott må hänvisas frågor, som icke höra under de ständiga utskottens behandling, och icke, såsom i propositionen föreslagits, blott då »särskilda skäl därtill äro». Förslaget går alltså endast ut på en begränsning av de tillfälliga utskottens användning i främsta rummet till — förutom de fall, då en fråga blott rör en kammare enskilt — de fall, då beredning kan befinnas lämplig av en eller annan i

motion väckt fråga eller grupp av sammanhängande frågor genom ett inom kammaren valt utskott, vilket tillsättes särskilt för den avsedda frågans utredning och i vilket alltså den sakkunskap kan insättas, som är önskvärd för vederbörande ärendes belysning. För att ett tillfälligt utskott i dylikt fall bör ifrågakomma förutsättes dock, att ärendet uppenbarligen ej faller under visst ständigt utskotts kompetens, och likaledes, att det ej är av beskaffenhet att böra föranleda ett särskilt utskott. Regeln bör också i allmänhet vara den, att hänvisning till tillfälligt utskott icke äger rum i de fall, då samma eller likartade frågor väckts i båda kamrarna. Med utgångspunkt från dessa uttalanden anser sig utskottet kunna fälla omdömet, att sannolikt vid varje riksdag kommer att, åtminstone inom andra kammaren, tillsättas ett eller flera tillfälliga utskott. Huru förhållandet på här förevarande område skall komma att utveckla sig i praxis, blir dock i hög grad beroende på kamrarna själva.

Vid ställningstagandet till förevarande fråga har den för utskottet avgörande synpunkten varit ärendenas behöriga beredning och riksdagsarbetets rationalisering. Utskottet har härför likvisst icke bortsett från det argument, som ofta anförts såsom skäl för de tillfälliga utskottens bibehållande i nuvarande omfattning, nämligen att de giva en god skolning åt nyvalda riksdagsmän. Detta skäl torde emellertid numera, sedan de tillfälliga utskotten erhållit rätt att utse sekreterare, en rätt som de i regel också utnyttja, hava förlorat det mesta av sin bärkraft. Ett även övervägande passivt deltagande såsom suppleant i ständigt utskott erbjuder i regel vida större möjligheter till inträngande i ett sammanhängande riksdagsarbete än ledamotskap i tillfälligt utskott. Frågan om kamrarnas ledamöters deltagande i utskott kommer utskottet emellertid att i det följande upptaga till närmare dryftande.

De i samband med begränsningen av de tillfälliga utskottens användning föreslagna ändringarna i kamrarnas bordläggnings- och remissförfarande tillstyrker utskottet. Utskottet vill i detta sammanhang endast understryka vikten av att uppskov med remiss till utskott icke ifrågakommer beträffande motioner, med avseende å vilka formella förutsättningar för hänvisning till tillfälligt utskott icke föreligga eller i fråga om vilka det eljest från början är klart, att de böra remitteras till ständigt utskott.

2. Utrikesutskott och utrikesnämnd m. m.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Mel-lén, Engberg, Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Trängen*, *Hallén, Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Mora, *Fast, Björck* i Kristianstad och *Sandwall*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Historik.

Med avseende å riksdagens befattning med utrikesärenden genomfördes betydelsefulla grundlagsändringar år 1921. De inneburo i första hand en utveckling av det s. k. hemliga utskottet till en fast institution genom dess ombildning till en utrikesnämnd för rådplägning, även mellan riksdagarna, med Konungen om ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makter. Med omläggningen avsågs att skapa möjlighet för de olika meningsriktnin-

garna inom representationen till ett, låt vara indirekt, inflytande på utrikesärendenas behandling. Om nämnden stadgas, att rådplägnings med densamma bör i alla utrikesärenden av större vikt äga rum före avgörandet. Ministern för utrikes ärendena skall i början av varje riksdag och sedermera så ofta omständigheterna det föranleda lämna nämnden en framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållanden, som kunna erhålla betydelse för riket. Nämndens 16 ledamöter väljas på sätt om val till utskott är stadgat och utöva sina befattningar till dess nya val förrättas vid nästa riksdag. Suppleanter utses till samma antal och i samma ordning, men suppleant må ej inträda såsom ledamot i annat fall än då ledighet i nämnden inträffat. Nämndens ledamöter kunna förbindas till ovillkorlig tystnadsplikt.

De år 1921 genomförda ändringarna inneburo vidare en utvidgning av riksdagens befogenhet i fråga om traktater med främmande makter. Härutinnan infördes dels — i överensstämmelse med den uppfattning, som i praxis redan tidigare slagit igenom — ett uttryckligt stadgande om att överenskommelse med främmande makt i fråga, som riksdagen enligt regeringsformen äger alla eller med Konungen avgöra, skall framläggas för riksdagen till godkännande, dels ock bestämmelse om att överenskommelse, som, utan att angå fråga av nyssnämnd art, är av större vikt, jämväl skall med visst undantag underställas riksdagens godkännande. I samband härmed bestämdes, att frågor om överenskommelser med främmande makter i ämnen, vilka ej tillhörde annat utskotts behandling, skulle beredas av konstitutionsutskottet. År 1921 ändrades även konstitutionsutskottets rätt att infordra i utrikesärende fört särskilt protokoll i vad rör allmänt kända och av utskottet uppgivna händelser därhän, att utskottets begäran skall avse visst uppgivet mål. Samtidigt stadgades emellertid rätt för Konungen att under vissa förutsättningar vägra utlämna protokollet, dock endast om utrikesnämnden dessförinnan erhållit tillfälle att yttra sig. Slutligen inneburo 1921 års grundlagsändringar införandet av en form för lämnande av muntliga redogörelser för riksdagen från regeringens sida. Stadgandet härom ansågs i första hand påkallat med hänsyn till utrikespolitiska frågor men blev med avsikt icke begränsat till endast sådana frågor. Enligt föreskrifter i ämnet skola ifrågavarande muntliga meddelanden i vardera kammaren framföras av en statsrådsledamot.

Efter tillkomsten av den nuvarande ordningen för riksdagens medverkan vid utrikespolitiska ärendens handläggning hava vissa ändringsförslag framkommit, vilka gått ut på dels ändrade regler rörande utrikesnämndens sammansättning och uppgifter m. m., dels ock tillskapandet av ett särskilt ständigt utskott för beredande av utrikesärenden inom riksdagen.

Beträffande utrikesnämndens ställning framställdes vid 1924 års riksdag motionsvis åtskilliga förslag. Flertalet av dessa avstyrktes av konstitutionsutskottet, men i anledning av vissa uppslag — bland annat om rätt för suppleant att deltaga i nämndens sammanträden även vid tillfälligt förfall för ledamot — hemställde utskottet om utredning angående möjliga förbättringar i formerna för nämndens verksamhet. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, och vid 1928 års riksdag avgavs proposition med förslag till ändrade regler för suppleants inkallande i nämnden. Förslaget föll vid nämnda riksdag, men grund-

lagsändring i samma syfte blev av 1930 års riksdag, i anledning av väckt motion, antagen såsom vilande.

Beträffande frågan om inrättande av ett ständigt utskott för utrikesärendens beredning må erinras, att förslag i sådan riktning framförts redan före genomförandet av de berörda grundlagsändringarna i fråga om riksdagens befattning med utrikesärenden. I motioner vid 1915, 1916 och 1917 års riksdagar föreslogs sålunda tillskapandet av ett ständigt utskott för dessa ärendens beredning. Om det nya utskottets ställning förelågo dock olika meningar. I ett förslag åsyftades endast ett med de övriga jämställt utskott. I ett annat åter avsågs, att utrikesutskottet skulle kunna vara verksamt även då riksdagen ej vore samlad men i övrigt borde intaga en ställning liknande den, som tillkomme andra riksdagsutskott. Emot sistnämnda anordning framhöll 1917 års konstitutionsutskott, som tillstyrkte utredning om närmare samarbete mellan regering och riksdag rörande utrikespolitiken, angelägenheten av att den förtroendenämnd, som ifrågasattes för samråd med regeringen — den sedermera inrättade utrikesnämnden — icke utvecklades till allmän likställighet med de ständiga utskotten i fråga om organisation och arbetssätt. Huruvida granskningen av protokoll i utrikesärenden skulle övertagas av ett utrikesutskott borde bli va föremål för övervägande, men åtskilligt talade enligt konstitutionsutskottets mening för lämpligheten av att låta denna granskning alltjämt tillkomma konstitutionsutskottet. Frågan om inrättande av ett speciellt för utrikesärenden avsett utskott blev emellertid icke upptagen till behandling av den kommitté, som tillsattes för utredning av spørgmålet om närmare samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter. Spørsmålet återkom dock efter utrikesnämndens införande. Sålunda ifrågasattes i en motion år 1924 utrikesnämndens ombildning till ett ständigt utskott. Även vid 1929 års riksdag väcktes förslag i samma riktning. Med avstyrkande av förslaget framhöll konstitutionsutskottet sistnämnda år bland annat, att en dylik omändring av utrikesnämnden vore ägnad att göra regeringen mindre benägen till en oförbehållsam samverkan med riksdagen på utrikespolitikens område än vad genom rådplägningar med nämnden vore fallet och sålunda skulle snarare motverka än gagna motionens huvudsakliga syfte.

Kommittén. Kommittén har funnit starka skäl tala för en sådan omläggning av utskottsorganisationen, att för utrikesärendenas beredning skapas ett särskilt organ inom riksdagen. De skäl, som föranlett detta kommitténs ståndpunktstagande, bottna i den särskilda karaktär och vikt, som de utrikespolitiska frågorna äga.

Det har framhållits av kommittén, att de utrikespolitiska ärendenas betydelse efter världskriget ökats även för Sveriges vidkommande och att i samma mån insikten om det internationella samarbetets vikt jämväl för de egna förhållandenas utveckling vidgats och fördjupats. Dessa förhållanden syntes också tala för att riksdagen genom inrättande av ett särskilt organ, vilket kunde ägna speciellt intresse åt de utrikespolitiska ärendena, beredde större betingelser för en tillräckligt insiktsfull behandling av de viktiga och grannliga spørsmål, om vilka här vore fråga. Konstitutionsutskottet, som nu utövade den konstitutio-

nella kontrollen i utrikesärenden och behandlade frågor om överenskommelser med främmande makter i flertalet ämnen, hade inom sitt övriga ämnesområde så omfattande och tidskrävande arbetsuppgifter, att man icke kunde förutsätta, att dess ledamöter skulle i allmänhet kunna vare sig utses med särskild tanke på utrikesärendenas speciella krav eller äga tillfälle att i dessa frågor förvärva tillräcklig erfarenhet och insikt. Om däremot ett fristående utskott anordnades för utrikesärendena, skulle ledamöterna i detta utskott — vilket finge en i jämförelse med övriga ständiga utskott tämligen ringa arbetsbörda — kunna utses med särskild hänsyn till sina förutsättningar för handläggning av dessa ärenden och de handelspolitiska frågor, som borde beredas av samma utskott, men däremot utan hänsyn till huruvida de kunde förutsättas vara i tillfälle att deltaga i det löpande arbetet inom ett vanligt ständigt utskott. Ett dylikt utrikesutskott skulle därjämte, om det gjordes mindre än konstitutionsutskottet, utgöra ett lämpligare organ för behandling av frågor, som vore av natur att kräva särskild diskretion, och tillkomsten av ett dylikt utskott kunde därför antagas leda till att riksdagen i ökad omfattning finge inblick även i utrikesärenden av dylik natur.

Kommittén har därför föreslagit inrättandet av ett särskilt utskott, benämnt utrikesutskottet, för utrikesärendenas handläggning. Detta utskott borde verkställa den för närvarande på konstitutionsutskottet ankommande granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden samt dessutom bereda frågor om traktater med främmande makter och om godkännande av internationella konventioner m. m. Samtliga traktater borde dock icke lämpligen hänföras till det nya utskottets kompetensområde. Därifrån borde i första hand undantagas traktater av natur att väsentligen utgöra grundval eller utgångspunkt för vanlig lagstiftning samt den internationella arbetsorganisationens konventioner. Dessa slag av överenskommelser borde i fortsättningen liksom hittills handläggas av lagutskott. Vidare ansåg kommittén, att överenskommelser, som utgjorde rena tulltraktater utan väsentlig politisk karaktär, liksom hittills i allmänhet borde behandlas av bevillningsutskottet. Kommittén ansåg därför riktigast att begränsa utrikesutskottets kompetens i likhet med vad som redan vore fallet beträffande konstitutionsutskottets befogenhet med avseende å utrikesärendena till sådana frågor, som icke enligt riksdagsordningens regler skulle behandlas av annat ständigt utskott.

Utrikesutskottet skulle enligt förslaget bestå av 16 ledamöter eller samma antal som de minsta nuvarande ständiga utskotten. I avseende å suppleanter ifrågasatte kommittén, som underströk angelägenheten av att deras antal med hänsyn till utskottets särskilda karaktär icke gjordes större än vad för utskottets arbete och rekryteringen till detsamma prövades oundgängligt, en fixering eller åtminstone maximering av antalet suppleanter men stannade likvisst vid att förorda samma ordning för deras utseende, som gällde för övriga utskott, eller att frågan om deras antal finge bero av kamrarnas avgörande.

Någon ändring i de regler, vilka för närvarande gälla i fråga om konstitutionsutskottets rätt att utbekomma protokoll och ministeriella handlingar, har ej föreslagits för utrikesutskottets vidkommande. Däremot har kommittén för-

ordat införande av viss tystnadsplikt för dess medlemmar för att på sådant sätt undanröja det hinder, som eljest måhända i ömtåliga frågor kunde föreligga för utskottet att erhålla den orientering, vilken för ett ansvarsfullt bedömande av landets utrikespolitik kunde vara behöfvig. Att härutinnan stadga befogenhet för Konungen att bestämma, när tystnadsplikt måste iakttagas, syntes dock ej lämpligt med hänsyn särskilt till att protokollen i regeringsärenden kunde giva utskottet anledning framställa dechargeanmärkning. Däremot ansåg kommittén avgörande invändningar ej kunna resas mot att låta utskottet självt bedöma om och i vilken utsträckning tystnadsplikt vore påkallad. Kommittén har därför föreslagit ett stadgande av innebörd att, i den mån utrikesutskottet funne upplysningar, som meddelats i visst ämne, böra med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makter betingade synnerligen viktiga skäl hållas hemliga, utskottets medlemmar skulle vara förbundna till tystnadsplikt.

Inom kommittén har ifrågasatts, huruvida inrättandet av ett utrikesutskott borde medföra utrikesnämndens slopande. Kommittén har dock icke ansett sig böra förorda någon åtgärd i sådan riktning. En dylik åtgärd skulle enligt kommitténs mening förutsätta, att den rådgivande uppgift, som nu tillkomme utrikesnämnden, överfördes på utrikesutskottet och att anstalter vidtoges för att möjliggöra utskottets inkallande till rådplägningsärenden även mellan riksdagarna. Ett organ för dylik rådplägningsärenden mellan regering och riksdag borde nämligen alltjämt bibehållas. Det har emellertid synts kommittén vara riktigare, att den rådgivande uppgiften fortfarande förbehölles ett organ av den art, som utrikesnämnden utgör. Det syfte, som man med nämndens inrättande velat vinna, motsvarades bättre av en institution, som icke liksom ett utskott framträdde såsom en enhet under ledning av en av utskottet vald ordförande utan vars enskilda medlemmar var för sig avgävo personliga rådslag. Kommittén har därför ansett sig böra förorda, att utrikesnämnden bibehålles, i varje fall tills vidare i avvaktan på närmare erfarenhet av den anordning med avseende på de utrikespolitiska ärendenas handläggning, som av kommittén ifrågasatts.

Beträffande frågan, huruvida i utrikesutskottet borde kunna inväljas personer, vilka tillika vore ledamöter av utrikesnämnden, har inom kommittén rått någon tvekan, men har kommittén likvisst kommit till den uppfattningen, att något hinder för en sådan anordning ej borde uppställas.

Propositionen Kommitténs förslag i förevarande del har av Kungl. Maj:t med vissa mindre formella jämkningar framlagts för riksdagen till grundlagsenlig prövning.

Föredragande departementschefen har vid ärendets anmälning i statsrådet i huvudsak anfört, att emot förslaget att inrätta ett nytt utskott enbart för utrikesärendenas beredning kunde göras gällande vissa erinringar. I stort sett skulle utskottet endast övertaga de arbetsuppgifter beträffande utrikesförhållandena, som nu åvilade konstitutionsutskottet. Granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärendena torde i allmänhet ej kräva något väsentligare arbete. Ej heller kunde utskottet antagas i traktatfrågor som regel få något mera omfattande arbetsmaterial i betraktande av att viktiga dylika ärenden ofta ankomme på beredning av andra utskott, såsom lag- och bevillningsutskottet.

ten. Visserligen beräknades utrikesutskottet genom den föreslagna ändringen rörande de tillfälliga utskotten komma att få handlägga vissa utrikesfrågor, vilka hittills behandlats av tillfälliga utskott. Möjligen kunde, därest en uppmjukning i remissreglerna komme till stånd, även ifrågakomma, att någon sådan traktatfråga, som nu prövades av bevillningsutskottet, tillfördes utrikesutskottet. Det vore dock uppenbart, att utrikesutskottet komme att erhålla en arbetsuppgift, i omfattning väsentligt mindre än övriga ständiga utskotts. För konstitutionsutskottets vidkommande vore en överflyttning av ärenden åtminstone ej för närvarande påkallad ur arbetsbelastningssynpunkt. Åtgärden vore vidare ägnad att i viss mån minska enhetligheten i den konstitutionella kontrollen. En särskild fråga vore förhållandet mellan utskottet och utrikesnämnden. En viss tvekan kunde uppstå i fråga om lämpligheten, särskilt med hänsyn till kontinuiteten i ärendenas behandling, av att å två särskilda organ uppdelas den medverkan i fråga om utrikespolitiken, som tillkomme riksdagen. Kommittén har emellertid ansett sig ej böra i sitt förslag uppställa något hinder mot samtidigt ledamotskap i nämnden och utskottet. Det egentliga syftet med utrikesutskottets inrättande skulle ock väsentligt förfelas, därest icke för utskottets arbete kunde påräknas den i nämnden förevarande erfarenheten. Visserligen kunde vissa konsekvenser av ett dylikt gemensamt ledamotskap anses som mindre tillfredsställande. Om utskottet och nämnden komme att bestå övervägande av för dem gemensamma ledamöter, kunde sålunda inträffa, att samma ledamöter i dechargeväg granskade ärende, i vilket deras råd tidigare inhämtats, eller att, då utskottet framställt begäran om tillhandahållande av särskilt protokoll i utrikesärenden, samma ledamöter i utrikesnämnden finge yttra sig över en dylik framställning. Men även om sålunda ur olika synpunkter skäl kunde anföras mot inrättande av ett särskilt utrikesutskott, kunde dock å andra sidan omständigheter åberopas, vilka framhävde önskvärdheten av förslagets genomförande. Kommitténs ståndpunkt hade främst dikterats av det sakliga intresset att bereda utrikesärendena en i möjligaste mån insiktsfull behandling. Kommitténs förslag tillmötesginge ett i och för sig berättigat önskemål att stärka kontinuiteten i utrikesärendenas beredning och därvid så långt möjligt vore tillgodogöra sig den erfarenhet och kunnighet, som inom detta speciella område förefunnes inom riksdagen. Till ett utskott utan annat ämnesområde än utrikesärendena kunde nämligen ledamöter utses övervägande med hänsyn till deras förutsättningar för handläggning av dylika spørsmål, och man kunde även utgå ifrån att frågorna vid en dylik begränsning av utskottets uppgift komme att ägnas en mera ingående prövning än hittills varit möjligt. Vid övervägande av samtliga på frågan inverkan omständigheter har departementschefen därför ansett sig böra giva förslaget om inrättande av ett utrikesutskott sin avslutning.

I motionerna I: 307 av herr Hallin och II: 455 av herr Forssell har yrkats, Motioner. avslag på förslaget om inrättande av ett utrikesutskott. I motionen I: 307 har bland annat framhållits, att inrättandet av ett dylikt utskott i förslaget icke vore tillräckligt motiverat. Förslaget vore under alla förhållanden behäftat med allt för stor oklarhet, vilket icke minst gällde det nya utskottets ställning

till utrikesnämnden. I motionen II: 455 har till stöd för avslagsyrkandet bland annat framhållits, att de motiv, som anförts för inrättande av ett särskilt utrikesutskott, icke vore hållbara. Man torde med fog kunna betvivla, att den krets av riksdagsmän, som finge tillfälle att göra sig förtrogen med utrikesfrågor, borde göras så liten och tillsluten som möjligt. Tvärtom kunde det ifrågasättas, om icke redan utrikesnämndens inrättande haft en mindre gynnsam inverkan på det utrikespolitiska intresset och därmed också på den utrikespolitiska insikten bland det övervägande flertalet riksdagsmän. Med de bestämmelser, som föreslagits i fråga om det nya utrikesutskottet, vore det antagligt, att utskottet skulle bliva i stort sett identiskt med utrikesnämnden. Rådgivande och ansvarsutkrävande funktioner skulle därmed komma att bli koncentrerade inom samma krets, något som knappast stode i god överensstämmelse med vanliga regler för arbetsuppgifternas fördelning. Men även ur andra synpunkter vore den föreslagna anordningen ägnad att ingiva betänkligheter. Genom inrättandet av ett utrikesutskott löstes icke spørgsmålet om regeringsansvaret på utrikespolitikens område. Det finnes sålunda ärenden, som hörde hemma under andra departement än utrikesdepartementet — t. ex. handels- eller justitiedepartementet — som hade en ömtålig utrikespolitisk innebörd. Det vore därför fara värt, att ett grundlagsfästande av de föreslagna bestämmelserna angående utrikesutskottet kunde medföra oförutsedda överraskningar. Förlades dechargefrågorna på utrikespolitikens område till ett särskilt utrikesutskott enligt kravet på en större förtroghet hos det granskande utskottets ledamöter med de utrikespolitiska frågorna, måste man fråga sig, varför icke samma regel även skulle gälla för granskningsarbetet på andra områden. Innan man toge ett steg i dylik riktning, borde det noggrant övervägas, huruvida en dylik utveckling bör främjas. Motionären har på anförda skäl yrkat avslag på förevarande proposition i vad den rör frågan om inrättande av ett utrikesutskott.

I motionerna I: 310 av herr Lindhagen och II: 456 av herr Nylander m. fl. hava motionärerna uttalat sin anslutning till tanken på inrättandet av ett särskilt utskott för handläggning av utrikesfrågor. I motionen I: 310 har emellertid framhållits vikten av att utrikesutskottets kompetens i hela dess vidd utsades i grundlagen, varför sådan ändring har föreslagits i den i propositionen framlagda grundlagstexten, att utrikesutskottet skulle få till uppgift att meddela utlåtanden och avgiva förslag »i anledning av dit hänvisade frågor, som röra överenskommelser med främmande makter och övriga utrikes ärenden samt icke skola av annat utskott behandlas». Vidare har i motionen II: 456 hemställts, att konstitutionsutskottet vid behandlingen av förevarande proposition ville taga under övervägande att bereda utrikesfrågorna en enhetligare handläggning i riksdagen därigenom, att även de handelspolitiska frågorna enligt uttryckliga grundlagsföreskrifter behandlas av utrikesutskottet. Till stöd härför har i motionen bland annat anförts, att, ehuru inrättandet av ett särskilt utrikesutskott kunde möjliggöra ett bättre utnyttjande av den speciella sakkunskapen inom riksdagen på det utrikespolitiska området, en önskvärd enhetlighet och koncentration av utrikesfrågornas handläggning dock ej vunnes genom den i propositionen föreslagna anordningen. Hos utrikesutskottet borde

sammanföras de utrikesfrågor, som i vidsträckt mening hade politisk karaktär. Det borde därför direkt utsägas i grundlagstexten, att även handelspolitiska frågor skulle handläggas av utrikesutskottet, varigenom varje tvekan undanröjdes, huruvida detta utskott eller bevillningsutskottet vore rätt forum för dessa frågor beredning. En dylik omformulering av grundlagstexten behövde likvisst icke medföra, att bevillningsutskottet undandrogas varje befattning med handels- och traktatfrågor.

I samband med inrättandet av ett utrikesutskott har i motionen I: 310 framställts förslag om upphävande av utrikesnämnden och dess befogenhet eller denna befogenhets överflyttande på utrikesutskottet. Motionären har till stöd härför bland annat anfört, att genom införandet i författningen av en normal handläggning av utrikesärendena i riksdagen upphörde enligt många mening förevändningen för bibehållandet av utrikesnämnden. Man vore föga betjänt av en institution, som ej finge beredningstid, ej finge fatta beslut och ej finge stå i kontakt med riksdagsmännen i övrigt. Regeringen syntes också tillkalla nämnden mera för formens skull. Nyttan av nämndens tillkallande även mellan riksdagarna torde därför hava varit skäligen ringa. — Enligt ett i motionen II: 456 framställt förslag skulle nämnden däremot fungera för tiden mellan riksdagarna men utrikesutskottet under lagtima riksdag övertaga nämndens uppgifter. Förslaget bygger på uppfattningen, att en dualism föreläge mellan utrikesnämnden och utrikesutskottet, vilken borde undvikas och hävas. Detta förhållande hava motionärerna ansett knappast kunna hävas annorledes än genom att utrikesutskottet även under riksdagen fungerade såsom utrikesnämnd. Först därigenom torde en nödig enhetlighet uppnås och risken för skadliga friktioner och motsättningar undgås. Genom det framställda förslaget ansågos de hittills tillämpade formerna vid den förberedande rådplägningsen med Konungen och regeringsledamöterna icke behöva brytas. I motionen har i samband härmed föreslagits, att valet av ledamöter i utrikesnämnden skall företagas vid slutet av varje riksdag, lagtima såväl som urtima. Genom en dylik förändring ernådde man, att hänsyn vid valet kunde tagas till eventuella ministärförändringar under riksdagen, varigenom de av skiftet beroende partierna, i motsats till vad som för närvarande gällde, kunde vidtaga de ändrade dispositioner i sin representation, som föranleddes av förändringen i regeringsställningen.

I motionen I: 310 framställas dessutom vissa andra förslag berörande utrikesärendena och deras handläggning i riksdagen. Sålunda föreslås protokollföring vid utrikesnämndens förhandlingar, om nämnden skall bibehållas. Vidare föreslås ett sådant tillägg till § 56 riksdagsordningen, att protokoll skall föras vid däri omförmälda förhandlingar, d. v. s. vid muntliga meddelanden från regeringen till riksdagen i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt eller i annat ämne av större allmänt intresse. Dylika meddelanden borde enligt motionärens uppfattning icke blott kunna beslutas av Kungl. Maj:t, utan även någon av riksdagens kamrar eller utrikesutskottet borde äga påkalla sådant meddelande. Ledamot av kammaren borde härvid ej blott äga yttra sig över vad som meddelats utan även väcka förslag till uttalande och påkalla beslut därom. I motionen föreslås vidare i syfte att vidga

och befästa riksdagens omedelbara befattning med utrikesärendena en sådan ändring av bestämmelserna i § 12 regeringsformen angående överenskommelser med främmande makter, att även utrikesutskottet eller någon av riksdagens kamrar skulle äga påfordra dylik överenskommelses framläggande för riksdagen, att riksdagen bereddes tillfälle att yttra sig om överenskommelse redan före dess ingående och prövningen sålunda ej annat än i oundgängliga fall inskränktes till ratificering av en redan preliminärt träffad överenskommelse och att bestämmelsen om rätt att i visst fall träffa överenskommelse av större vikt utan riksdagens godkännande måtte utgå.

Utskottet. Efter världskriget och Sveriges inträde i Nationernas förbund har de utrikespolitiska ärendenas betydelse även för vårt lands vidkommande ökats. Utvecklingen av det internationella samarbetet på skilda områden har under senare år varit sådan, att riksdagen allt som oftast ställts och framdeles i än större utsträckning torde komma att ställas inför utrikespolitiska problem. Frågor, som röra överenskommelser med främmande makter, behandlas emellertid för närvarande, beroende på deras sakliga innehåll, av skilda riksdagsutskott och av konstitutionsutskottet endast, om de icke tillhöra annat utskotts behandling. Intet av riksdagens nuvarande ständiga utskott kan emellertid med hänsyn till sina omfattande arbetsuppgifter av olika slag tänkas ägna utrikesärendena den tillräckligt insiktsfulla behandling, som är nödvändig vid beredningen av de grannliga spörsmål, om vilka här är fråga. Visserligen öppnar riksdagsordningen möjlighet för tillsättande av särskilt utskott, när så prövas vara av nöden även för beredning av viktigare utrikesfrågor, något som ock skedde vid riksdagens behandling av frågan om Sveriges anslutning till Nationernas förbund. Men dels kan en dylik anordning icke alltid eller ens i alla nödiga fall vidtagas för utrikesfrågors del, dels kan häremot riktas den invändningen, att härigenom icke, lika litet som genom utrikesfrågornas fördelning på ett flertal utskott, den nödiga kontinuiteten kan ernås i behandlingen av dessa frågor.

I ett fristående utskott för utrikesärenden kunna ledamöterna utses med särskilt beaktande av sina förutsättningar för handläggning av dessa ärenden men däremot utan hänsyn till, huruvida de kunde förutsättas vara i tillfälle att deltaga i det löpande arbetet inom ett vanligt ständigt utskott.

Med hänsyn till den särskilda karaktär och vikt, som utrikesfrågorna äga, finner utskottet sålunda i likhet med kommittén och Kungl. Maj:t, att ett särskilt organ för dessa ärendens beredning bör inrättas inom riksdagen.

En fullt effektiv organisation av den förberedande handläggningen inom riksdagen av utrikesärendena kan emellertid icke ernås, om företrädesvis blott de utrikesfrågor, som för närvarande i praxis behandlas av konstitutionsutskottet, skulle överföras till utrikesutskottet. Enligt utskottets uppfattning bör det tydligt angivas i grundlagstexten, att utrikesutskottet skall handlägga alla frågor, som röra statsfördrag eller förhållandet till främmande makter eller mellanfolkligt samarbete i övrigt och icke skola av annat utskott behandlas eller som äro av övervägande utrikespolitisk eller handelspolitisk innebörd. Genom en dylik utformning av utskottets kompetensområde anges det

klart, att de viktiga handelspolitiska frågorna liksom de rent politiska konventionerna (förliknings- och skiljedomsfördrag m. fl.) ävensom de frågor, som utan att röra överenskommelser med främmande makter likväl beröra vårt lands yttre förhållanden eller dess ställning till Nationernas förbund och dess politiska verksamhet, skola beredas av utrikesutskottet. Däremot böra sådana konventioner, som äro av natur att väsentligen utgöra grundval eller utgångspunkt för inre lagstiftning (t. ex. överenskommelser på den internationella privaträttens område), samt den internationella arbetsorganisationens s. k. konventioner, i fortsättningen liksom hittills handläggas av lagutskott.

Enligt propositionen skulle utrikesutskottet även övertaga konstitutionsutskottets nuvarande uppgifter med granskningen av statsrådsprotokollen över utrikesärenden. Det torde icke kunna förnekas, att vissa skäl kunna anföras för överflyttningen av kontrollen i utrikesärenden till utrikesutskottet, såsom att detta utskott kunde förväntas i vidgad omfattning få tillgång till handlingar, vilka äro behöfliga för en fullt effektiv kontroll. Men å andra sidan hava inom utskottet allvarliga principiella betänkligheter rests mot den föreslagna anordningen. Sålunda har anförts, att dechargeförfarandets uppdelning på två utskott skulle äventyra möjligheten av en konsekvent tillämpning av enhetliga principer vid protokollsgranskningen. Vidare har det framhållits, att det finnes inrikespolitiska frågor, såsom vissa justitie- och vissa handelsdepartementsärenden, vilka ägde utrikespolitisk betydelse, men vilkas granskning även i fortsättningen skulle åvila konstitutionsutskottet, varigenom en viss dualism uppkomme. Med hänsyn till dessa erinringar och då det i varje fall i första hand ansetts vara av vikt, att utrikespolitiska ärendena i allmänhet med undantag av dechargeärenden, som intoge en särställning, gjordes till föremål för en i möjligaste mån enhetlig behandling inom riksdagen, har utskottet funnit, att från det ifrågasatta utrikesutskottets kompetensområde bör undantagas protokollsgranskningen i utrikesärenden.

Vid ställningstagandet till spørgsmålet om inrättande av ett utrikesutskott har utskottet tillmätt frågan, om detta utskotts arbetsuppgifter skulle bliva ringa i förhållande till andra utskotts, underordnad betydelse. Det kommer enligt utskottets uppfattning i förevarande fall i första hand icke an på antalet ärenden för varje riksdag för det ifrågasatta utskottet utan på frågornas beskaffenhet, säregna karaktär och sammanhang med Sveriges politik i allmänhet. Sannolikheten talar för att med den utformning av utrikesutskottets kompetensområde, som utskottet föreslagit, detta utskotts uppgifter under vissa år och icke minst under de närmast kommande åren ingalunda komma att bliva särdeles ringa, även om, som utskottet föreslagit, protokollsgranskningen i utrikesärenden kvarbliver hos konstitutionsutskottet.

Beträffande antalet ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet har utskottet intet att erinra mot vad av kommittén och i propositionen föreslagits.

Utskottet anser, att, i likhet med vad i propositionen föreslagits, i den mån utrikesutskottet finner upplysningar, som meddelas i visst ämne, böra hemlighållas med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade skäl, utskottets medlemmar skola vara förbundna till

tystnadsplikt. I syfte att skapa större garantier för bestämmelsens tillämpning anser utskottet, att ett stadgande bör införas om att ledamot av utskottet skall avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

Inrättandet av ett utrikesutskott behöver icke medföra utrikesnämndens slopande. Utrikesutskottet och utrikesnämnden hava helt olika uppgifter. Det förra är ett beredande organ inom riksdagen, den senare ett organ för rådgivning till Kungl. Maj:t. För sist nämnda uppgift bör även i fortsättningen utrikesnämnden bibehållas. Det syftemål, som man med nämndens inrättande velat vinna — att med bibehållande i regeringens hand av ledningen av utrikespolitiken skapa möjlighet för skilda meningsriktningar inom riksdagen att före viktiga utrikespolitiska frågor avgörande göra sina uppfattningar hörda — kräver tvivelsutan utrikesnämndens bestånd. Nämnden är icke ett riksdagsutskott, kan icke fatta beslut och utser icke sin ordförande; dess medlemmar avgiva var för sig personliga rådslag.

Förslaget i motionen II:456, att utrikesnämndens medlemmar först skola väljas vid slutet av varje riksdag, finner utskottet sig icke kunna tillstyrka.

De i motionen I:310 väckta förslagen om protokollsföring i nämnden och vid meddelanden till riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen anser sig utskottet ej heller kunna biträda. Den förra frågan berör utrikesnämndens organisation, ett ämne som utskottet i detta sammanhang saknar anledning upptaga till närmare prövning. Den senare frågan bör lämpligen i fortsättningen liksom hittills ordnas i praxis allt efter omständigheterna.

Övriga förut omnämnda förslag i motionen I:310, som utskottet icke redan tagit ställning till genom vad ovan anförts, beröra frågan om förhållandet mellan regeringsmakt och riksdag, ett spörsmål som väsentligen ligger på sidan om den föreliggande frågan om ett rationellt anordnande av riksdagens arbete. Då dessa i motionen framställda förslag i första hand böra skärskådas ur andra synpunkter än nyssberörda fråga och näppeligen kunna bedömas isolerade, torde motionen i dessa delar icke nu böra föranleda någon åtgärd.

3. Gränsdragning mellan olika utskotts kompetens.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Mellén, Valfrid Eriksson, Larsén, Gustafson* i Kasenberg, *Jansson* i Edsbücken*, *Persson* i Trängen*, *Andersson* i Norrköping, *Lindmark**, *Fast, Norling** och *Björck* i Kristianstad.

* Ej närvarande vid justeringen.

Historik.

Ursprungligen fördelades i riksdagsordningen arbetet mellan de ständiga utskotten i princip efter den formella synpunkten av ärendenas konstitutionella natur utan hänsyn till frågornas materiella beskaffenhet och därpå grundade samhörighet. Sålunda hade konstitutionsutskottet att bereda frågor rörande grundlagsstiftningen och att handhava den konstitutionella kontrollen över Konungens rådgivare; handläggningen av ärenden, som härrörde ur riksdagens finansmakt, fördelades mellan stats- och bevillningsutskotten; bankoutskottet skulle utgöra riksbankens överstyrelse, och lagutskottet hade att

bereda ärenden beträffande den allmänna lagstiftningen. Denna formella indelningsgrund var dock sådan, att därigenom samtidigt i avsevärd mån tillgodosågs behovet av en jämväl materiell avgränsning av utskottens arbetsområden.

Vissa omregleringar, närmast påkallade av utskottens växande arbetsbörda, hava emellertid senare verkställts. Sålunda inrättades genom grundlagsändringar år 1909 ett nytt utskott, jordbruksutskottet, till vilket överflyttades från statsutskottet alla jordbruksdepartementsärenden och från lagutskottet frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar eller författningar rörande hushållningen med allmänna och enskilda skogar, om jakt och fiske, om vattenrättsförhållanden, om skatteköp, avvitringar, skiften och jordstyckningar och därmed sammanhängande ämnen, så ock angående vägar och skjutsväsende. Till konstitutionsutskottet överfördes från lagutskottet frågor rörande lagstiftning om statsrådets ansvarighet, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga och om allmänt kyrkomöte ävensom rörande kommunallagstiftningen. Bankoutskottet övertog från statsutskottet handläggningen dels av frågor om riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning samt därmed sammanhängande ämnen, dels ock av ärenden rörande pensionsväsendet. Från lagutskottet övertog bankoutskottet frågor angående lagstiftning om såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt. Genom grundlagsändring år 1918 uppdelades lagutskottet i två utskott, vilka tillsammans skulle hava att fördela de på lagutskott ankommande ärendena. I samband därmed återfördes lagstiftningsfrågorna rörande vattenrätt och skifte m. m. från jordbruksutskottet till lagutskottet.

Med jordbruksutskottets tillkomst infördes en i viss mån ny grundsats beträffande ärendenas fördelning, i det frågornas materiella natur blev avgörande för kompetensen hos detta utskott, vilket inom sitt ämnesområde erhöll såväl statsreglerings- som lagstiftningsbefogenheter. Även vissa andra genom grundlagsändringar eller utveckling av praxis verkställda omflyttningar och jämkningar i ärendenas fördelning hava inneburit mer eller mindre omfattande förskjutningar mellan den formella och reella indelningsgrunden.

Vid olika tillfällen hava framkommit förslag till omreglering av de ständiga utskotten, i vissa fall syftande till en fullständig omorganisation. Så var fallet vid 1900 års riksdag, då motionsvis föreslogs en uppdelning av frågorna efter deras materiella samhörighet å ett större antal utskott. Utskotten skulle enligt förslaget vara följande: ett konstitutions-, ett stats-, ett riksgälds-, ett tull-, ett bevillnings-, ett banko-, ett lag-, ett kommunal-, ett socialpolitiskt och ett ekonomiutskott. Även vid 1914 års senare riksdag samt åren 1915 och 1916 framfördes i motion frågan om en genomgripande omläggning av utskottsorganisationen, innebärande ärendenas fördelning på ett stort antal ständiga utskott. Åren 1915 och 1916 väcktes förslag, att samtliga riksdagsledamöter skulle för deltagande i det beredande arbetet fördelas såsom ledamöter i 15 ständiga utskott; suppleantinstitutionen skulle därmed avskaffas. Förslag om en stark ökning av de ständiga utskotten hava ock framkommit på senaste tid. En motionär vid 1928 och 1929 års riksdagar ansåg dem böra utökas till ett antal av 10 eller 11. En annan motionär vid 1929 års riksdag föreslog

en omgruppering av ärendena efter materiella grunder på de nuvarande utskotten jämte tre nya, benämnda närings-, kultur- och administrativa utskottet. Även mindre vittsyftande ändringar hava vid olika tillfällen ifrågasatts, såsom exempelvis inrättande av särskilt kommunalutskott eller särskilt granskningsutskott.

Kommittén. Såsom inledningsvis framhållits åsyftar det av kommittén framlagda förslaget icke en till grunden gående omläggning av utskottsorganisationen. Ingen systematisk omläggning av ärendena efter rent materiella grunder har synts påkallad, utan har kommittén huvudsakligen inskränkt sig till att förordra vissa jämkningar i fördelningen av ärendena utskotten emellan, då sådana jämkningar ansetts erforderliga för ett snabbare eller mera effektivt bedrivande av riksdagens arbete eller eljest synts motiverade av starka sakliga skäl.

Kommittén har föreslagit vissa jämkningar i avseende å statsutskottets kompetensområde. Härutinnan har kommittén erinrat om att bankoutskottet sedan år 1909 handlägger, jämte riksgäldsärenden i egentlig mening, även ärenden angående de riksdagens verk, för vilka anslag finnas uppförda i riksdagen, samt om riksdagens personal och om dess hus eller alltså angående dispositionen av de anslag, vilka vid sidan av huvudtitlarna äro uppförda under den gemensamma rubriken »riksdags- och revisionskostnader m. m.», medan däremot statsutskottet behandlar själva anslagsärendena eller anslagsberäkningen. Då detta förhållande stundom medför mindre lämpliga konsekvenser, har kommittén föreslagit, att till bankoutskottet hänföras de delar av statsverkspropositionen, vilka omfatta riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk. Av liknande skäl har kommittén föreslagit, att till bankoutskottet överföras ärenden angående användningen av de under riksgäldskontorets förvaltning stående utlåningsfonderna: allmänna järnvägslånefonden, bibanellånefonden och allmänna byggnadslånefonden. Då prövningen av riksgäldskontorets förvaltning av dessa fonder åvilade bankoutskottet, under det frågor om ändringar i dispositionen av fonderna — såsom beträffande omreglering av ett järnvägsföretags statslån eller dylikt — i regel handlades av statsutskottet, syntes det kommittén ur såväl principiell som praktisk synpunkt lämpligt att även de senare frågorna övertogs av bankoutskottet. Härmed åsyftade kommittén dock icke att till bankoutskottets beredning överföra frågan om statsförvärf av enskilda järnvägar även om i samband med sådant förvärf skulle ske avskrivning eller omreglering av statslån till vederbörande järnväg eller om förvärfvet formellt till och med skedde endast mot avskrivning av statslån.

Å andra sidan har kommittén föreslagit även en omflyttning i motsatt riktning. Då för beredning av frågor om användning av medel från allmänna indragningsstaten — företrädesvis ärenden om personliga professurer och dylika frågor, vilka formellt helt fallit under bankoutskottets kompetens men avsett ändamål, sakligt sett närmast fallande under statsutskottets behörighet — ha måst tillsättas sammansatta stats- och bankoutskott, har kommittén till undvikande av sammansatt utskott förordat, att statsverkspropositionen remitteras till bankoutskottet icke såsom nu beträffande såväl pensions- som indragnings-

staten utan blott i fråga om pensionsstaten. Enär de ärenden, som skulle överflyttas till statsutskottet, hittills såsom regel krävt nämnda utskotts medverkan i sammansatt utskott, vore denna överflyttning ur arbetsbelastningssynpunkt utan betydelse för statsutskottets vidkommande.

Utöver dessa ändringar i fråga om stats- och bankoutskottens kompetensområde har kommittén icke ansett sig böra förorda någon annan jämkning i fråga om övriga ständiga utskotts kompetensområde.

Kommittén har dock i sitt förslag upptagit ett tillägg till stadgandena om bevillningsutskottets kompetensområde. Därmed åsyftade kommittén likväl ej någon ändring i den faktiska fördelningen av ärendena. Bevillningsutskottet handlade i praxis, förutom bevillningsärenden i egentlig mening, även vissa andra grupper av frågor, i främsta rummet kommunalskattefrågor och nykterhetslagstiftningsärenden. I vissa fall innefattade sistnämnda grupp direkta bevillningsmoment, men i övrigt stödde sig utskottets kompetens i fråga om berörda ämnen väsentligen på praxis, som hade sin grund i frågornas historiska anknytning till och i vissa delar likhet med bevillningsärenden. Då det emellertid syntes mindre tillfredsställande, att ifrågavarande viktiga områden av bevillningsutskottets verksamhet icke kommit till synes i grundlagsstadgande, har kommittén föreslagit intagande av en uttrycklig föreskrift i ämnet genom ett tillägg till § 40 riksdagsordningen.

Med hänsyn till det sätt, på vilket de ständiga utskottens kompetensområde avgränsats i riksdagsordningen, har kommittén emellertid även föreslagit en uppmjukning av reglerna för ärendenas hänvisning till utskott. Kommittén har framhållit, att remissfrågorna kommit att bedömas ur rent formell synpunkt i en omfattning, som icke alltid medgäve önskvärd hänsyn till frågornas reala natur och sammanhang. Följden hade stundom blivit en av sakliga skäl icke påkallad splittring av ett större problemkomplex på olika utskott, något som bland annat emellanåt föranlett sammansatta utskott och därigenom verkat hindrande för vederbörande ständiga utskotts arbete. Givet vore, att en större sakfråga ibland kunde vara av sådan natur, att dess uppdelning på skilda utskott även sakligt sett vore påkallad för en allsidig prövning. Men å andra sidan kunde fall förekomma — t. ex. i fråga om ett ärende, som vore en ren följdfråga till ett annat — då en sådan splittring vore obehövlig eller då förhållandena gjorde en enhetlig behandling i ett och samma utskott av sakliga skäl önskvärd. Kommittén har ur nu antydda synpunkter funnit den i grundlagen angivna fördelningen av ärendena mellan de ständiga utskotten icke böra vara alldeles ovillkorlig utan ansett sig böra i detta avseende tillstyrka sådan uppmjukning, som möjliggjorde en mera smidig anpassning av remisserna efter föreliggande förhållanden. Kommittén har i detta syfte förordat ett stadgande av innebörd, att, utan hinder av riksdagsordningens föreskrifter om de ständiga utskottens uppgifter, fråga, som enligt nämnda föreskrifter ankomme på beredning av visst ständigt utskott, skulle kunna hänvisas till annat sådant utskott, därest frågan befanns äga nära samband med ämne, som tillhörde sistnämnda utskotts handläggning. Kommittén har erinrat om, att för vinnande av det med förslaget avsedda syftet erfordrades, att första kamma-

ren överginge till andra kammarens praxis att alltid bordlägga ej blott propositioner utan även motioner före remissen till utskott. Förslaget förutsatte nämligen från kammarpresidiernas sida i högre grad än hittills en prövning av frågorna ur sakliga lämplighetssynpunkter, vilket nödvändiggjorde samråd i ökad omfattning mellan talmännen inbördes samt mellan dem och vederbörande utskottsordförande.

Propositionen. Kommitténs förslag i förevarande del har i propositionen med vissa smärre formella jämkningar framlagts till riksdagens prövning. Departementschefen har till statsrådsprotokollet uttalat, att den föreslagna mindre jämkningen i arbetsfördelningen ur saklig synpunkt syntes väl motiverad. Någon ändring i arbetsfördelningen mellan övriga ständiga utskott vore ej för närvarande påkallad i syfte att lätta något av dessa utskotts arbetsbörda. En viss lättnad i en del utskotts arbetsbörda kunde dock, om än ej i mera betydande grad, förväntas av de föreslagna ändringarna i reglerna för remiss till ständigt utskott.

Utskottet. Utskottet finner goda skäl tala för de i propositionen föreslagna mindre jämkningarna i fråga om stats- och bankoutskottens kompetensområde. Utskottet vill i samband härmed understryka kommitténs uttalande, att förslaget icke åsyftar att till bankoutskottets beredning överföra frågor om statsförvärv av enskilda järnvägar. Ett tillägg till bestämmelserna om bevillningsutskottets behörighetsområde är sakligt väl motiverat ur synpunkten av att bevillningsutskottets kompetens i de ärenden, varom här är fråga, saknar stöd i grundlag och endast utformats i praxis, utan att denna kan anses till sin verkliga innebörd fullt klar och säker; utskottet har dock funnit en jämkning i den föreslagna formuleringen beträffande ifrågavarande stadgande önskvärd. Den föreslagna jämkningen av nu tillämpade stela och rent formella regler rörande remiss till utskott synes väl motiverad. Utskottet finner sig därför jämväl böra tillstyrka densamma. Med en sådan ändring torde säkerligen en förenkling och understundom även större enhetlighet i handläggningen av med varandra sammanhängande frågor ernås i åtskilliga fall, där enligt nu gällande regler frågorna måste i viss mån underkastas dubbelbehandling i skilda utskott eller ock föranleda bildandet av sammansatt utskott. Utskottet vill i samband härmed understryka kommitténs uttalande, att för vinnande av det med förslaget om jämkning i reglerna angående remissförfarande avsedda syftet erfordras, att kamrarna om möjligt alltid bordlägga icke blott propositioner utan även motioner.

4. Samverkan mellan utskott.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Mellén, Valfrid Eriksson, Larsén, Gustafson* i Kasenberg, *Jansson* i Edsbäcken*, *Persson* i Trången*, *Ander-son* i Norrköping*, *Lindmark*, Fast, Norling** och *Björck* i Kristianstad.

* Ej närvarande vid justeringen.

I § 47 riksdagsordningen stadgas, att sammansatt utskott skall anlitas, därest ständigt utskott anser nödigt att till överläggning om något ärende med annat ständigt utskott sammanträda.

Historik.

Den år 1907 för reformering av riksdagens arbetsformer tillsatta kommittén fäste uppmärksamheten på den inom riksdagen rådande benägenheten att i stor utsträckning anlita sammansatta utskott samt framhöll, att denna praxis vore en omständighet, ägnad att försena de ständiga utskottens arbete. Kommittén anförde, att grundlagsbestämmelsen i förevarande ämne icke borde tolkas så, att sammansättning av utskott skulle äga rum, så snart en fråga blott formellt berörde annat ständigt utskotts verksamhetsområde, men att likväl en i denna riktning gående praxis utbildats inom utskotten. Sammansatt utskott hade därför kommit till användning i en hel del fall, där detta för själva sakfrågans bedömande icke vore erforderligt. I betraktande av att anordningen med sammansatt utskott vore synnerligen ägnad att ingripa störande och hindrande i vederbörande utskotts ordinarie arbete, vore åtskillig tid att vinna, om en inskränkning i användningen av dylika utskott kunde äga rum. Då emellertid anledningen till att sammansatta utskott kommit att användas i större utsträckning, än som ursprungligen syntes hava varit avsett, mindre vore att söka i grundlagsbestämmelserna än i en inom utskotten utbildad, ofta formalistisk praxis, hade kommittén likvisst icke ansett sig böra framlägga något förslag till begränsning av sammansatt utskotts användning.

Den år 1930 tillsatta kommittén för behandling av frågan om riksdagens arbetsformer har anført, att de år 1909 genomförda ändringarna i utskottsorganisationen visserligen undanröjt en del anledningar till användning av sammansatt utskott, men att nämnda ändringar likväl på vissa områden tillskapat nya anledningar till sammansättningar. En av kommittén verkställd undersökning gäve vid handen, att sammansättningar av utskott alltjämt förekomme i en utsträckning, som icke kunde undgå att verka störande och försvarande för de ständiga utskottens arbete. Man kunde vid en genomgång av det undersökta materialet ej undgå det intrycket, att inbjudningar till sammansatt utskott många gånger till betydande del förestavats av artighetshänsyn eller av ett formalistiskt betraktelsesätt. Vid övervägande av frågan om särskilda åtgärder i syfte att åstadkomma en minskning i användningen av sammansatta utskott borde ej, anförde kommittén vidare, förbises, att den föreslagna jämk-

Kommittén.

ningen i ärendesfördelningen mellan stats- och bankoutskotten vore ägnad att undanröja en under nuvarande förhållanden ofta återkommande anledning till sammansättningar mellan dessa båda utskott samt att förslaget om uppmjukning av riksdagsordningens hittills ovillkorliga remissregler jämväl torde komma att verka i riktning mot en minskad användning av sammansatta utskott. Emellertid har kommittén tillika ansett sig böra ifrågasätta vissa bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna med avseende å formerna för tillsättande av sådana utskott i syfte att åstadkomma ytterligare garantier för begränsad användning av denna utskottsform. Då den sålunda av kommittén ifrågasatta anordningen vore av natur att ankomma på riksdagen allena att besluta om, har i propositionen intet förslag framlagts i ämnet.

Motion. I motionen II:457 av herr Nylander m. fl. har hemställts om införandet av ett tillägg till § 47 riksdagsordningen på sätt i motiveringen närmare angivits i syfte att underlätta nödig samverkan mellan de ständiga utskotten i frågor av natur att falla under olika ständiga utskotts prövning. Till stöd för förslaget har bland annat anförts, att detsamma utgjorde ett fullföljande av den tanke, som låge bakom det förut berörda kommittéuttalandet angående bestämmelser i reglementariska föreskrifterna om samverkan mellan utskott. Kommittéförslaget vore emellertid allt för vagt utformat för att grunda en livligare samverkan mellan utskotten. Motionärerna befarade, att, med den form de kommitterade föreslagit, samverkan mellan utskotten i dubbelsidiga ärenden än ytterligare komme att inskränkas. En mellanform borde finnas mellan sammansatt utskott och isolerad prövning inom ett utskott av en fråga. Man borde härför skapa ett remissförfarande mellan vederbörande utskott. Detta remissförfarande borde tillgripas framför allt, när en fråga endast i mindre grad berörde ett annat utskotts kompetensområde och då därför sammansatt utskott kunde anses såsom tillgripande av större våld än nöden krävde. Det torde böra tillkomma vederbörande utskott att självt få avgöra, vilken form av samverkan det funne påfordrad. Ett remissförfarande skulle enligt motionärernas åsikt få stor betydelse särskilt i två fall, nämligen för underlättande av samverkan mellan de anslagsbeviljande utskotten samt mellan utrikesutskottet och annat utskott. Då remissförfarande och sammansatt utskott endast utgjorde olika anordningar för samma ändamål, borde remissförfarandet lika väl som de sammansatta utskotten regleras i grundlagen; närmare detaljer kunde införas i de reglementariska föreskrifterna.

Utskottet. Otvivelaktigt är att anordningen med sammansatt utskott, som alltjämt förekommer i en avsevärd omfattning, i många fall ingriper störande och hindrande i vederbörande utskotts ordinarie arbete. Det torde icke råda något tvivel om att genom ökad underhandssamverkan — t. ex. därigenom, att det utskott, som har ett mindre område av ett föreliggande ärende att behandla, sätter sig i efterhand och avger utlåtande i sin del av spörsmålet först sedan huvudfrågan prövats av det andra utskottet — samt överhuvud genom frihet från allt för formalistisk inställning till frågor om gemensam beredning åt-

skilligt skulle stå att vinna i ifrågavarande avseende. Den av utskottet tillstyrkta jämkningen i ärendesfördelningen mellan stats- och bevillningsutskotten och i remissreglerna torde emellertid komma att verka i riktning mot en minskad användning av sammansatt utskott. Ehuru utskottet finner det i motionen väckta förslaget beaktansvärt, anser sig utskottet likvisst icke böra förorda införandet av någon grundlagsändring på sätt i motionen föreslagits. Det väsentliga syftemålet med förslaget synes utskottet, i likhet med vad kommittén ifrågasatt, kunna ernås utan grundlagsändring genom införandet av bestämmelser i de reglementariska föreskrifterna.

5. Budgetbehandlingen.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Valfrid Eriksson, P. Sandström*, Engberg, Gustafson* i Kasenberg, *Jansson* i Edsbäcken*, *Persson* i Trängen*, *Anderson* i Norrköping*, *Lindmark*, Fast, Norling** och *Björck* i Kristianstad.

* Ej närvarande vid justeringen.

Handläggningen av ärenden, som härröra ur riksdagens finansmakt, fördelades ursprungligen mellan stats- och bevillningsutskotten sålunda, att statsutskottet beredde ärenden rörande statsregleringens uppgörande samt handlade granskningen av sättet för statsregleringens verkställande, medan bevillningsutskottet beredde frågor om beskattning av bevillnings natur. Genom år 1909 vidtagna grundlagsändringar överflyttades från statsutskottet till det nyinrättade jordbruksutskottet alla jordbruksdepartementsärenden samt till bankoutskottet ärenden rörande pensions- och indragningsstaten.

Historik.

I åtskilliga förslag till omorganisation av utskottsväsendet har uppmärksamheten särskilt inriktats på budgetbehandlingen. Härutinnan må nämnas en vid 1915 års riksdag väckt motion med begäran om utredning på vad sätt större planmässighet och enhetlighet skulle kunna förlänas åt statsregleringsarbetet och därmed sammanhängande ärendens behandling. Såsom tänkbara utvägar ifrågasattes, bland annat, att mera betydande utgiftsfrågor efter den förberedande utredningen endast skulle bli föremål för provisoriska beslut och slutligt avgöras först i samband med riksstatens fastställande samt att en ordnad samverkan mellan de fyra budgetbehandlande utskotten skulle anordnas genom ett av delegerade från dem bestående budgetutskott. Liknande synpunkter hava motionsvis framförts åren 1922, 1928 och 1929. Även har föreslagits att ersätta statsutskottet med ett flertal självständiga utskott, vilkas förslag skulle underställas en finansdelegation. Denna tanke uttalades av den s. k. budgetårskommittén, och förslag i samma riktning förekommo i motioner vid 1928 och 1929 års riksdagar. Konstitutionsutskottet har vid olika tillfällen framhållit behovet av en ordnad samverkan mellan de budgetbehandlande utskotten och jämväl framlagt förslag om mindre omflyttningar av ärenden mellan sådana utskott. Ytterligare må nämnas, att i motioner vid 1922 års riksdag ifrågasatts inskränkning i de enskilda riksdagsmännens initiativrätt i budgetfrågor i syfte att vinna ökad fasthet i budgetbehandlingen.

Kommittén. Rörande sättet för budgetfrågornas handläggning inom riksdagen har kommittén erinrat om att kritiken väsentligen riktats mot dels att utgiftsärendena vore splittrade på flera olika utskott, dels att planmässiga metoder ej tillämpades för statsregleringens slutliga behandling och fastställande och särskilt att formella garantier saknades för ordnat samarbete härvidlag mellan de budgetbehandlande utskotten, enkanterligen stats- och bevillningsutskotten, dels ock att riksdagens ledamöter vid frågornas successiva behandling inom kamrarna saknade vägledning för överblickande av statsregleringsarbetets fortgång. Å andra sidan hava framhållits även omständigheter, ägnade att minska olägenheterna av systemet för budgetbehandlingen, främst att riksdagen genom statsverkspropositionen redan från början finge en med avseende å såväl inkomster som utgifter fullständig finansplan, avsedd att bilda och jämväl i stort sett utgörande den fasta grunden för riksdagens finansarbete, samt, vad särskilt anginge splittringen av utgiftssidans behandling, att summan av de från statsutskottet utbrutna huvudtitlarna utgjorde ej fullt tio procent av riksstatsens totalsumma.

Kommittén har anfört, att tanken på en uppdelning av utgiftsfrågornas behandling i princip på ett utskott för varje huvudtitel vore helt ogenomförbar. Ett vittgående sönderdelande av dessa frågors beredning skulle kräva en särskild överbyggnad över utgiftsutskotten för åstadkommande av konsekvens i utgiftsbehandlingen genom de olika anslagskravens vägande mot varandra. För att en dylik överinstans skulle bli effektiv, krävdes emellertid, att den inginge på realprövning av varje mera betydande ärende. Man vore då i själva verket tillbaka vid det system, som kommit till uttryck i statsutskottets organisation ehuru med en utformning, som skulle medföra betydligt större omgång och tidsutdräkt och som förutsatte väsentliga samt för vårt riksdagsskick främmande omläggningar av riksdagsordningens regler beträffande utskottsväsendet. Kommittén har vidare haft uppe till prövning tanken på en utbrytning från statsutskottet av en eller flera ämnesgrupper och deras överförande till ett specialutskott, men förklarat en dylik anordning vara betänkelig bland annat ur den enhetliga budgetprövningens synpunkt. Inom kommittén har jämväl ifrågasatts återförandet till statsutskottet av de anslagsfrågor, som sedan 1909 års grundlagsändring handläggas av jordbruksutskottet. Ehuru fog föreläge för kraven på större centralisering av utgiftsberedningen, har kommittén likväl ej velat förorda en återgång i detta hänseende till förhållandena före år 1909. Kommittén har ock övervägt ett annat tidigare framkommet uppslag att göra anslagsbesluten till en början provisoriska och att alltså skapa möjlighet till en förnyad prövning av och jämkning i budgetens utgiftssida, men med hänsyn till betänkligheter såväl i konstitutionellt avseende som beträffande de praktiska konsekvenserna har kommittén avstått från att fullfölja denna linje.

Emellertid har kommittén funnit de framställda erinringarna icke helt sakna fog och framhållit, att det i synnerhet i svårare budgetlägen kunde vara behöfligt med en form, som skapade större garantier för en tillfredsställande prövning av budgetärendena och särskilt för budgetens slutliga fastställande. Vid övervägande av tänkbara åtgärder i denna riktning har kommittén ansett

sig ej kunna förorda tillskapande — med eller utan uppdelning av utgiftsfrågornas preliminära beredning på ett flertal utskott — av en överinstans över de budgetbehandlande utskotten. Även har övervägts ett annat tidigare framkommet uppslag att göra anslagsbesluten till en början provisoriska och att alltså skapa möjlighet till en förnyad prövning av och jämkning i budgetens utgiftssida. Men med hänsyn till betänkligheter såväl i konstitutionellt avseende som beträffande de praktiska konsekvenserna har kommittén avstått från att fullfölja denna linje.

Däremot har kommittén funnit sig böra inom ramen för nuvarande utskottsorganisation ifrågasätta vissa åtgärder i syfte att undanröja eller förminska de allmännast påtalade olägenheterna av nuvarande system. Såsom angelägnast har därvid enligt kommittén framstått att möjliggöra en officiell samverkan mellan de budgetbehandlande utskotten vid budgetens slutliga fastställande. En dylik samverkan har synts kommittén lämpligast kunna åvågas bringas på det sätt, att avgivandet av förslag till den slutliga budgetregleringen anförtros åt deputerade, utsedda av de fyra budgetutskotten på sätt gäller om sammansatta utskott. Emellertid har framhållits önskvärdheten av att beträffande formerna för detta samarbete icke i grundlag lämnas närmare regler, vilka skulle kunna lägga hinder i vägen för en utveckling av praxis med ledning av de erfarenheter, som kunde komma att göras.

På denna grund har kommittén ej föreslagit annan grundlagsföreskrift om ifrågavarande samarbete än att stats- och bevillningsutskottens uppgifter, i vad de hänföra sig till budgetens slutliga sammanställande, skola fullgöras av vederbörande utskott gemensamt eller efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor. Det skulle med en sådan avfattning, framhöll kommittén, stå stats- och bevillningsutskotten fritt att för statsregleringens handläggande välja mellan å ena sidan en gemensam behandling av samtliga budgetutskotten i form av ett sammansatt utskott och å andra sidan ett samråd med de övriga budgetutskotten i den form de funne lämpligast, vilket samråd skulle föregå de av stats- och bevillningsutskotten vart för sig avgivna betänkandena. Därest den förstnämnda utvägen valdes, skulle vinnas den fördelen, att i ett betänkande kunde framläggas förslag beträffande samtliga de frågor, som ägde samband med den slutliga budgetregleringen. Genom statsutskottets utökning med en femte avdelning skapades förutsättningar för statsregleringens verkställande i nu föreslagen ordning å en tidpunkt, då riksdagsarbetet i övrigt ännu påginge.

Kommittén har jämväl förordat införandet i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen av vissa bestämmelser för främjande av ökad sammanhållning av och bättre överblick över budgetarbetet i allmänhet.

Den kungl. propositionen har i oförändrat skick upptagit kommitténs förslag Propositionen. till grundlagsbestämmelser i förevarande del.

Föredragande departementschefen har bland annat anfört, att en del anslagsfrågor onekligen äro av den beskaffenhet, att beslut däri böra bliva omedelbart bindande, under det att det i andra fall åter otvivelaktigt vore en stor fördel,

om en efterprövning av successivt fattade anslagsbeslut och, i mån anledning därtill yppades, nedsättning i eller uteslutning av preliminärt beslutade anslag finge ske i samband med statsregleringens slutliga handläggning, då budgeten kunde i dess helhet överblickas och hänsyn även kunde tagas till under riksdagens lopp inträffade omständigheter. Kommittén har emellertid ansett, att syftet med nu omnämnda anordning skulle till viss grad kunna nås medelst ett kontinuerligt samarbete mellan de budgetbehandlande utskotten, vilket föreslås skola ske genom deputerade, utsedda av utskotten, utan att grundlagsändring vore erforderlig. Med hänsyn till den av kommittén sålunda intagna ståndpunkten har departementschefen i frågans nuvarande läge funnit tillräcklig anledning ej föreligga för ett framställande av förslag om annan ordning vid beslut i anslagsfrågor. Vad beträffade kommitténs förslag till grundlagsbestämmelse om samverkan mellan de budgetbehandlande utskotten i och för budgetens slutliga fastställande, kunde det möjligen komma att visa sig mest rationellt att ordna detta samarbete i form av sammansatt utskott. Det syntes dock lämpligt att, såsom kommittén ock förordat, ej nu fastslå en viss bestämd form utan i stället låta praxis utveckla sig med ledning av de erfarenheter, som kunde komma att göras.

Motion.

I motionen II:431 har herr Persson i Falla m. fl. hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning angående de lämpligaste formerna för riksdagens behandling av finansfrågorna i syfte att stärka regeringens ledning av finanspolitiken och öka de konstitutionella garantierna för en sund och sparsam statshushållning. Till stöd härför har i motionen bland annat anförts, att regeringen hos oss i motsats till i andra länder intager en mindre stark position gentemot riksdagen och riksdagsmännens tilläggs- och ändringsförslag. Finanshushållningen hos oss kännetecknades också av ett större och mera detaljerat riksdagsingripande än annorstädes. Regeringens effektiva medverkan i budgetfrågor syntes icke ens tryggad genom de av kommittén föreslagna anordningarna för större enhetlighet i budgetbehandlingen. Ett obegränsat nagelfarande av regeringens budgetpropositioner måste betraktas såsom ett negerande av den starka regeringsmakten. Regeringens förslag och omdömen borde i budgetfrågor tillerkännas ett visst företräde framför enskilda riksdagsmäns initiativ. Man borde söka rättsligt markera en skillnad mellan de båda förslagstyperna utan att beskära det enskilda initiativet. Detta kunde enligt motionärerens uppfattning lämpligen ske genom att begränsa det gemensamma voteringsinstitutet för enskildas initiativ i anslagsfrågor. Restriktioner skulle endast ifrågakomma för det fall, att en kammare ställt sig avvisande och kamrarna sålunda stannat i skiljaktiga beslut. Huvudprincipen för den i motionen skisserade begränsningen var sålunda, att en motion om anslagsstegring eller nytt anslagsäskande icke skulle kunna bifallas av riksdagen med mindre kamrarna var för sig lämnat sitt bifall.

Utskottet.

Vid bedömandet av kritiken mot de nuvarande formerna för budgetarbetets bedrivande bör icke förbises, att vissa omständigheter äro ägnade att i någon mån reducera olägenheterna av systemet för budgetbehandlingen. Riksdagen får sig sålunda redan från början genom statsverkspropositionen förelagd en

med avseende på såväl inkomster som utgifter fullständig finansplan för det kommande budgetåret, vilken är avsedd att bilda och jämväl i stort sett utgör den fasta grundvalen för riksdagens finansarbete. Uppdelningen av utgiftsärendena på ett flertal utskott är visserligen ur synpunkten av fasthet och konsekvens i budgetarbetet i och för sig en olägenhet, men för budgeten såsom helhet betraktad synes dock olägenheterna härav icke böra överskattas. Den alldeles övervägande delen av utgiftsärendena kvarligger fortfarande koncentrerad hos ett utskott, och summan av de huvudtitlar, som utbrutits från statsutskottet, utgör endast en ringa procent av riksstatens totalsumma. De utgiftsbehandlande utskotten torde ej heller vid behandlingen av utgiftsärendena alldeles bortse från frågan om utgifternas täckande, ehuru frågan här om icke ligger inom deras behörighetsområde. Såväl beträffande möjligheterna härutinnan som i fråga om budgetens slutliga sammanställning och fasthet lärar ock ett visst samarbete upprätthållas mellan stats- och bevillningsutskotten om än ej i officiella former.

Även med beaktande av dessa omständigheter måste utskottet dock medgiva, att den framställda kritiken icke helt saknat fog och att frågan om möjligheterna för en förbättring i riksdagens budgetbehandling i riktning mot ökad planmässighet och överskådlighet är förtjänt av allvarligt övervägande. Utskottet finner det, i likhet med vad av kommittén och i propositionen föreslagits, önskvärt att inom ramen för nuvarande utskottsorganisation vidtaga vissa åtgärder i syfte att undanröja eller förminska de allmännast påtalade olägenheterna av nuvarande system på förevarande område. Angelägnast men också svårast synes det vara, att former skapas för en officiell samverkan mellan de budgetbehandlande utskotten vid budgetens slutliga fastställande. Därför kan det vara önskvärt att beträffande formerna för här avsedda samarbete icke i grundlag givas några närmare regler, som skulle kunna lägga hinder i vägen för en fri och successiv utveckling av praxis med ledning av de erfarenheter, som komma att göras, om endast hinder för samarbete undanröjas. Utskottet tillstyrker därför med en formell jämkning den i propositionen föreslagna anordningen att endast i grundlagsföreskrifterna om stats- och bevillningsutskottens uppgifter vidtages en ändring av innebörd, att dessa uppgifter, i vad de hänföra sig till budgetens slutliga sammanställande, av vederbörande utskott fullgöras antingen i den ordning § 47 riksdagsordningen stadgar, d. v. s. genom sammansatt utskotts bildande eller utan hänvisning till sådant utskott men dock efter samråd med de övriga utskott, som handlägga statsregleringsfrågor. Med en sådan avfattning står det stats- och bevillningsutskotten fritt att för statsregleringens handläggning välja mellan å ena sidan en gemensam behandling genom deputerade från samtliga budgetutskott och å andra sidan ett förberedande samråd med de övriga budgetutskotten i former, som kunna reglementariskt fastställas, varefter stats- och bevillningsutskottens betänkanden avgivas vart för sig. Väljes den förstnämnda utvägen, vinnes den fördelen, att i ett enda betänkande framläggas förslag beträffande samtliga de frågor, som äga samband med den slutliga budgetregleringen. Detta betänkande skulle alltså omfatta såväl riksstatens inkomst-

sida i dess helhet som även riksstatens utgiftssida, varvid ståndpunkt jämväl skulle tagas beträffande anslagens täckande genom bevillningar till vissa beräknade belopp, med lånemedel eller med andra statsinkomster o. s. v. Genom en dylik anordning skulle kamrarna bliva i tillfälle att i ett sammanhang överblicka och på en gång pröva samtliga de utvägar, vilka kunna föreligga för statsregleringens åstadkommande och som icke sällan kunna gälla sakfrågor av genomgripande betydelse.

Utskottet vill understryka önskvärdheten av att statsregleringens uppgörande och fastställande i den ordning, som förut antytts, kan äga rum på en tidpunkt, då riksdagsarbetet ej står inför sin avslutning och alltså icke, såsom nu vanligen är fallet, bliva en rent formell expeditionsåtgärd, vid vilken fästes ringa vikt och i vilken blott ett fåtal av riksdagens ledamöter deltaga. Detta förutsätter dock, att utgiftsbesluten hinna slutföras något tidigare än vad som för närvarande är fallet. Genom de förändringar i fråga om statsutskottets organisation, som utskottet tillstyrker, torde förutsättningar härför också hava skapats.

Samarbetet mellan de budgetbehandlande utskotten varken behöver eller bör begränsas blott till själva slutakten i budgetbehandlingen. Till denna fråga får utskottet anledning återkomma i ett följande betänkande.

Utskottet anser sig i detta sammanhang böra framhålla vikten av att inkomstfrågor, som äro av större betydelse för budgeten, såsom frågor om nya eller ändrade skatter eller om finanstullar m. m., i regel icke, på sätt hittills understundom skett, avgöras under riksdagens tidigare skede utan, därest icke särskilda skäl framtvinga en annan ordning, uppskjutas, intill dess anslagsbehoven kunna överblickas och helst företagas till prövning först i samband med den slutliga statsregleringen, då olika möjligheter kunna i ett sammanhang vägas mot varandra.

Vad det i motionen II: 431 framställda förslaget beträffar, finner utskottet visserligen syftemålet med detsamma, att öka garantierna för en sund och sparsam penninghushållning, beaktansvärt, men utskottet finner icke sannolikt, att det uppställda målet kan ernås på den i motionen anvisade vägen. Förslaget, som dessutom åsyftar att stärka regeringens ledning av finanspolitiken, sträcker sig härigenom utöver den föreliggande frågan om ett rationellt anordnande av riksdagsarbetet och bör därför prövas ur andra synpunkter och i ett vidare sammanhang, än vad som vid föreliggande frågors behandling låter sig göra. Mot förslaget kunna dessutom oberoende härav vissa erinringar göras ur konstitutionell synpunkt. Utskottet anser därför riktigast att det i motionen framställda skrivelseförslaget icke nu föranleder någon riksdagens åtgärd.

6. Kamrarnas ledamöters deltagande i utskott.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström, Valfrid Eriksson, P. Sandström*, Engberg, Gustafson i Kasenberg, Jansson i Edsbäcken*, Persson i Trången*, Hallén, Anderson i Norrköping, Lindmark*, Fast och Björck i Kristianstad.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Vid 1930 års riksdag väcktes ett förslag om utökning av statsutskottets ledamotsantal från 24 till 30 för att möjliggöra inrättande av ännu en utskottsavdelning av samma storlek som de fyra hittillsvarande och på så sätt åstadkomma en minskning av arbetsmängden för dessa avdelningar. I motionen framhölls, att i och med tillgodogörandet av den tid, som genom denna reform skulle komma att inbesparas, riksdagen jämte annat tvivelsutan skulle vinna en avsevärd minskning i anhopningen av tyngande debattämnen under riksdagens sista skede. I sitt utlåtande i ämnet framhöll konstitutionsutskottet, att den av utskottet samma år tillstyrkta utredningen om riksdagens arbetsformer även borde omfatta det i motionen berörda spörsmålet och att utskottet därför icke ville biträda det väckta förslaget.

Historik.

Kommittén har kommit till den slutsatsen, att statsutskottet, även om hänsyn toges till att utskottet arbetar på fyra avdelningar, är långt mera arbetstyngt än övriga utskott samt att dess arbetsbörda är av den omfattning, att den i betänklig grad medverkar till den starka anhopningen av ärenden mot slutet av riksdagen. Vid sådant förhållande har kommittén funnit anstalter för lättnad av statsutskottets arbetsbörda vara den åtgärd, som i fråga om utskottsväsendet i första hand bör ifrågasättas till vinnande av en jämnare fördelning av arbetet. En dylik lättnad vore så mycket mer påkallad, som ett snabbare slutförande av utgiftsfrågornas beredning utgjorde en väsentlig förutsättning för åstadkommande av en mera tillfredsställande ordning för statsregleringsarbetets avslutande.

Kommittén.

I fråga om sättet för beredande av den såsom önskvärd befunna lättnaden i statsutskottets arbete har kommittén omnämnt tre utvägar, nämligen uppdelning av utgiftsfrågorna på ett flertal fristående utskott, utbrytning från statsutskottet av en eller flera ämnesgrupper och dessas överlämnande till ett eller flera andra utskott samt slutligen tillförande till statsutskottet av nya arbetskrafter för att utan mera betydande ändring i utskottets arbetsuppgifter möjliggöra arbetets fördelning på flera avdelningar. Kommittén har stannat vid att förorda sistnämnda väg och föreslår härutinnan en ökning av utskottets medlemsantal från 24 till 30, varigenom en del uppgifter för de mera arbetstyngda avdelningarna inom utskottet, främst den tredje, skulle kunna överföras till en ny femte avdelning. En sådan ökning anser kommittén behövlig redan för beredande av lättnad i utskottets nuvarande arbete.

Kommittén har vidare, i samband med begränsningen av tillfälliga utskotts användning, övervägt frågan om en ökning över lag av ledamotsantalet i de mindre ständiga utskotten, men har likvisst icke ansett sig böra tillstyrka en

dylik åtgärd. Bortsett från att första kammarens mindre ledamotsantal omöjliggjorde en sådan åtgärd utan uppgivande av grundsatsen om kamrarnas likställighet, åberopades, att en utvidgning av ledamotsantalet för flertalet utskott ingalunda innebure någon lättnad utan tvärtom ett förtyngande av arbetet med därav följande tidsutdräkt. Endast beträffande jordbruksutskottet har kommittén, med hänsyn till ärendenas art och utskottets fördelning på avdelningar, funnit en ökning av ledamotsantalet vara om icke erforderlig så dock försvarlig och förordat, att detsamma bestämmes till samma siffra, som gäller för konstitutions- och bevillningsutskottet, eller 10 ledamöter från vardera kammaren. I övrigt hänvisade kommittén till kamrarnas möjlighet att, utan grundlagsändring, öka antalet suppleanter i utskotten samt framhöll, att en sådan ökning kunde vara av värde för utskottens rekrytering och för de yngre riksdagsmännens utbildning ägde avgjort företräde framför ledamot- och suppleantskap i tillfälligt utskott.

Propositionen. I propositionen har i överensstämmelse med vad kommittén förordat föreslagits en utökning av statsutskottets ledamotsantal från 24 till 30 och av jordbruksutskottets ledamotsantal från 16 till 20.

Motioner. I motionerna I: 307 av herr Hallin och II: 445 av herr Anderson i Råstock har yrkats avslag å förslaget om utökning av statsutskottets ledamotsantal. Herr Hallin har till stöd för sitt yrkande bland annat anfört, att tungroddheten av ett dylikt talrikt utskott särskilt vid dess plenararbete vore uppenbar, varför han betvivlade, att det uppställda syftet skulle vinnas på den föreslagna vägen. Suppleanterna på statsutskottets avdelningar torde få träda in mera aktivt. Sannolikt torde också kanslipersonalen i någon mån behöva ökas. — Herr Anderson i Råstock har i den av honom väckta motionen bland annat anfört, att den föreslagna anordningen med statsutskottets utökning näppeligen skulle medföra någon lättnad för utskottet utan i stället vara ägnad att verka fördröjande på arbetet. Plenarhandlingarna skulle genom förslagets realiserande bliva allt för tungrodda. Man borde emellertid jämkas arbetsfördelningen mellan de olika avdelningarna.

I motionen II: 468 av herrar Persson i Falla och Anderson i Storegården har ifrågasatts en utökning av statsutskottets medlemsantal till 32; avdelningarna borde dock bibehållas vid sitt nuvarande antal av fyra, vilka samtliga skulle inrymma fyra i stället för såsom för närvarande tre ledamöter från vardera kammaren. Till stöd härför har i motionen anförts, att det nuvarande antalet medlemmar på var och en av statsutskottets avdelningar vore synnerligen ringa jämfört med andra utskotts. I statsutskottet hade emellertid en förskjutning alltmåra ägt rum från plenum till avdelningarna. Men i den mån dessa kommit att spela en större roll, växte kravet på deras representativa styrka. För närvarande kunde dock de båda stora mellanpartierna icke bliva representerade på samtliga avdelningar med ordinarie ledamöter, ett förhållande som strede mot utskottsarbetets uppgift att giva en allsidigast möjlig belysning åt föreliggande frågor. Det vore därför mera angeläget att öka avdelningarnas storlek än deras antal. I motionen har vidare uttalats önsk-

världheten av att särskilda stadganden infördes exempelvis i de reglementariska föreskrifterna, att de utskott, som arbeta på avdelningar, vid konstituerandet borde taga hänsyn till partiernas naturliga rätt att bli proportionellt representerade i avdelningarna.

I motionen I: 307 har herr Hallin vidare uttalat, att genom den föreslagna begränsningen av de tillfälliga utskotten en del av kamrarnas ledamöter komme att bli arbetslösa. För att råda någon bot häremot har föreslagits en utökning av antalet ledamöter från 16 till 20 i alla eller åtminstone i de flesta av de ordinarie utskotten, som nu hade det lägre antalet ledamöter. Härigenom skulle även skapas ökade möjligheter för dessa utskott att dela upp sig på avdelningar.

Även om hänsyn toges till att statsutskottets arbete fördelas på olika avdelningar, torde det med beaktande av utskottets vittomfattande arbetsuppgifter och av den tid plenarbehandlingen i vissa fall kan kräva vara otvivelaktigt, att detta utskott är mera arbetstyngt än de andra utskotten i flertalet fall äro. Det är visserligen möjligt, att en jämkning av arbetsuppgifter mellan de olika avdelningarna i utskottet ävensom vissa andra organisatoriska förändringar, som det ligger inom statsutskottets egen behörighet att företaga, skulle kunna verka i riktning av en ökad rationalisering av statsutskottets arbete. Men dylika anordningar skulle sannolikt ej vara tillfyllest för att tillräckligt lätta statsutskottets arbetstunga. Vid sådant förhållande, och då en mera väsentlig utbrytning av ärenden från statsutskottet är ägnad att ingiva betänkligheter, torde man under nu rådande förhållanden för att lätta utskottets arbete och därmed ernå en minskning av den mot riksdagens slut rådande anhopningen av ärenden i kamrarna vara hänvisad till att, såsom av kommittén och i propositionen föreslagits, öka utskottets arbetsmöjligheter genom att tillföra det ökat antal ledamöter. Denna utökning torde i likhet med vad i propositionen föreslagits böra ske med det antal ledamöter, som svarar mot en ny femte avdelning. Huruvida det ökade antalet ledamöter under alla förhållanden bör fördelas å fem avdelningar eller till förstärkning av de redan bestående avdelningarnas ledamotsantal är en intern statsutskottsfråga, i vilken statsutskottet sålunda självt beslutar efter omständigheterna. Visserligen har framhållits, att vinsten av den föreslagna anordningen skulle motverkas av en ökad tidsutdräkt i plenarbehandlingen. Men då det mesta och egentliga utredningsarbetet sker inom avdelningarna och förslagets genomförande skulle medföra ett påskyndande av ärendenas beredning, torde den angivna olägenheten i fråga om plenarbehandlingen icke behöva tillmätas allt för stor betydelse.

Spörsmålet på vad sätt riksdagsmännen, främst ledamöterna i den talrikare andra kammaren, skola kunna i större utsträckning beredas tillfälle att deltaga i utskottsarbetet har fått ökad vikt genom den föreslagna begränsningen av de tillfälliga utskotten. Ehuru man vid utskottsväsendets organiserande i princip endast bör utgå från hänsynen till vad som är rationellt för riksdagsarbetets bedrivande, måste det dock medgivas, att det är i hög grad önskvärt, att i riksdagen förefintlig arbetskraft och erfarenhet i möjligaste mån effek-

Utskottet.

tivt utnyttjas och att kamrarnas ledamöter även beredas tillfälle att deltaga i ärendenas utskottsbehandling i all den utsträckning detta med hänsyn till ändamålsenlig uppdelning och ett tillfredsställande ordnande av utskottsarbetet skäligen låter sig göra.

Utskottet anser sig därför böra tillstyrka en utökning icke blott på sätt i propositionen föreslagits av jordbruksutskottets ledamotsantal utan jämväl av andra lagutskottets från 16 till 20. Jordbruksutskottet arbetar redan i praxis på två avdelningar, och andra lagutskottet torde med hänsyn till de sinsemellan olikartade, större grupper av ärenden, som i regel ankomma på dess beredning, om utskottet så skulle finna lämpligt, utan fara för den lagtekniska enhetligheten, kunna fördela sig på avdelningar. Vad åter första lagutskottet och bankoutskottet beträffar torde däremot en utökning av deras ledamotsantal icke för närvarande böra ifrågakomma, då inom det förra ärendena till sin natur äro såsom lagfrågor mera enhetliga än i andra lagutskottet, och en fördelning å avdelningar därför säkerligen är utesluten, och då inom det senare sekretessen i bankfrågor gör en utökning av ledamotsantalet olämplig.

Utskottet vill vidare erinra om att den ökning av antalet suppleanter, som för andra kammarens del kan befinnas önskvärd, kan genomföras utan grundlagsändring.

III. Övriga frågor.

1. Propositions- och motionstid m. m.

Närvarande: Herrar *Sävström, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Vennerström, Valfrid Eriksson, Larsén, Ehrnberg, P. J. Gustafsson*, Persson i Trången*, Lindmark*, Karlsson i Vadstena, Olsson i Mora, Fast, Alströmer, Björck i Kristianstad*, Brännberg* och Sandwall.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Ursprungligen saknades bestämmelser om tid för avlåtande av propositioner. Den förut omnämnda, år 1916 tillsatta kommittén föreslog för normala fall en begränsning av propositionstiden vid lagtima riksdag till 60 dagar från riksdagens öppnande. Vid behandling av kommitténs förslag upptog Kungl. Maj:t tanken på en begränsning av propositionstiden, men föreslog dess fixerande till 70 dagar. Denna tidsbegränsning infördes ock genom grundlagsändring år 1918 och är ännu gällande. Proposition må dock avlätas senare, därest Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men. Frågan om ytterligare inskränkning i propositionstiden väcktes vid 1927 års riksdag i en motion, däri påyrkades en begränsning till 50 dagar från riksdagens början under hänvisning till att regeringen år 1926 frivilligt iakttagit denna tid. Konstitutionsutskottet uttalade, med avstyrkande av sådan ändring, en förväntan, att den år 1926 inledda praxis komme att oberoende av uttryckligt stadgande tillämpas även i framtiden, och framhöll, att i vissa fall, särskilt då ny regering bildades på hösten, en så stark begränsning av tiden som till 50 dagar kunde medföra olägenheter.

Historik.

Genom grundlagsändringar åren 1909 och 1918 hava vidtagits icke obetydliga begränsningar i motionstiderna. Ursprungligen angavs viss tid för väckande av motion blott då denna avsåge ämne, som tillhörde ständigt utskotts behandling. Sådan motion skulle väckas inom 10 dagar från riksdagens öppnande, såvitt ej motionen avsåge grundlagsfråga eller omedelbarligen föranleddes av inom någondera kammaren fattat beslut eller upptaget ärende eller annan under riksdagen inträffad händelse. I dessa fall liksom ock i fråga, som ej tillhörde ständigt utskott, kunde motion väckas så länge riksdagen vore samlad. De därefter gjorda inskränkningarna avse dels motioner i grundlagsfrågor, för vilka tidsfristen blivit bestämd till 40 dagar från riksdagens öppnande, dels motioner i anledning av någon efter riksdagens öppnande avlåten proposition, vilka må väckas sist å det sammanträde, som infaller näst efter 10 dagar från propositionens avlämnande, med rätt för kammaren att under särskilda förhållanden medgiva viss utsträckning av tiden, dels ock

motioner i ämnen, tillhörande tillfälligt utskotts behandling, vilka skola väckas inom 20 dagar efter riksdagens öppnande, vederbörande kammare obetaget att för särskilt fall medgiva motions väckande även senare. Då år 1909 en första inskränkning gjordes i tiden för väckande av motion i anledning av proposition, tillerkändes samtidigt utskotten viss begränsad initiativrätt i syfte att de skulle vid behandlingen av en proposition kunna föreslå ändringar, som ginge utanför propositionens ram, även om motion ej blivit väckt.

Ändringar i motionstiderna hava ifrågasatts vid olika tillfällen. Sålunda framkommo på 1870-talet förslag om inskränkning av motionstiden i frågor, hörande under ständigt utskotts behandling, från 10 till 6 dagar från riksdagens öppnande, och vid 1917 års riksdag yrkades motionsvis, att alla motioner med undantag av motioner i grundlagsfrågor och sådana, som föranleddes av proposition, skulle väckas inom 4 dagar från öppnandet. Ett förslag om utsträckning återigen av tiden för motioner i ärenden, hörande under ständigt utskott, förekom vid 1925 års riksdag. Beträffande särskilt motionstiden i grundlagsfrågor må nämnas ett år 1915 eller före tidsbegränsningens införande framkommet förslag att fastställa denna tid till 30 dagar från riksdagens öppnande. Slutligen hava vid några tillfällen motionsvis ifrågasatts, att en begränsad initiativrätt, liknande den som tillkommer utskotten, skulle tillerkännas även minoriteter inom utskotten samt enskilda ledamöter av kamrarna.

Kommittén. Kommittén har framhållit, att betydelsen av en snävt begränsad propositions-tid för riksdagsarbetets snabba och jämna fortgång visserligen icke borde över-skattas med beaktande, bland annat, av att flertalet utskott oberoende härav redan vid riksdagens början erhöles ett betydande material för sin verksamhet. Men det skulle dock bliva lättare att åstadkomma bättre planläggning och ledning av riksdagsarbetet, om utskotten kunde tidigare än vid den nu stadgade propositionstidens utgång överblicka hela sitt arbetsmaterial. Den nu bestämda tidsgränsen kunde ock stundom medföra olägenheter till följd av kollision mellan motionstider i anledning av propositionerna och riksdagens påskferier. Önskvärd vore därför en ytterligare beskärning av propositionstiden, men den kunde ej göras alltför kraftig med hänsyn till därav uppkommande svårigheter för organisationen av propositionsarbetet i Kungl. Maj:ts kansli samt de särskilda förhållanden, vilka kunde inträda vid regeringsskiften på hösten. Kommittén har därför föreslagit en propositionstid av två månader från riksdagens öppnande — eller ungefärligen samma tid som 1916 års kommitté ifrågasatt — med rätt för Kungl. Maj:t att avlämna proposition även därefter under de förutsättningar, som redan nu gälla.

Kommittén har vidare funnit, att hållbara skäl icke kunde anföras för bibehållande av särskilda, längre motionstider beträffande grundlagsfrågor och ämnen, som tillhöra tillfälligt utskotts behandling.

Vad först grundlagsfrågor anginge, torde det kunna sägas, att särskild motionstid i dessa ärenden vore av behovet mindre påkallad än beträffande

flertalet övriga frågor. Då grundlagsändring icke kunde slutligt antagas förrän vid en senare riksdag efter nya val till andra kammaren, kunde en inskränkning i motionstiden föranleda uppskov med en grundlagsändring endast i det fall, att ett tilltänkt förslag därigenom förhindrades framkomma vid sista riksdagen i valperiod för andra kammaren. Men även för nämnda riksdag kunde särskild motionstid näppeligen anses påkallad. Med beaktande av dessa frågor karaktär kunde nämligen med fog krävas, att tillämnade förslag genomtänktes och utarbetades redan före riksdagens början. Skulle fråga aktualiseras först genom någon händelse under sista riksdagen i valperiod, funnes ju dessutom redan möjlighet att oberoende av motionstid väcka förslag. Ej heller borde vid frågans bedömande förbises konstitutionsutskottets obegränsade initiativrätt i grundlagsärenden. Den nuvarande långa motionstiden vore ägnad att för konstitutionsutskottet försvåra planläggning inom rimlig tid av dess arbete.

Vad härefter anginge ärenden, som tillhörde tillfälligt utskotts behandling, vore ett borttagande av den särskilda motionstiden en nödvändig förutsättning redan för genomförande av förslaget om begränsning av nämnda utskotts användande. På grund av de vaga gränserna för de tillfälliga utskottens verksamhetsområde hade ofta, erinrade kommittén, olägenheter framträtt i anledning av den särskilda motionstiden för ärenden till sådana utskott. En motion, som, därest den väcktes inom 10 dagar från riksdags öppnande, redan enligt den på grundval av nuvarande bestämmelser utvecklade praxis skulle hava hänvisats till ständigt utskott, hade, då den väckts efter nämnda tidpunkt, ofta remitterats till tillfälligt utskott, emedan vid en sträng tolkning av riksdagsordningens ordalydelse hänvisning till sådant utskott icke kunnat vägras. Därigenom hade motionären, som försummat motionstiden för ärenden tillhörande ständigt utskott, erhållit en utväg att i vissa fall likväl få sina förslag under omprövning, eventuellt efter någon jämkning i den avfattning, som eljest skulle hava givits åt yrkandet. Skulle nu en särskild motionstid bibehållas för ärenden, som enligt kommitténs förslag finge, om särskilda skäl förelåge, hänvisas till tillfälligt utskott, skulle otvivelaktigt i gränsfall uppkomma motsvarande olägenheter och svårigheter. Även fränsett nu angivna synpunkter, saknades hållbara grunder för bibehållande av en längre motionstid i förevarande ärenden; om dem gällde liksom beträffande grundlagsfrågorna, att deras art såsom regel medgäve förslags utarbetande redan före riksdags början.

Kommittén har på nu anförda skäl föreslagit sådan ändring i § 55 riksdagsordningen, att motionstiden i grundlagsfrågor och i ämnen, vilka kunna hänvisas till tillfälligt utskott, begränsas på samma sätt som beträffande frågor i allmänhet, hörande under ständigt utskotts behandling. Några ändringar i övrigt i nuvarande regler om tid för motions väckande har kommittén ej funnit påkallade. Ej heller har kommittén ansett sig böra förorda åtgärder i syfte att berättiga vare sig minoriteter inom utskott eller enskilda kammarledamöter att i kamrarna utan stöd av motion göra yrkanden, som gå utom ramen för i propositioner gjorda framställningar.

Propositionen. I propositionen har kommitténs förslag i förevarande ämne i oförändrat skick upptagits.

Motioner. I fråga om propositionstidens beräkning har herr Hallin i motionen I: 307 uttalat, att man genom att fastställa denna tid till två månader onödigtvis bröte den eljest rörande fatalier brukliga terminologien, som räknar med dagar. Herr Alströmer m. fl. har i motionen II: 102, under åberopande av att riksdagsarbetet mången gång i betydlig grad försenats genom att propositioner inkommit i stort antal någon av de sista dagarna eller sista dagen av den för närvarande i grundlagen fastställda tiden, yrkat, att den ordinarie propositionstiden begränsas till sextio dagar från riksdagens öppnande.

I fråga om motionstidens längd har i motionerna I: 310 av herr Lindhagen, II: 444 av herr Petersson i Lerbäcksbyn m. fl. och II: 458 av herr Hage yrkats viss utsträckning av den i propositionen föreslagna tiden för motionsavlämnande. I de två sist nämnda motionerna hemställas, att motion må väckas inom femton dagar från riksdagens öppnande. Till stöd härför har i motionen II: 458 bland annat anförts, att det ej kunde vara ett demokratiskt intresse att inskränka motionstiden, då härigenom riksdagsmännens möjlighet att framlägga väl utarbetade och genomtänkta förslag minskades, utan att det tvärtom torde ligga i linje med en demokratisk åskådning, att man beredde riksdagsmännen så lång motionstid, som möjligt och rimligt vore, utan att riksdagsarbetet bleve fördröjt. I motionen II: 444 har till stöd för det i densamma framställda förslaget bland annat anförts, att svårighet i allmänhet föreläge för riksdagsmännen att före ankomsten till riksdagen iordningställa motioner. Före trontalet saknade riksdagsmännen också kännedom om regeringens framställningar och planer. Man finge ej förbise riksdagsmännens legitima rätt och plikt att i enlighet med sin folkrepresentativa uppgift ingiva de lokala eller allmänna framställningar, som de funne motiverade. Herr Lindhagen har i motionen I: 310 hemställt, att för motioner, som ej väckts med anledning av propositioner efter riksdagens öppnande eller i kammars enskilda angelägenheter, fastställas motionstid: av tio dagar från riksdagens öppnande, då motionen väckts med anledning av statsverkspropositionen, och femton dagar för andra motioner med möjlighet tillika för motionär att i senare fallet, när särskilda skäl därtill föranleda, av sin kammare beviljas utsträckt motionstid, dock längst till det plenum, som infaller näst efter tjugo dagar från riksdagens öppnande. Såsom stöd för förslaget har motionären bland annat åberopat, att det särskilt för riksdagsmän från landsbygden men även från andra städer än huvudstaden ofta vore förenat med svårigheter att medhinna en någorlunda vederhäftig framställning i ett ämne på den i propositionen föreslagna motions tiden, bland annat därför, att de ofta saknade den tillgång till handlingar, upplysningar och råd, som huvudstaden och erfarenheterna inom riksdagen erbjöde.

Herr Lindhagen har vidare i motionen I: 310 hemställt, att samtliga medlemmar i ett utskott måtte erhålla enahanda motionsrätt i de till utskottet remitterade ärendena, som nu anses tillkomma allenast de medlemmar i utskot-

tet, som tillfälligtvis sammanförts till en majoritet. Den beslutande församlingen hade nämligen anspråk på att kunna få välja på uppslag och synpunkter. I samband härmed har herr Lindhagen även föreslagit, att i och med upphörandet av den längre motionstiden i grundlagsfrågor även skulle upphöra konstitutionsutskottets majoritets prerogativ av en mera vittgående motionsrätt än som tillkomme andra utskotts majoriteter.

Betydelsen av en snävt begränsad propositionstid bör enligt utskottets mening **Utskottet.** icke överskattas för riksdagsarbetets snabba och jämna fortgång. Konstitutions-, stats-, banko- och jordbruksutskotten hava redan från början arbetsmaterial, som omedelbart kan upptagas till behandling. Det är endast bevillningsutskottet samt de båda lagutskotten, som icke under alla förhållanden omedelbart förfoga över betydande material för sin verksamhet. Det är därför önskvärt, att regeringen sörjer för att propositioner, som skola handläggas av dessa senare utskott, i erforderlig omfattning färdigställas redan till riksdagens början. Det kan emellertid icke heller förnekas, att det vore lättare att åstadkomma en bättre planläggning och ledning av riksdagsarbetet, om utskotten kunde tidigare än vid den nu stadgade propositionstidens utgång överblicka hela sitt arbetsmaterial. Med hänsyn härtill anser även utskottet någon ytterligare begränsning av propositionstiden vara önskvärd. Denna begränsning finner utskottet böra ske på så sätt, att den ordinarie propositionstiden fastställs till sextio dagar från riksdagens öppnande och icke, såsom i propositionen föreslagits, till två månader. En beräkning av tiden i månader skulle nämligen avvika från den eljest i grundlagen i motsvarande ämnen använda beräkningsgrunden samt dessutom kunna giva anledning till tvist, huruvida bestämmelserna i lagen om beräkning av lagstadgad tid äro tillämpliga vid tidsberäkning enligt grundlagen.

Vad grundlagsfrågor beträffar, synes en längre motionstid i dessa frågor än i flertalet övriga ämnen ej vara av behovet påkallad. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka förslaget om borttagande av nu gällande särbestämmelser om motionstid i grundlagsfrågor. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att konstitutionsutskottet i dessa frågor äger obegränsat initiativ under hela riksdagen.

Vad härefter angår de ärenden, som tillhöra tillfälligt utskotts behandling, får ett borttagande av den särskilda motionstiden i dylika ämnen anses vara en nödvändig förutsättning för genomförandet av det av utskottet biträdda förslaget om begränsning av de tillfälliga utskottens användning. Därest en särskild motionstid bibehålles i ärenden, som må hänvisas till tillfälligt utskott, skulle otvivelaktigt i gränsfall olägenheter och svårigheter uppkomma. Men då dessutom i och för sig hållbara grunder saknas för bibehållandet av en längre motionstid i förevarande ämnen än i fråga om motioner i allmänhet, tillstyrker utskottet förslaget om samma motionstid för ifrågavarande ärenden som för det stora flertalet övriga frågor.

Utskottet anser emellertid, att vägande skäl kunna anföras för någon utsträckning av motionstidens längd i allmänhet. Det är sålunda otvivelaktigt, att

för det stora flertalet riksdagsmän stora hinder i allmänhet möta att iordningställa motioner före ankomsten till riksdagen. Före trontalet och statsverkspropositionens avlämnande sakna också riksdagsmännen närmare kännedom om de åtgärder av allmänpolitisk karaktär, som regeringen ämnar vidtaga, varför arbetet med partimotionernas iordningställande ofta får bedrivas i ett allt för forcerat tempo. Statsverkspropositionen är också numera av den omfattning, att det endast med stor svårighet låter sig göra att på kort tid överblicka dess olika delar före mera omfattande motioners avlämnande i anslagsfrågor. En från tio till femton dagar utvidgad motionstid kan icke heller, redan på grund av vad som ovan vid ställningstagandet till frågan om propositions-tidens längd anfördes i fråga om flertalet utskotts arbetsmaterial, antagas komma att verka fördröjande på riksdagsarbetet. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka de väckta förslagen om en utsträckning av motionstiden för frågor i allmänhet från tio till femton dagar från riksdagens öppnande.

Vad beträffar förslaget om lämnande av rätt åt enskilda medlemmar i ett utskott att utan stöd av motion framställa yrkanden, som gå utanför ramen för i propositionen gjorda yrkanden, har utskottet med hänsyn till de vittgående konsekvenser en ändring i enlighet med detsamma skulle kunna medföra icke kunnat tillstyrka detsamma. Något verkligt behov av ett dylikt medgivande kan enligt utskottets förmenande, i följd av den vidsträckta initiativrätt, som överhuvud taget tillkommer den svenska riksdagens medlemmar, icke heller anses föreligga. Detta hindrar emellertid icke, att frågan, vad som skall anses falla inom ramen för en proposition, bör avgöras efter ärendets natur i varje särskilt fall, så att icke nödig frihet att göra yrkanden på grund av saksakal, vilka framkomma under överläggning eller eljest, i praxis alltför strängt beskäres.

Det obegränsade initiativ, som under hela riksdagen tillkommer konstitutionsutskottet, anser utskottet alltför böra bestå.

2. Riksdagens påskferier.

Närvarande: herrar *Reuterskiöld, Särström, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Vännerström, Valfrid Eriksson, Larsén, Ehrnberg, Gustafson* i Kasenberg, *Karlsson* i Vadstena, *Olsson* i Mora, *Fast, Petersson* i Broaryd, *Alströmer* och *Sandwall*.

Kommittén. Under återopande av att riksdagens långa påskferier, vilka i praxis numera omfatta fjorton å femton dagar, vore till icke oväsentligt hinder för ett lugnt och jämnt bedrivande av riksdagsarbetet samt bidroge till den starka anhopningen av ärenden under riksdagens sista veckor har kommittén ifrågasatt en förkortning av denna ledighet till en tid av 8 dagar. En dylik förkortning ansåge kommittén kunna genomföras, därest samtidigt en utvidgning skedde av

riksdagsmännens rätt till fria resor mellan Stockholm och hemorten under riksdagens lopp. Härutinnan har kommittén föreslagit, att ersättning må utgå för högst 5 i stället för, såsom nu är stadgat, högst 2 resor fram och åter. För genomförande av kommitténs förslag skulle grundlagsändring erfordras endast i sistnämnda hänseende.

Den nu av kommittén berörda frågan om riksdagsmännens rätt till ökat antal fria hemresor under pågående riksdag har av Kungl. Maj:t utbrutits och framlagts för riksdagens prövning i samband med frågan om sänkning av riksdagsmännens arvoden. I propositionen (nr 195) i sistberörda ämne har föreslagits en utökning av rätten till fria resor på sätt av kommittén förordats. Departementschefen har emellertid betonat, att en förkortning av påskferierna vore en bestämd förutsättning för förslaget genomförande.

Proposition
nr 195.

Utskottet har i sitt utlåtande nr 23 tagit ställning till förslaget om ökat antal fria hemresor, dock utan att där uttala sig i frågan om påskferiernas längd.

Utskottet.

Utskottet vill icke förneka, att allt för långa påskferier äro till hinder för ett jämnt bedrivande av riksdagsarbetet samt i sin mån bidraga till anhopningen av ärenden under riksdagens sista skede. Utskottet erinrar om att det synes tillkomma talmanskonferensen att pröva frågan om förkortning av påskferierna.

3. Yttranderätten vid kamrarnas sammanträden.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Vennerström*, Melén, Engberg*, Gustafson i Kasenberg, Jansson i Edsbäcken*, Persson i Trängen*, Anderson i Norrköping, Lindmark*, Fast, Norling** och *Björck* i Kristianstad*.

* Ej närvarande vid justeringen.

I § 52 riksdagsordningen innehållas bestämmelser angående yttranderätten vid kamrarnas sammanträden. Inskränkningar i yttranderätten i och för begränsande av överläggningarna, såsom i fråga om antalet gånger ledamot äger yttra sig i ett och samma ärende eller rörande yttrandes längd, finnas ej för närvarande stadgade. Om den ordning, vari ordet erhålles, stadgas, att en var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Denna regel lider inskränkning endast av den rätt, som enligt ordningsstadgan för första kammaren och arbetsordningen för andra kammaren tillkommer statsrådsledamot att framför vederbörande kammares ledamöter erhålla ordet utan avseende å den ordning, vari detta begärts.

Historik.

Något förslag till direkt begränsning av yttranderätten i kamrarna torde hitintills icke hava framställts. Däremot hava under senare år ifrågasatts åtgärder för vinnande av koncentration i överläggningarna utan inkräktande på yttrandefriheten. Härutinnan må nämnas ett vid 1920 års riksdag motionsvis

framställt förslag, att varje anmäld talare, som ej förut yttrat sig under överläggningen, skulle uppropas före den, som tidigare haft ordet. Konstitutionsutskottet avstyrkte förslaget under erinran, att en dylik regel skulle minska möjligheten för talare att genom repliker besvara mot deras huvudanföranden riktade invändningar. Denna replikrätt ansåg utskottet vara av betydelse för en frågas klara och allsidiga belysning. Vid behandling av utskottets utlåtande i andra kammaren framhöll en talare, att det skulle vara av synnerligt värde, om i vår riksdag liksom i engelska underhuset och andra parlament möjlighet bereddes att med ett kort beriktigande avbryta ett större anförande. Ett annat förslag väcktes i en motion vid 1930 års riksdag. Det gick ut på att en av utskottsmajoriteten inom sig utsedd talare — referent — skulle tillerkännas samma rätt att ingripa i kammardebatterna, som nu tillkommer ledamot av statsrådet. Med avstyrkande av förslaget påpekade konstitutionsutskottet bland annat, att anordningen med utskottsreferenter syntes komma att medföra vissa ytterligare anordningar med minoritetsreferenter liksom ock vissa konsekvenser i avseende å rätt för motionär att i särskild ordning erhålla ordet.

Kommittén. Kommittén har för sin del funnit tillräckliga skäl saknas för vidtagande av särskilda åtgärder, motsvarande vad som skett flerstädes i utländska parlament, för inskränkning i den fria yttranderätt, som vunnit hävd i den svenska riksdagen, men i förslagen till ändringar i ordningsstadgan för första kammaren och arbetsordningen för andra kammaren har upptagits en bestämmelse i syfte att, utan ingrepp i yttrandefriheten, motverka oskälig förlängning av överläggningarna. Däremot har kommittén fullföljt den tidigare framkastade tanken rörande utskottsreferent och även förordat införande av en särskild replikrätt.

Kommittén har härvid anført, att det icke torde kunna bestridas, att debatterna stundom uttänjas utöver vad som påkallas för en ingående och allsidig belysning av föreliggande frågor samt att onödigt vidlyftighet och upprepningar förekomma. Den svenska riksdagsordningens tämligen stela bestämmelser om ordningsföljden mellan talare syntes i själva verket i viss mån inbjuda härtill. En talare, som funnit sitt anförande hava i viss del missuppfattats av en efterföljande talare, kunde sålunda icke rätta missuppfattningen utan att avvakta sin tur i talarordningen. Gällde det en överläggning i en större fråga, dröjde det vanligen flera timmar, innan han ånyo kunde erhålla ordet, och på grundval av missförståndet kunde då hava utspunnit sig en lång debatt, som måhända varit helt överflödig, därest saken kunnat genom ett kort genmäle omedelbart tillrättaläggas. Liknande olägenheter framträdde såsom följd därav, att möjlighet saknades för en officiell talesman för vederbörande utskott att utan iakttagande av den vanliga talarordningen ingripa i överläggningen för meddelande av sakliga upplysningar, för rättande av missförstånd o. s. v. Ett undanröjande av här antydda missförhållanden skulle enligt kommitténs mening otvivelaktigt vara ägnat att verka i riktning mot större koncentration i kammardebatterna. Införande av möjlighet för en talare, som redan yttrat sig, att med ett kort genmäle omedelbart bemöta en efterföljande talare skulle utan tvivel ofta medföra, att den förstnämnde talaren efter sitt huvudanförande

nöjde sig med en eller flera dylika korta repliker i stället för att — såsom nu icke sällan sker — när han efter lång väntan åter erhållit ordet, ånyo tämligen utförligt utveckla sina synpunkter.

Kommittén har i anledning härav föreslagit, dels att utskotten medgivas rätt att i varje ärende inom sig utse en ledamot av vardera kammaren att vid ärendets behandling i kammaren såsom referent yttra sig å utskottets vägnar med befo-genhet att erhålla ordet oberoende av ordningen mellan kammarens övriga ledamöter, dels ock att kammarledamot, som redan yttrat sig i en överläggning, må för ett till tiden begränsat, kort genmäle (replik) till en efterföljande talare kunna efter talmannens beprövande erhålla ordet omedelbart efter sådan talare. I fråga om den inbördes ordningen mellan referent och replikant har kommittén, då replik med hänsyn till dess syfte bör komma omedelbart efter det anförande som skall bemötas, utgått ifrån att replikant alltid skall äga företräde. Av samma skäl borde enligt kommittén replikant hava företräde även framför statsråd, medan däremot referent skulle få vika för statsråd. Replikrätten är enligt förslaget icke ovillkorlig. På talmannens beprövande skall bero, huruvida exempelvis en talare bör tillåtas att upprepade gånger med brytande av den vanliga ordningsföljden replikera en och samma efterföljande talare. På talmannen ankommer likaledes att bestämma om repliks varaktighet. Maximitid för replik skulle lämpligen kunna beslutas att gälla antingen generellt för hel riksdag eller ock för varje särskild debatt. Kommittén har närmast tänkt sig en maximitid av en minut; i varje fall borde replik ej få upptaga mer än två å tre minuter.

Vidare gående möjligheter att bryta ordningsföljden mellan talare än den nu föreslagna har kommittén ansett sig ej böra förorda. Sålunda skulle det enligt kommittén föra för långt i avvikelser, om viss förtursrätt skulle tillerkännas representant för utskottsminoritet eller motionär. Däremot har ifrågasatts att medgiva rätt till »inpass» eller att avbryta en talare under dennes anförande med ett tillrop, ett kort beriktigande, en fråga eller dylikt. Emellertid har kommittén, som erinrar om att dylika inpass torde redan nu hava stundom ägt rum utan erinran från talmännens sida, ansett det även framdeles böra bero på talmännens avgörande, huruvida och i vad mån inpass må tillåtas.

I propositionen har kommitténs förslag i förevarande del upptagits.

Propositionen.

I motionen I:310 har herr Lindhagen yrkat avslag å förslaget angående utskottsreferenter.

Motion.

Det lär icke kunna bestridas, att debatterna i riksdagen understundom uttänjas utöver vad som påkallas för en ingående och allsidig belysning av föreliggande frågor samt att onödigt vidlyftighet och upprepningar förekomma. Riksdagsordningens tämligen stela bestämmelser om ordningsföljden mellan talare synas i själva verket i viss mån inbjuda härtill. Sålunda kan en talare, som funnit sitt anförande i viss del hava missuppfattats av en efterföljande talare, understundom icke bliva i tillfälle att rätta missförståndet, förrän hans

Utskottet.

tur i talarordningen kommer, något som i större frågor vanligen dröjer flera timmar. Ett undanröjande av här antydda missförhållande har ansetts vara ägnat att verka i riktning mot större koncentration i kammardebatterna samt förläna dem mera liv och intresse. Utskottet tillstyrker alltså förslaget om införande av en begränsad replikrätt med brytande av den vanliga talarordningen, dock med en viss jämkning i fråga om formuleringen. Närmare föreskrifter om replikrättens begränsning i fråga om tiden (t. ex. en eller två minuter) m. m. torde böra meddelas i kamrarnas arbetsordningar.

Däremot anser sig utskottet böra avstyrka förslaget om införande av rätt för utskotten att i varje ärende inom sig utse en ledamot av vardera kammaren att vid ärendets behandling i kammaren såsom referent yttra sig å utskottets vägnar med avvikande från den vanliga ordningsföljden mellan talare. Ett medgivande av förtursrätt åt utskottsreferent skulle innebära en ensidig förmån för den meningsriktning, som företrädes av en utskottsmajoritet. Såsom en konsekvens av ett dylikt medgivande skulle kunna uppställas krav på en motsvarande rätt för en eller måhända flera minoritetsreferenter och eventuellt även på viss förtursrätt för motionärer, något som emellertid uppenbarligen skulle föra för långt i fråga om brytande av den vanliga ordningsföljden mellan talarna. Det kan även ur annan synpunkt ifrågasättas, om det vore lämpligt att införa den föreslagna anordningen med utskottsreferenter, då, såsom ock bestyrkes av erfarenheten, ett utskotts utlåtande ofta är resultatet av en kompromiss mellan ganska divergerande meningsriktningar, i vilket fall en officiell talesman, som objektivt anger utskottets ståndpunkt i sak, svårigen är tillfinnandes. I praxis löser sig också frågan om talesmän för utskottsmajoriteten i ett ärende i allmänhet enkelt genom överenskommelse mellan medlemmarna inom utskottet. På anförda skäl finner sig utskottet böra avstyrka det i propositionen framlagda förslaget angående särskilda utskottsreferenter.

4. Disciplinära åtgärder.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Vennerström*, Valfrid Eriksson*, Ehrnberg, Persson i Trången*, Hallén*, Lindmark*, Karlsson i Vadstena, Fast, Alströmer, Björck i Kristianstad* och Lundén**.

* Ej närvarande vid justeringen.

I § 52 riksdagsordningen innehållas bestämmelser om disciplinära åtgärder mot talare, som gör sig skyldig till missbruk av yttrandefriheten. Där stadgas, att, om någon använt personligen förolämpande uttryck, kammaren äger pröva, huruvida denne må av talmannen erhålla tjänlig föreställning och varning eller om saken bör överlämnas till laga domstols behandling eller ock alldeles förfalla.

Kommittén. Detta stadgande har synts kommittén otillfredsställande, då det icke lägger någon disciplinär makt i talmannens hand. Bestämmelser, liknande de i flertalet utländska parlament förekommande, har kommittén visserligen funnit ej

påkallade hos oss, men likvisst ansett riksdagens värdighet dock kräva, att garantier bereddades för arbetets behöriga bedrivande därigenom, att åt talmännen gives en möjlighet att utan sammanträdes ajournering värja kamrarna mot grova missbruk av yttrandefriheten. I nu nämnt syfte föreslår kommittén ett stadgande av innehåll, att, om talare använder personligen förolämpande uttryck eller eljest uppträder på ett mot god ordning stridande sätt och icke låter sig rätta av talmannens föreställning, talmannen äger frångå honom ordet med påföljd, att han icke vidare må yttra sig under det pågående sammanträdet. Från rätt att deltaga i omröstningar skulle den felande däremot ej avstängas. Nuvarande påföljdsbestämmelser bibehållas i huvudsak enligt förslaget och äro avsedda att kunna tillämpas efter det talmannen gjort bruk av sin självständiga befogenhet.

I propositionen har kommitténs förslag i förevarande del framlagts till riksdagens prövning. Propositionen

I motionen II: 459 av herr Kilbom m. fl. har hemställts om avslag å propositionen i förevarande del. Förslaget innebure enligt motionärernas uppfattning en högst avsevärd skärpning av nu gällande bestämmelser. Några allvarliga och ofta återkommande olägenheter, vilka endast de kunde motivera en grundlagsändring, hade ej påvisats. Talmännen skulle vidare genom den föreslagna anordningen få ett vapen, som de under åberopande av god ordning kunde använda mot politiska motståndare. Den föreslagna bestämmelsen inbjöde också till godtycke, då begreppet god ordning vore högst tänjbart.

Motion.

Nu gällande i § 52 riksdagsordningen innehållna bestämmelser om påföljd för missbruk av yttrandefriheten lägga icke någon disciplinär makt i talmannens hand. Riksdagens värdighet och bevarandet av talmannens auktoritet kräva emellertid, att garantier skapas för att talmannen erhåller möjlighet att även utan ett sammanträdes ajournering värja kammaren mot grova missbruk av yttrandefriheten. Utskottet tillstyrker den i propositionen föreslagna grundlagsändring, dock med den jämkning, att kammaren, då förslag framställts om ytterligare åtgärder, först vid sammanträdet näst efter det, då en talare förgått sig, må besluta över framställt förslag om sådan åtgärd mot vederbörande i anledning av vad som förelupit.

Utskottet.

5. Plenum plenorum m. m.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, Vennerström*, Valfrid Eriksson, Larsén, Ehrnberg, Persson i Trängen*, Hallén*, Anderson i Norrköping*, Lindmark*, Karlsson i Vadstena, Olsson i Mora, Fast, Alströmer och Björck i Kristianstad**.

* Ej närvarande vid justeringen.

Vissa ceremonier å rikssalen, med i viss utsträckning saklig innebörd, förekomma vid riksdags öppnande (riksdagsordningen § 34), vid dess avslutande eller dess upplösande i samband med nya val i hela riket till båda kamrarna

eller endera (riksdagsordningen § 36), då riksdagen bifallit proposition om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag (riksdagsordningen § 79) och då Konungen till ett av riksdagen antaget, inom densamma väckt grundlagsförslag meddelar sitt samtycke eller de orsaker, för vilka beslutet ej godkänts (regeringsformen § 81 andra stycket).

Kommittén. I fråga om formerna för riksdagens avslutande har kommittén erinrat, att, då avslutandet ägde rum först åtskilliga dagar efter det egentliga riksdagsarbetets slut och vid den tidpunkten flertalet av riksdagens ledamöter redan lämnat huvudstaden, ceremonien på rikssalen, som föreginges av procession från riksdagshuset, plägade bevisas endast av ett fåtal riksdagsmän. Att Konungen själv förklarat riksdagen avslutad hade icke på länge förekommit. Då förutsättningar för en riksdagens värdighet motsvarande procession och ceremoni på rikssalen under dessa omständigheter knappast torde föreligga, syntes ceremoniens obligatoriska karaktär böra borttagas. Detsamma kunde lämpligen ske även i avseende å formen för riksdags upplösande i samband med nyval. Icke heller vid dylika tillfällen plägade Konungen numera själv komma tillstädes på rikssalen. För dessa fall har kommittén föreslagit, att Konungens beslut må kunna tillkännagivas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en därtill av Konungen förordnad statsrådsledamot, varefter riksdagen anses omedelbart avslutad eller upplöst. I båda fallen har i förslaget den nu gällande formen bibehållits såsom alternativt förfaringsätt att användas, då Konungen personligen vill möta riksdagen.

Med avseende å behandlingen av grundlagsärenden har kommittén ansett ceremonien på rikssalen, som i dessa fall inkräktade på riksdagens arbetstid, böra helt avskaffas. I stället har kommittén föreslagit, att riksdagens beslut i dylika frågor — i likhet med övriga riksdagsbeslut vilka tillkännagivas Konungen — meddelas genom skrivelse. Därefter skulle i fall, då grundlagsändring genom Konungens och riksdagens sammanstämmande beslut kommer till stånd — vare sig det gäller ett av Konungen framlagt eller ett inom riksdagen väckt förslag — den beslutade ändringen genom kungörelse utfärdas, innan riksdagen åtskilts, och meddelande härom lämnas riksdagen genom öppet brev på sätt nyss nämnts om beslut rörande riksdagens avslutande och upplösning. Uppläsandet av det öppna brevet vore avsett att, i stället för ceremonien på rikssalen, utgöra den akt, varigenom grundlagsändringen erhöles gällande kraft. Lämnar åter Konungen ej sitt samtycke till ett inom riksdagen väckt och av densamma antaget grundlagsförslag, skulle enligt förslaget de orsaker, för vilka riksdagens beslut ej godkänts, genom skrivelse meddelas riksdagen, innan densamma åtskildes.

Propositionen. I propositionen har kommittéförslaget i förevarande ämne upptagits.

Motioner. I motionen I: 307 har herr Hallin yrkat avslag å de föreslagna ändringarna i fråga om formerna för riksdagens avslutande eller upplösning.

Herr Rosén har i motionen I: 6 yrkat sådan ändring av § 34 riksdagsordningen, att bestämmelsen om att Konungen vid lagtima riksdags öppnande skall låta meddela riksdagen berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit sedan nästföregående lagtima riksdags sammanträde måtte utgå. Motionären har

anfört, att meddelandena icke numera omfatta hela riksstyrelseberättelsen, utan att grundlagsbudet i fråga anses uppfyllt, om ett antal korta notiser ur berättelsen föredragas. Då emellertid berättelsen i tryck utdelas till riksdagsmännen och då uppläsandet i rikssalen av strödda uppgifter ur densamma saknade praktisk betydelse, syntes bestämmelsen i fråga till fördel för öppningshögtidligheten kunna utgå.

De i propositionen föreslagna ändrade reglerna i fråga om formerna för sammanträde i rikssalen finner utskottet hava fog för sig. **Utskottet.**

Beträffande det i motionen I:6 framställda förslaget förutsätter utskottet, såsom ock torde framgå av motiveringen, att syftet med detsamma icke varit att avskaffa berättelsen över vad sig i rikets styrelse tilldragit utan endast att förenkla sammanträdet å rikssalen. I samband med omreglering av formerna för rikssalssammanträde, finner utskottet det även önskvärt, att i förevarande hänseende den förenklingen vidtages, att berättelsen över vad sig i rikets styrelse tilldragit i likhet med statsverkspropositionen vid riksdagens öppnande överlämnas till kamrarnas talmän utan att ens delvis uppläsas.

I samband med behandlingen av förevarande spörsmål har utskottet jämväl övervägt frågan om icke bestämmelserna om riksdagsbeslutet, som skall uppläsas vid riksdagens avslutande, lämpligen kunde utgå ur grundlagen. Med riksdagsbeslutet avses ett i paragrafer successivt uppsatt sammandrag av alla vid riksdagen fattade beslut i form av ett öppet brev från riksdagen. Detta riksdagsbeslut är avsett att underskrivas efter hand av alla riksdagsmän, innan riksdagen åtskiljes, något som dock stundom av färre eller flera riksdagsmän underlåtes. Beslutet publicerades tidigare i Svensk författningssamling, men detta har numera upphört, vilket understryker, att detta s. k. riksdagsbeslut icke längre äger den betydelse det under äldre förhållanden må hava ägt. Utskottet anser sig därför böra föreslå uteslutandet ur §§ 36 och 80 riksdagsordningen av bestämmelserna om riksdagsbeslutet. Härigenom torde bland annat den ekonomiska fördelen kunna vinnas, att sekreteraretjänsten i riksdagens kansli möjligen kan indragas. Även om den av utskottet förordade grundlagsändringen genomföres, kunna kanslideputerade, på sätt de finna lämpligt, låta upprätta sammanfattningar angående riksdagens beslut och verksamhet.

6. Statsråds och förutvarande statsråds deltagande i utskott.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, Vennerström*, Valfrid Eriksson, Larsén, Ehrnberg, Persson i Trängen*, Hallén*, Anderson i Norrköping*, Lindmark*, Karlsson i Vadstena, Olsson i Mora, Fast, Alströmer och Björck i Kristianstad*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Enligt § 44 riksdagsordningen få statsråd icke deltaga i utskott eller val av utskott och ej heller den, av vilka riksdagen kan fordra reda eller ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma.

Kommittén. Kommittén har erinrat om att av bestämmelserna i § 44 riksdagsordningen följer, att förutvarande statsråd ej kan placeras i konstitutions- eller statsutskott vid riksdag, då granskning av hans ämbetsåtgärder kan förekomma, samt att under motsvarande förhållanden fullmäktig eller förutvarande fullmäktig i riksbanken eller riksgäldskontoret ej kan inväjas i bankoutskottet. Detta valbarhets hinder har kommittén funnit sakligt fullt motiverat för konstitutions- och bankoutskottens vidkommande. Beträffande åter hindret för inval i statsutskottet vore detta utskotts granskningsuppgift med avseende å statsregleringens realiserande icke i jämförelse med utskottets övriga arbete av sådan betydelse, att det kunde anses påkallat att av hänsyn till denna uppgift avskära möjligheten att för utskottets verksamhet erhålla en erfaren arbetskraft endast därför att han under året förut varit ledamot av statsrådet. Kommittén har på denna grund föreslagit sådan modifiering av det angivna allmänna förbudet, att regeln i fråga ej skall utgöra hinder att i statsutskottet invälja förutvarande ledamot av statsrådet, dock utan rätt för denne att inom utskottet deltaga i behandling av ärende, som avsåge redovisning för någon hans ämbetsåtgärd.

Propositionen. Kungl. Maj:t har i propositionen anslutit sig till kommitténs förslag, dock med en i huvudsak formell jämkning i fråga om texten.

Föredragande departementschefen har i denna del anfört, att i fråga om förutvarande statsrådsledamots valbarhet till utskott och rätt att deltaga i därinom förekommande ärenden statsutskottet visserligen såtillvida konstitutionellt torde intaga en särställning i förhållande till utskotten i allmänhet, att för dess del uttryckligen stadgats skyldighet att hos kamrarna göra anmälan om anmärkning, till vilken den verkställda kontrollen över budgetens tillämpning och granskningen av budgetredovisningen givit anledning, men att även andra utskotts verksamhet kunna föranleda, att fråga om anmärkning på grund av statsråds ämbetsåtgärd andrages hos kamrarna. Den ifrågasatta avvikelser från den i nuvarande § 44 riksdagsordningen uttalade regeln torde därför lämpligen böra angivas negativt såsom avseende valbarhet till andra utskott än konstitutions- och utrikesutskotten.

Motion. I motionen II:456 av herr Nylander m. fl. har föreslagits införandet i riksdagsordningen av bestämmelser, reglerande vederbörande regeringsledamöters närvaro i utrikesutskottet. Till stöd härför har bland annat anförts, att utrikespolitiken intoge en sådan särställning, att vederbörande statsråd — icke blott utrikesministern utan även t. ex. handels- eller försvarsministern — borde på ett annat sätt än i andra utskott beredas tillfälle att samverka och samråda med riksdagens förtroendemän. Visserligen kunde förbindelsen mellan regering och utskottet komma att utvecklas oberoende av grundlagsbud i mera fria former, men den förut grundlagsfästa principen om ett förtroendefullt samarbete mellan regering och riksdag i utrikesfrågor borde i konsekvensens namn uttryckas däri, att vederbörande statsråd ägde rätt närvara vid utrikesutskottets sammanträden liksom utskottet foljdriktigt borde äga rätt att begära sådan närvaro. För den skull behövde statsrådet icke alltid bevista överläggningarna i utskottet.

Utskottet finner i likhet med vad kommittén anfört, att statsutskottets granskningsuppgift med avseende på statsregleringens realiserande icke är i jämförelse med detta utskotts övriga arbete av sådan beskaffenhet, att det kan anses påkallat att av hänsyn till denna utskottets uppgift avskära möjligheten att för utskottets verksamhet tillgodogöra en erfaren arbetskraft endast därför, att han under året förut varit ledamot av statsrådet. Utskottet tillstyrker alltså en grundlagsändring av i propositionen angivet syfte. Mot den föreslagna formuleringen anser utskottet dock vissa principiella betänkligheter kunna resas, varför utskottet företagit en allmän omformulering av den ifrågasatta bestämmelsen.

Förslag om rätt för statsråd att deltaga i utskotts förhandlingar hava senast väckts vid 1928 och 1930 års riksdagar, men då avstyrkts av konstitutionsutskottet och avslagits av riksdagen. Ehuru utskottet icke vill förneka, att det föreslagna utrikesutskottet i viss mån torde komma att intaga en särställning i förhållande till övriga riksdagsutskott, utgör dock frågan om statsråds rätt att deltaga i detta utskotts förhandlingar en del av ett större frågekomplex, som ligger vid sidan av det ämne, vilket för närvarande utgör föremål för utskottets prövning. Den ifrågasatta anordningens lämplighet och konsekvenser böra därför företrädesvis skärskådas ur synpunkter, som ligga vid sidan av dem, som böra vara vägledande för utskottet vid behandlingen av den nu föreliggande frågan om riksdagens arbetsformer, varför utskottet icke velat tillstyrka genomförandet av en reform av det slag, som i förevarande motion föreslås.

7. Konstitutionsutskottets dechargeförfarande.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Valfrid Eriksson, Ehrnberg, Engberg*, Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Trången*, *Hallén, Anderson* i Norrköping*, *Lindmark, Olsson* i Mora, *Fast* och *Björck* i Kristianstad*.

* Ej närvarande vid justeringen.

I motionen II:455 har herr Forssell föreslagit, att bestämmelsen i § 105 regeringsformen om att det åligger konstitutionsutskottet att äska statsrådsprotokollen måtte ändras därhän, att utskottet skulle »äga rätt» att begära dessa protokoll. I motionen har vidare yrkats införandet av en bestämmelse i nuvarande § 38 riksdagsordningen angående tystnadsplikt i vissa fall av motsvarande lydelse som den, vilken föreslagits i propositionen i fråga om utrikesutskottet. Till stöd härför har i motionen bland annat anförts, att frågan om konstitutionsutskottets dechargeförfarande äger ett visst samband med frågan om riksdagsarbetets effektivitet. Motionären ifrågasätter, om hela den granskningsapparat, som fungerar i och genom konstitutionsutskottet, med hänsyn till den tid och kraft den tager i anspråk, verkligen fyller sitt ändamål. I utskottet framställda anmärkningsyrkanden framställdes alldeles oberoende av all

Motioner.

protokollsgranskning. Medlemmarna av utskottet hava på annat sätt fått kännedom om regeringsbesluten. För att lätta konstitutionsutskottets arbetsbörda föreslås därför genomförandet av den ändringen i § 105 regeringsformen, att utskottet skall äga äska statsrådsprotokollen. Decharge borde vinnas oberoende av om konstitutionsutskottet verkligen granskat eller ej, varom bestämmelser borde införas i § 107 regeringsformen. I fråga om den ifrågasatta tystnadsplikten för vissa fall har motionären vidare anført, att det endast kunde vara till nytta, att den tystnadsplikt, som föreslagits i fråga om utrikesutskottet, även inskrevs i bestämmelserna i § 38 riksdagsordningen i fråga om konstitutionsutskottet, eftersom enligt motionärens förslag konstitutionsutskottet alltjämt skulle hos sig behålla den befattning med utrikesärenden, som det hittills haft.

Herr Lindhagen har även i motionen I:310 berört vissa spörsmål sammanhängande med dechargeförfarandet, nämligen att utrikesutskottet skulle äga påkalla tillgång till protokoll över omedelbara förhandlingar med riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen och, för den händelse utrikesnämnden bibehölles, även till protokoll över dess förhandlingar. — Med hänsyn till att granskningen av statsrådsprotokollen i utrikesärenden enligt vad utskottet redan föreslagit även i fortsättningen skall stanna hos konstitutionsutskottet har utskottet ansett sig böra i detta sammanhang upptaga förevarande förslag till prövning.

Utskottet. Utskottet anser sig icke kunna biträda det framställda förslaget om upphävande av konstitutionsutskottets plikt att infordra statsrådsprotokollen. Sättet för fullgörandet av granskningen av de protokoll, som kommit utskottet till handa, är en utskottets egen inre angelägenhet, vilken med hänsyn till det sätt, på vilket det förberedande dechargearbetet numera är organiserat inom utskottet, icke tager mera avsevärd tid i anspråk. Efter förberedande läsning av statsrådsprotokollen genomgås dels handlingarna i därunder infordrade ärenden, dels ock regelbundet varje år inom ett eller flera departements protokoll samtliga ärenden, som röra någon viss inom utskottet uppmärksammas grupp av frågor. Utskottet skulle därför, även om plikten att infordra statsrådsprotokollen upphävdes, knappast kunna underlåta att infordra dem i och för granskning av praxis på förvaltningens område m. m. Härtill kommer emellertid, att redan den omständigheten, att alla statsrådsprotokoll enligt grundlagen skola begäras av konstitutionsutskottet, innebär en i flera hänseenden betydelsefull garanti för ärendenas beredning och föredragning i konselj. Ett upphävande av plikten för utskottet att granska statsrådsprotokollen skulle även kunna verka såsom ett första steg till upphävande av den konstitutionella kontrollen. Med hänsyn till nu anförda skäl avstyrker utskottet i förevarande del förslaget i motionen II:455.

Vad däremot angår det i samma motion framställda yrkandet om införandet av bestämmelse om tystnadsplikt i vissa fall för konstitutionsutskottets medlemmar vid fullgörandet av dechargearbetet, finner utskottet detsamma väl grundat. Införandet av ett stadgande om tystnadsplikt i vissa fall, motsvarande det, som utskottet tillstyrkt i fråga om utrikesutskottet, skulle i sin mån bi-

draga till att konstitutionsutskottet vid granskning av utrikespolitiska och andra frågor kunde påräkna att få del av mera fullständiga upplysningar än dem utskottet nu erhåller. Utskottet tillstyrker alltså införandet av bestämmelse i angiven riktning.

Vad de av herr Lindhagen i motionen I: 310 framställda yrkandena beträffar, har utskottet redan i annat sammanhang avstyrkt införandet av de grundlagsbestämmelser, som äro en förutsättning för förslagens genomförande, och finner sig därför böra avstyrka även förevarande förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen samt motionerna I: 6, 307 och 310 och II: 102, 444, 455, 456 och 458 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av §§ 53, 81 och 82 regeringsformen, §§ 33—41, 44, 52, 54, 55, 58, 60, 75, 78, 79 och 80 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

Regeringsformen.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas.

Å urtima — — — förekommande ärenden.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett konstitutionsutskott, *ett utrikesutskott*, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas.

Å urtima — — — förekommande ärenden.

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

§ 81.

Denna regeringsform — — — riksdagens beslut.

Riksdagens beslut i grundlagsfråga, väckt av Konungen, skall hos Honom anmälas, på sätt riksdagsordningen föreskriver. Antager riksdagen ett inom densamma väckt grundlagsförslag, skall beslutet därom Konungen underställas. Konungen inhämta då, förrän riksdagen åtskilts, hela statsrådets tankar i ämnet och meddele riksdagen, på rikssalen, Sitt samtycke eller de orsaker, för vilka Han beslutet ej godkänner.

§ 82.

Vad till ändring av grundlagarna, uti föreskriven ordning, riksdagen beslutit och Konungen gillat, eller Konungen föreslagit och riksdagen antagit, äge kraft av grundlag.

§ 81.

Denna regeringsform — — — riksdagens beslut.

Då riksdagen hos Konungen anmält sitt beslut i grundlagsfråga, skall Konungen, därest beslutet innefattar bifall till ett av Honom framlagt förslag, förrän riksdagen åtskilts, låta sålunda beslutad grundlagsändring genom allmän kungörelse utfärda; och skall Konungens beslut härom meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat. Antager riksdagen ett inom densamma väckt grundlagsförslag, inhämta Konungen hela statsrådets tankar i ämnet och låte, där Han till förslaget samtycker, det tillkännagiva genom kungörelse och öppet brev inom tid och på sätt nyss sagts. Lämnar Konungen ej Sitt samtycke, meddele Han, förrän riksdagen åtskilts, densamma genom skrivelse de orsaker, för vilka Han riksdagens beslut ej godkänner.

§ 82.

Vad till ändring av grundlagarna, uti föreskriven ordning, riksdagen beslutit och Konungen gillat, eller Konungen föreslagit och riksdagen antagit, äge, sedan öppet brev, varom i nästföregående paragraf förmäles, blivit i riksdagens kamrar uppläst, kraft av grundlag.

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

Riksdagsordningen.

§ 33.

1. Så snart — — — vice talman.
Närmare bestämmelser — — — beslutad stadga.

2. Innan val — — — levnadsåren äldst.

3. Där talman — — — vice talman.

4. Vid samtidigt — — — förfallet upphört.

§ 35.

Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare. Den betjäning, som vardera kammaren i övrigt för sig under riksdagen anser nödig, tillsättes av talmannen och några utav kammaren därtill utsedda ledamöter, efter samråd med sekreteraren.

§ 34.

Konungen låter offentligen kungöra den av Honom för riksdags öppnande bestämda tid, som må utsättas till första eller andra söckendagen efter riksdags början. På den tid skola riksdagsmännen, sedan gudstjänst med dem hållen är, sammankomma på rikssalen, där Konungen eller, då Han så för gott finner, statsministern eller annan statsrådsledamot förer ordet. Vid detta tillfälle låter Konungen *meddela lagtima riksdag* berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit, *ävensom* till riksdagen i två exemplar, därav ett tillställes vardera kammaren, överlämna propositionen

§ 33.

1. Så snart — — — vice talman.
Närmare bestämmelser — — — beslutad stadga.

2. Innan val — — — levnadsåren äldst.

3. Där talman — — — vice talman.

4. Vid samtidigt — — — förfallet upphört.

§ 34.

Konungen låter offentligen kungöra den av Honom för riksdags öppnande bestämda tid, som må utsättas till första eller andra söckendagen efter riksdags början. På den tid skola riksdagsmännen, sedan gudstjänst med dem hållen är, sammankomma på rikssalen, där Konungen eller, då Han så för gott finner, statsministern eller annan statsrådsledamot förer ordet. Vid detta tillfälle låter Konungen till *lagtima riksdag* i två exemplar, därav ett tillställes vardera kammaren, överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, innefattande även förslag rörande sättet att genom beviljningar fylla vad sta-

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

angående statsverkets tillstånd och behov, innefattande även förslag rörande sättet att genom bevillningar fylla vad staten utöver de ordinarie inkomsterna erfordrar; men om riksdagen urtima är, kungöres för densamma anledningen till dess sammankallande och avlämnas de förslag och framställningar, vilka skola bliva föremål för kamrarnas överläggningar; Konungen dock obetaget att sedermera även andra förslag framställa.

Då Konungen, — — — undersåtliga vördnad.

§ 36.

Vill Konungen, med upplösande av riksdag, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, *skall Konungens beslut där-om*, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes *med-delas*.

Då riksdag skall avslutas, infinna sig, på Konungens kallelse och efter förrättad gudstjänst, riksdagsmännen på rikssalen och framföra genom talmännen sina välönskningar. *Därefter uppläses riksdagsbeslutet*, varuppå Konungen, *själv eller genom statsministern eller annan statsrådsledamot*, förklarar riksdagen vara avslutad.

ten utöver de ordinarie inkomsterna erfordrar, *ävensom* berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit; men om riksdagen urtima är, kungöres för densamma anledningen till dess sammankallande och avlämnas de förslag och framställningar, vilka skola bliva föremål för kamrarnas överläggningar; Konungen dock obetaget att sedermera även andra förslag framställa.

Då Konungen — — — undersåtliga vördnad.

§ 35.

1. Vill Konungen, med upplösande av riksdag, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, *meddelar Konungen*, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes *sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.*

2. Då riksdag skall avslutas, infinna sig, på Konungens kallelse och efter förrättad gudstjänst, riksdagsmännen på rikssalen och framföra genom talmännen sina välönskningar, varuppå Konungen förklarar riksdagen vara avslutad.

Vill Konungen ej själv avsluta riksdag, skall Konungens beslut om avslutandet meddelas riksdagen genom öppet

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

brev, som i vardera kammaren samtligdigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart avslutad.

Ärendenas beredning.

§ 37.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: konstitutionsutskottet av tjugu, statsutskottet av *tjugufyra*, bevillningsutskottet av tjugu, bankoutskottet av sexton, *vardera* lagutskottet av sexton samt jordbruksutskottet av *sexton* ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstämmande beslut att, *när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling*, så ock att därest utskott anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. Vardera kammaren — — — ställe inträda.

3. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som *icke tillhör förenämnda utskotts behandling*, men är av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall för avgivande av utlåtande och förslag i frågan ett tillfälligt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren nödigt aktar, inom kammaren tillsättas.

Ärendenas beredning.

§ 36.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett konstitutionsutskott, *ett utrikesutskott*, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, två lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: konstitutionsutskottet av tjugu, *utrikesutskottet av sexton*, statsutskottet av *trextio*, bevillningsutskottet av tjugu, bankoutskottet av sexton, *ett* lagutskott av sexton *och ett lagutskott av tjugu* samt jordbruksutskottet av *tjugu* ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstämmande beslut att *för upptagande av frågor, som prövas böra av särskilt utskott beredas, tillsätta dylikt utskott*, så ock att, därest utskott anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. Vardera kammaren — — — ställe inträda.

3. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som *rör kammaren enskilt och* är av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall för avgivande av utlåtande och förslag i frågan ett tillfälligt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren nödigt aktar, inom kammaren tillsättas.

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

4. Å urtima — — — förekommande ärenden.

5. Valen till — — — beslutad stadga.

§ 44.

Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd i utskott eller val till utskott deltaga; *ej heller* någon, av vilken riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma.

Tillfälligt utskott må ock tillsättas för ändamål, varom i § 44 mom. 2 förmäles.

4. Å urtima — — — förekommande ärenden.

5. Valen till — — — beslutad stadga.

6. Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd i utskott eller val till utskott deltaga.

Ej heller må någon, av vilken riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma. Vad nu stadgats skall likväl ej utgöra hinder att i statsutskottet invälja förutvarande ledamot av statsrådet, dock utan rätt för denne att inom utskottet deltaga i behandling av ärende, varom i § 39 mom. 2 förmäles.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer — — — och föreskrifter.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som antingen angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling, *eller ock röra överenskommelser med främmande makter i sådana ämnen.*

3. Utskottet åligger — — — regeringsformen stadgat.

§ 37.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer — — — och föreskrifter.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som antingen angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

3. Utskottet åligger — — — regeringsformen stadgat.

*Nuvarande lydelse:**Utskottets förslag:*

I den mån utskottet vid granskningen av statsrådets protokoll och handlingar finner däri berörda förhållanden, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, böra hemliga hållas, vare utskottets ledamöter till tystnadsplikt förbundna. Ledamot eller suppleant skall första gången han är närvarande vid sammanträde med utskottet avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

4. Utskottet tillkommer — — —
vägrar proposition.

4. Utskottet tillkommer — — —
vägrar proposition.

§ 38.

1. Utrikesutskottet skall meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som röra överenskommelser med eller förhållandet till främmande makter eller mellanfolkligt samarbete i övrigt och icke skola av annat utskott behandlas eller som äro av övervägande utrikespolitisk eller handelspolitisk innebörd.

2. I den mån utskottet, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, finner i visst ämne meddelade upplysningar böra hemliga hållas, vare utskottets ledamöter till tystnadsplikt förbundna. Ledamot eller suppleant skall första gången han är närvarande vid sammanträde med utskottet avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

§ 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlätna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper

§ 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlätna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper

Nuvarande lydelse:

och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden *eller pensions- och indragningsstaterna*, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas, så ock att föreslå beloppet av de summor, vilka, jämlikt 63 § regeringsformen, skola för särskilda händelser avsättas, *och att* uppgiva huru mycket bör genom bevilningar utgöras, *även som att* uppgöra förslag till riksstat.

2. Utskottet tillkommer — — — ansvar yrka.

§ 40.

Bevillningsutskottet åligger att bereda alla dit från kamrarna hänvisade frågor, som angå *förändring uti föreskrifterna* om bevillnings utgörande, *att* förslagsvis beräkna inkomsterna av de särskilda bevilningarna, *och att*, sedan statsverkets behov blivit utredda och bestämda, *opåmint* föreslå sättet för *bevilningens ökande, om det erfordras, eller dess minskande, om sådant kan äga rum, och i sammanhang därmed till riksdagen avgiva förslag till bevillningsstadgar*. Utskottet må därjämte uti bevillningsfrågor föreslå vad det anser billigt och nyttigt.

Utskottets förslag:

och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden, *pensionsstaten eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk*, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas, så ock att föreslå beloppet av de summor, vilka, jämlikt 63 § regeringsformen, skola för särskilda händelser avsättas. *Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevilningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.*

2. Utskottet tillkommer — — — ansvar yrka.

§ 40.

1. Bevillningsutskottet åligger att bereda alla dit från kamrarna hänvisade frågor, som angå *föreskrifter* om bevillnings utgörande. *Utskottet har även att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna inkomsterna av de särskilda bevilningarna samt, sedan statsverkets behov blivit utredda och bestämda, föreslå sättet att genom bevilning åvägabringa jämvikt i statsregleringen*. Utskottet må därjämte uti bevillningsfrågor föreslå vad det anser billigt och nyttigt.

2. *Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i*

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande kommunala skatter samt, jämväl i andra fall än i mom. 1 avses, rörande alkoholhaltiga varor.

§ 41.

1. Bankoutskottet tillhör att undersöka och utreda riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och tillstånd samt att föreslå och i mål, för vilka utskottet fått sig sådan makt av riksdagen uppdragen, giva föreskrifter om bankens och riksgäldskontorets förvaltning ävensom att föreslå vad till fyllandet av riksgäldsverkets behov erfordras.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt.

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlätna proposition vad angår *pensions- och indragningsstaterna* och med anledning därav liksom ock med avseende å de från kamrarna dit hänvisade frågor rörande *pensionsväsendet* avgiva utlåtanden och förslag.

§ 41.

1. Bankoutskottet tillhör att undersöka och utreda riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och tillstånd samt att föreslå och i mål, för vilka utskottet fått sig sådan makt av riksdagen uppdragen, giva föreskrifter om bankens och riksgäldskontorets förvaltning ävensom att föreslå vad till fyllandet av riksgäldsverkets behov erfordras. *Utskottet skall ock meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor, som avse användningen av de under riksgäldskontorets förvaltning stående utlåningsfonder.*

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt *ävensom angående pensionsväsendet.*

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlätna proposition, vad angår *pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk*, och med anledning därav liksom ock med avseende å *övriga* från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

§ 44.

1. Finnes fråga äga nära samband med ämne, som tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan kunna till nämnda utskott hänvisas, ändå att den enligt föreskrifterna i §§ 37—43 skolat handläggas av annat ständigt utskott.

2. Därest i någondera kammaren fråga väckes, som icke enligt vad i §§ 37—43 stadgas tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan hänvisas till det ständiga utskott, under vars behandling densamma prövas närmast höra, eller till ett tillfälligt utskott.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager. En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver, och må ej någon vara berättigad att tala utom protokollet. Ingen må tillåta sig personligen förolämpande uttryck; sker det, äger kammaren pröva, huruvida den ledamot, som sålunda sig förgått, må av talmannen erhålla tjänlig föreställning och varning, eller om saken bör till laga domstols behandling överlämnas eller ock alldeles förfalla.

§ 52.

Vid kammares sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne.

Ej må någon vara berättigad att tala utom protokollet.

Ingen må tillåta sig personligen förolämpande uttryck eller eljest uppträda på ett mot god ordning stridande sätt. Sker det, och låter den felande sig icke av talmannens föreställning rätta, äger talmannen främtaga honom ordet. Har sådant ägt rum, må den felande för det sammanträdet icke vidare yttra sig. Väckes förslag, att den ledamot, som sålunda sig förgått,

Nuvarande lydelse:

Utskottets förslag:

därjämte må av talmannen erhålla varning eller att saken bör till laga domstols behandling överlämnas, skall beslut däröver av kammaren vid nästa sammanträde utan föregående överläggning fattas.

§ 54.

Konungens skrivelser — — — dess
yttrande.

Propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom *sjuttio* dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlåtas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men.

§ 55.

Motion i ämne, som tillhör ständigt utskotts behandling, må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom tio dagar från riksdags öppnande, dock att motion i grundlagsfråga må väckas inom fyrtio dagar från öppnandet och motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlätits, sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens av-

§ 54.

Konungens skrivelser — — — dess
yttrande.

Propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom *sextio* dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlätas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men.

§ 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom *femton* dagar från riksdags öppnande. *Dock* må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, *väckas* sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller

Anm. till § 55. Vid 1930 års riksdag harsåsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagits följande förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen, vilket, därest ovanstående förslag antages såsom vilande, kommer att bliva alternativ till detta:

§ 55.

Motion i ämne, som tillhör ständigt utskotts behandling, må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom tio dagar från riksdags öppnande, dock att motion i grundlagsfråga må väckas inom fyrtio dagar från öppnandet och motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande, och må fråga härom ej väckas senare än vid *andra* sammanträdet efter det, då propositionen avläts.

[illegible]

Nuvarande lydelse:

lämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande, *och må fråga härom ej väckas senare än vid sammanträdet näst efter det, då propositionen avläts.*

Motion i ämne, som tillhör tillfälligt utskotts behandling, må väckas inom tjugu dagar efter riksdags öppnande, kammare obetaget att för särskilt fall medgiva, att sådan motion även senare må väckas.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som *tillhöra ständigt utskotts behandling*, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. *Angår motion annat ämne, och rör det ej kammaren enskilt, kan motionen ej utan remiss till utskott bifallas. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.*

§ 58.

När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren enhälligt

Utskottets förslag:

ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande. *Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen avläts.*

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som *ej röra kammaren enskilt*, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande.

§ 58.

När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren enhälligt

*Nuvarande lydelse:**Utskottets förslag:*

densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde, *då sådan hänvisning bör ske*, därest frågan ej nedlägges eller, om den rörer kammaren enskilt, eljest bliver avgjord. *Varje ledamot äger i målet avgiva yttrande, vilket jämväl till utskottet överlämnas; men ej må därav remissen till utskottet uppehållas.*

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § första stycket sägs, eller uppstår fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

§ 60.

1. När ärende — — — överläggningen slutad.

Anm. till § 60. Vid 1930 års riksdag har såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagits följande förslag till ändrad lydelse av § 60 riksdagsordningen, vilket, därest ovanstående förslag antages såsom vilande, kommer att bli alternativ till detta:

§ 60.

1. När ärende — — — — — överläggningen slutad.

2. Därefter bör, utom i de fall, mom. 3 upptager, proposition framställas i den ordning, här nedan i detta mom. stadgas. Kan fråga bli föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivt under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven. — Propositionen skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; en var i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva. — Då voteras skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och *uppläsas*, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägges talmannen i en därtill avsedd röstarna en ja-sedel

densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde. *Vid detta sammanträde bör hänvisning till utskott ske*, därest frågan ej nedlägges eller, om den rörer kammaren enskilt, eljest bliver avgjord; *dock att, där fråga är av beskaffenhet att kunna hänvisas till tillfälligt utskott, med beslut om hänvisning må anstå längst till det sammanträde, som inträffar näst efter motionstidens utgång.*

Vid remiss till utskott äger varje ledamot i målet avgiva yttrande, vilket jämväl till utskottet överlämnas; men ej må därav remissen uppehållas.

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § första stycket sägs, eller uppstår, *i annat fall än i första stycket av denna paragraf avses*, fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

§ 60.

1. När ärende — — — överläggningen slutad.

Nuvarande lydelse:

2. Därefter bör, utom i de fall, mom. 3 upptager, proposition framställas i den ordning, här nedan i detta mom. stadgas. Kan fråga bliva föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivit under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven. — Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; envar i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva. — Då voteras skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och *anslås*, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga

Utskottets förslag:

2. Därefter bör, utom i de fall, mom. 3 upptager, proposition framställas i den ordning, här nedan i detta mom. stadgas.

Kan fråga bliva föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivit under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven.

Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; envar i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva.

Då voteras skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och *upplåsas*, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öp-

och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöras då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

3. Fråga, varom i första punkten av 110 § regeringsformen eller i 32 § 2 mom. eller i tredje punkten av 52 § i denna riksdagsordning förmåles, skall alltid avgöras genom votering. I ty fall gälle angående voteringsproposition jämte kontraposition vad i nästföregående mom. sägs; *dock bör justerad proposition anslås och därefter* omröstning genast äga rum. Sådan omröstning skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande av lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid varje omröstning före sedlarnas uppräknings bland dem uttaga och genast förseglad avlägga. Om vid sammanräkandet av de övriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och avgöra beslutet. Är pluralitet redan vunnit, bör den avlagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

Nuvarande lydelse:

talmannen i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

3. Fråga, varom i första punkten av 110 § regeringsformen eller i 32 § 2 mom. eller i *tredje punkten* av 52 § i denna riksdagsordning förmåles, skall alltid avgöras genom votering. I ty fall gälle angående voteringsproposition jämte kontraposition vad i nästföregående mom. sägs; *och bör, sedan nämnda propositioner anslagits*, omröstning genast äga rum. Sådan omröstning skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande av lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid varje omröstning före sedlarnas uppräknings en bland dem uttaga och genast förseglad avlägga. Om vid sammanräknandet av de övriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och avgöra beslutet. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttagas därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tve tydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende

Utskottets förslag:

pet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägges talmannen i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

3. Fråga, varom i första punkten av 110 § regeringsformen eller i 32 § 2 mom. eller i *sista stycket* av 52 § i denna riksdagsordning förmåles, skall alltid avgöras genom votering. I ty fall gälle angående voteringsproposition jämte kontraposition vad i nästföregående mom. sägs; *dock bör justerad proposition anslås och därefter* omröstning genast äga rum. Sådan omröstning skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande av lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid varje omröstning före sedlarnas uppräknings en bland dem uttaga och genast förseglad avlägga. Om vid sammanräknandet av de övriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och avgöra beslutet. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttagas därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tve tydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende

Nuvarande lydelse:

till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i 37 § 5 mom. omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

§ 78.

De reglementariska föreskrifter, som för riksdagsgöromålen och ordningen hos kamrarna och utskotten anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna och den i 37 § 5 mom. omförmälda stadga, äger riksdagen eller i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa. Ej må något däri införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

§ 79.

De framställningar till Konungen, vilka riksdagen beslutar, skola, ävensom svaren på Hans till riksdagen avlåtna förslag, genom skrivelser till Konungen avlämnas. *A Konungens propositioner i frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag skola riksdagens svar, därest beslutet innefattar bifall till Konungens förslag, på rikssalen å dag, som Konungen utsätter, överlämnas.*

§ 80.

I mål — — — ärendet berett.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser, *ävensom av riksdagsbeslutet*, besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under inseeende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter, vilka jämväl, tillika med kamrarnas talmän och vice talmän, tillkommer

Utskottets förslag:

till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i § 36 mom. 5 omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

§ 78.

De reglementariska föreskrifter, som för riksdagsgöromålen och ordningen hos kamrarna och utskotten anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna och den i § 36 mom. 5 omförmälda stadga, äger riksdagen eller, i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa. Ej må något däri införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

§ 79.

De framställningar till Konungen, vilka riksdagen beslutar, skola, ävensom svaren på Hans till riksdagen avlåtna förslag, genom skrivelser till Konungen avlämnas.

§ 80.

I mål — — — ärendet berett.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under inseeende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter, vilka jämväl, tillika med kamrarnas talmän och vice talmän, tillkommer att utse och förordna de tjän-

*Nuvarande lydelse:**Utskottets förslag:*

att utse och förordna de tjänstemän, som riksdagen anser för detta kansli erforderliga.

Ej må expedition över något riksdagens beslut utgå förr än den blivit inför kamrarna justerad. *Riksdagsbeslutet skall av riksdagens ledamöter underskrivas. Övriga från riksdagen utgående expeditioner undertecknas endast av talmännen.*

stemän, som riksdagen anser för detta kansli erforderliga.

Ej må expedition över något riksdagens beslut utgå förr än den blivit inför kamrarna justerad. Från riksdagen utgående expeditioner undertecknas av talmännen.

Tryckfrihetsförfordningen.

§ 2.

4:o. I grund — — — som helst.
Vid föregående — — — ovägerligen iakttagas:

Att protokoll, hållna hos Konungen i ministeriella ärenden och kommandomål, eller statsrådets protokoll och handlingar, eller riksständens, eller utrikesnämndens, eller konstitutionsutskottets, rörande statsrådet, eller banko- och riksgäldsverkens, eller banko- och statsutskottens, eller revisorers över banko- och riksgäldsverken, rörande samma verks hemliga ärenden, icke kunna före femtio år efter protokollets eller handlingens datum till tryckning fordras, eller, utan vederbörandes tillstånd, utbekommas. Utgivas sådana — — icke uppenbara.

§ 2.

4:o. I grund — — — som helst.
Vid föregående — — — ovägerligen iakttagas:

Att protokoll, hållna hos Konungen i ministeriella ärenden och kommandomål, eller statsrådets protokoll och handlingar, eller riksständens, eller utrikesnämndens, eller konstitutionsutskottets, rörande statsrådet, *eller utrikesutskottets, rörande upplysningar, som prövats böra hemliga hållas*, eller banko- och riksgäldsverkens, eller banko- och statsutskottens, eller revisorers över banko- och riksgäldsverken, rörande samma verks hemliga ärenden, icke kunna före femtio år efter protokollets eller handlingens datum till tryckning fordras, eller, utan vederbörandes tillstånd, utbekommas. Utgivas sådana — — icke uppenbara.

2) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet här ovan hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 maj 1932.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

N ä r v a r a n d e: herrar *Reuterskiöld, Sävström, Strömberg, K. J. Ekman, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Mellén, Larsén, Gustafson i Kasenberg, Hallén, Lindmark, Karlsson i Vadstena, Olsson i Mora, Fast, Petersson i Broaryd och Alströmer.*

Reservationer:

A) Vid avd. I avseende inledning:

a) av herr *Reuterskiöld*, som anført:

Då jag anser önskligt, att de förslag till förbättringar i den svenska riksdagens arbetsformer, som genom betänkandet nu föreläggas riksdagen till avgörande, och som i sina väsentliga delar äro, efter min uppfattning, av synnerligt stor betydelse med hänsyn till en vidare utveckling genom praxis, har jag ej velat för min del försvåra förslagens genomförande genom avvikande yrkanden. Men jag har dock ansett mig böra reservationsvis angiva vissa punkter, beträffande vilka jag hyser tvekan, huruvida de äro alldeles lyckliga. Sålunda finner jag statsutskottets utökning till 30 ledamöter, utan att jordbruksutskottet samtidigt erhåller till sig överförda alla jord- och vatten- samt skogslagstiftningsfrågor med avstående till statsutskottet av jordbrukets huvudtitel, icke behöfelig eller lämplig, även om den icke är direkt skadlig. Lika så kan jag ej finna annat än att det nya utrikesutskottet bort erhålla även de chargefrågorna rörande utrikesdepartementet; skälen häremot äro icke bärande, även om de kunna synas vid första påseendet övertygande. Beträffande utskottets uttalanden angående utrikesnämnden har jag ansett mig icke kunna biträda dem i den kategoriska form, de erhållit, då de varken äro uttryck för en objektivt nödvändig ståndpunkt eller ens på något som helst sätt kunna binda kommande riksdagars konstitutionsutskott. Ej heller kan efter min mening avfattningen av stadgandet om bevillningsutskottets uppgifter i fråga om lagstiftningen, så vitt angår alkoholhaltiga varor, anses lycklig, även om den är i viss mån bättre än i det ursprungliga förslaget; jag vidhåller min uppfattning, att här bort införas all monopollagstiftning genom Konung och riksdag. Slutligen vidhåller jag vad jag beträffande anordningarna för budgetbehandlingen till kommittébetänkandet anført, men finner, att vad här ytterligare erfordras, det kan komma, sedan praxis börjat utvecklas på grund, som nu kan läggas.

b) av herrar *David Bergström*, *Olsson* i Mora och *Fast*, vilka yttrat:

Såsom en svaghet i den utredning beträffande riksdagens arbetsformer, som verkstälts av 1930/31 års kommitté, framstår kommitténs intetsäggande, å en knapp sida levererade utlåtande i det icke oviktiga ämnet om eventuell uppdelning av riksdagens årliga sammanträdestid på två sessioner och vad därmed kunde äga sammanhang.

Att konstitutionsutskottet, liksom Kungl. Maj:t, icke tilltrött sig att på basis av en dylik otillfredsställande utredning framlägga något utarbetat förslag i nu

berörda hänseende, är begripligt. Då denna fråga sålunda kommer att ligga kvar olöst och i sagda ofärdiga skick får tagas i arv av framtiden, har det dock synts oss på sin plats att, om också endast i reservationens form, en uttrycklig påminnelse om detta mycket viktiga problem och om dess fortsatta tillvaro såsom ett sådant inrymmes i konstitutionsutskottets utlåtande.

B) Vid avd. II avseende utskottsorganisationen:

Vid punkten 1 angående begränsning av tillfälliga utskotts användning:

av herrar *David Bergström, Gustafson* i Kasenberg, *Olsson* i Mora och *Fast*, vilka ansett utskottets utlåtande i denna punkt böra hava följande lydelse:

De tillfälliga utskotten ha i praxis blivit lika permanenta som de ständiga utskotten. De ha också enligt utskottets mening rätt väl fyllt sina uppgifter. Frågan om de tillfälliga utskottens avskaffande eller begränsning av deras arbetsuppgifter har vid upprepade tillfällen bringats under riksdagens prövning, men förslag i sådan riktning hava hittills av riksdagen avslagits. Den minskning av de tillfälliga utskottens arbetsuppgifter, som under de senaste åren ägt rum, är väsentligen beroende av förändrad praxis från talmännens sida, varigenom flera motioner, som tidigare skulle ha hänvisats till beredning av tillfälligt utskott, kommit att gå till ständigt utskott, ett förhållande som när som helst kan genom förändrad praxis upphöra. Att såsom i propositionen föreslås, tillfälligt utskott skall utses endast vid beredning av fråga, som berör kammare enskilt, eller för beredning av en eller annan motion i övrigt, finner utskottet allt annat än tillfredsställande. Ett bifall till propositionen i denna punkt torde i realiteten innebära de tillfälliga utskottens avskaffande.

De tillfälliga utskotten ha skapat möjlighet för yngre riksdagsmän att från början aktivt deltaga i utskottsarbete, vilken möjlighet annars skulle hava flera år försenats. Det olika antalet ledamöter i första och andra kammaren möjliggör endast en mindre utökning av antalet ledamöter i de ständiga utskotten, och en utökning av antalet suppleanter i de ständiga utskotten erbjuder i regel endast ett passivt deltagande i utskottsarbetet, medan ledamot-skap i tillfälligt utskott möjliggör ett aktivt inträngande i riksdagsarbetet.

Genom tillsättandet av sekreterare jämväl i de tillfälliga utskotten har visserligen betydelsen av arbetet inom dessa utskott ur skolningssynpunkt förminskats, men inga hinder borde föreligga för en återgång till tidigare förhållanden, då sekreteraregöromålen uppdelades på utskottsledamöterna. Därest det skulle befinnas ändamålsenligt att begränsa de tillfälliga utskottens antal, kan detta ske utan några grundlagsändringar, enär varje kammare för sig bestämmer, huru många tillfälliga utskott som skola tillsättas.

De olägenheter, som anses följa genom att en fråga, som väckts i båda kamrarna och vilken hänvisats till beredning av tillfälligt utskott, skulle beredas av tvenne utskott, kunna övervinnas genom samarbete under hand mellan de båda utskotten.

Därest de tillfälliga utskotten avskaffas, måste alla i motionsväg väckta frågor behandlas av båda kamrarna, medan nu av de motioner, som endast

väckts i ena kammaren och hänvisats till tillfälligt utskott, allenast de, som biträtts av denna kammare, komma under medkammarens prövning. Ett bifall till propositionen komme sålunda att något öka riksdagsarbetet. Därest de tillfälliga utskotten avskaffades och tidigare dit hänvisade frågor skulle behandlas av ständigt utskott, kommer statsutskottet säkerligen att få till sig hänvisat det största antalet dylika frågor. Då statsutskottet är det utskott, som är mest arbetstyngt, måste en sådan åtgärd innebära motsatsen till rationalisering av riksdagsarbetet. De ständiga utskottens arbetsbörda medgiver näppeligen en ingående prövning av de frågor, som nu beredas av tillfälligt utskott.

Vi ha icke kunnat biträda Kungl. Maj:ts proposition i de delar, som beröra de tillfälliga utskottens ställning, varför vi hemställa,

att såväl förevarande proposition som utskottets förslag i vad de angå begränsning av de tillfälliga utskottens användning måtte av riksdagen avslås.

Vid punkten 2 angående utrikesutskott och utrikesnämnd m. m.:

a) av herrar *Strömberg, K. J. Ekman, greve Spens, Sundberg* och *Gustafson* i Kasenberg, som anförde:

Konstitutionsutskottet föreslår i sitt nu föreliggande utlåtande, att »utrikesutskottet skall meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som röra överenskommelser med eller förhållandet till främmande makter eller mellanfolkligt samarbete i övrigt och icke skola av annat utskott behandlas eller som äro av övervägande utrikespolitisk eller handelspolitisk innebörd».

Detta stadgande är till sin innebörd synnerligen oklart. Frågor, som »röra överenskommelser med eller förhållandet till främmande makter eller mellanfolkligt samarbete i övrigt och icke skola av annat utskott behandlas», synas icke kunna vara några andra frågor än de, som hittills gått till konstitutionsutskottet, möjligen med tillägg av en eller annan fråga, som någon gång hänvisats till tillfälligt utskott. Dessa frågor äro icke av annan beskaffenhet, än att de mycket väl kunna stanna kvar hos konstitutionsutskottet, som hittills på ett tillfredsställande sätt handlagt dylika frågor.

Förutom dessa frågor skulle till det nya utrikesutskottet hänvisas frågor, som äro av »övervägande utrikespolitisk innebörd». Vilka äro dessa frågor? Säkerligen kan icke en enda sådan fråga uppvisas, vilken icke helt och fullt faller in under de redan tidigare i paragrafen omnämnda frågorna om »överenskommelser med eller förhållandet till främmande makter eller mellanfolkligt samarbete i övrigt». Vid tillämpningen torde visa sig, att till utrikesutskottet icke komma att hänvisas andra sådana frågor, än de som tidigare plägat gå till konstitutionsutskottet.

Slutligen nämnas i den föreslagna lagtexten såsom tillhörande utrikesutskottet frågor, som äro av »handelspolitisk innebörd». Räknas frågor om tullar och tulltraktater dit? De torde svårigen kunna fränkännas »handelspolitisk» innebörd; men det kan likväl ifrågasättas, huruvida utrikesutskottet skulle vara mera skickat att behandla dylika frågor än bevillningsutskottet. Ena-

handa är förhållandet med andra frågor rörande varuutbytet med främmande länder, vilka förut behandlats av olika utskott, allt efter frågornas olika natur. Den sakkunskap och erfarenhet, som för behandlingen av sådana frågor är den viktigaste och mest angelägna, torde knappast vara att påräkna inom det blivande utrikesutskottet.

Granskningen giver vid handen, att utrikesutskottet knappast torde komma att syssla med andra frågor än dem, som för närvarande tillhöra konstitutionsutskottet, jämte de nyss omförmälda »handelspolitiska frågorna». För de förra frågornas behandling är utrikesutskottet icke behöfligt; och för de senare frågornas handläggning torde utskottet i de flesta fall komma att sakna nödig kompetens.

På grund av vad sålunda anförts yrka vi:

att förslaget om ändring av § 53 regeringsformen, avseende inrättandet av ett utrikesutskott, måtte av riksdagen avslås;

att förslaget om ändring av § 37 riksdagsordningen (i utskottets förslag upptagen såsom § 36), så vitt avser tillsättande av ett utrikesutskott och antalet ledamöter i ett sådant utskott, måtte av riksdagen avslås och att följaktligen i utskottets förslag till § 36 mom. 1 orden »ett utrikesutskott» samt »utrikesutskottet av sexton» måtte utgå;

att förslaget om ändring av § 38 riksdagsordningen (motvarande §§ 37 och 38 i utskottets förslag), så vitt angår det föreslagna utrikesutskottet, måtte av riksdagen lämnas utan bifall och följaktligen *dels* utskottets förslag till § 37 mom. 2 avslås, och *dels* utskottets förslag till § 38 mom. 1 och 2 avslås; samt

att förslaget om ändring av § 2 mom. 4:o tryckfrihetsförordningen, så vitt avser det föreslagna utrikesutskottets protokoll och handlingar, måtte av riksdagen avslås.

b) av herr *Mellén*, som anförde:

När konstitutionsutskottet tillstyrkt det framställda förslaget att, samtidigt med inrättandet av ett särskilt riksdagsutskott för utrikesärenden, lämna utrikesnämnden i orubbat bo, utgör detta icke någon rationell lösning utan en kompromiss. Utskottet har i likhet med kommittén funnit det böra bero på framtida erfarenheter, om utrikesutskottet och utrikesnämnden i någon form böra koordineras. En uppenbar dualism kommer att föreligga mellan utrikesnämnden och det föreslagna utrikesutskottet, vilken bör undvikas och hävas. Detta lär knappast kunna ske annorlunda än genom att utrikesutskottet under riksdagen även fungerar såsom utrikesnämnd. Först därigenom kan nödig enhetlighet i utrikesfrågornas behandling ernås och risker för skadliga friktioner och motsättningar undgås. Men härigenom behöva ingalunda de hittills tillämpade formerna vid den förberedande rådplägningen med Konungen och regeringen brytas.

Bör sålunda utrikesutskottet fungera i utrikesnämndens stad och ställe under riksdagen, återstår frågan om formerna för rådplägningen mellan riksdagarna. Härvid kan man tänka sig, antingen att utrikesutskottet får förlängt mandat för denna uppgift till nästa riksdags början, eller att en särskild delegation med den nuvarande utrikesnämndens namn tillsättes för samma tid och för samma ändamål. Det senare alternativet synes vara att föredraga. Sker valet av utrikesnämnd vid slutet av riksdagen, kan hänsyn även tagas till eventuell ministärförändring under riksdagen, varigenom de av skiftet beroende partierna i motsats till vad för närvarande gäller kunna vidtaga de ändrade dispositioner i sin representation, som föranledas av förändringen i regeringsställningen.

Under återopande av dessa av herr Nylander m. fl. i motion II: 456 framburna skäl har jag inom utskottet yrkat, att utskottet i anledning av motionen ville föreslå riksdagen sådana grundlagsändringar, att till utrikesutskottet under lagtima riksdag överföras de uppgifter, som för närvarande åvila utrikesnämnden, att utrikesnämnden endast fungerar för tiden mellan riksdagarna och att valet till densamma företages vid slutet av varje riksdag, lagtima såväl som urtima.

c) av herr *Lindmark*, som tillkännagivit att han, om han deltagit i behandlingen av ärendet under punkt 2, skulle hava röstat emot förslag om inrättande av utrikesutskott.

Vid punkten 6 angående kamrarnas ledamöters deltagande i utskott:

a) av herrar *Sävström*, *Strömberg*, greve *Spens*, *Sundberg* och *Fast*, som anförte:

Konstitutionsutskottet har till stöd för sitt tillstyrkande av förslaget om ökning av antalet ledamöter i statsutskottet från 24 till 30 bland annat anförte, att statsutskottet vore mera arbetstungt än övriga riksdagsutskott i allmänhet och att denna omständighet bidroge till den mot riksdagens slut rådande anhopningen av ärenden i kamrarna. Statsutskottets arbetsmöjligheter borde därför ökas genom att utskottet tillfördes ytterligare det antal ledamöter, som svarade mot en ny femte avdelning. Huruvida detta ökade antal ledamöter under alla förhållanden borde fördelas å fem avdelningar eller användas till förstärkning av de redan bestående avdelningarnas ledamotsantal vore dock enligt konstitutionsutskottets mening en intern statsutskottsfråga, i vilken statsutskottet sålunda självt ägde besluta efter omständigheterna.

Det förhållandet, att statsutskottet ofta mot riksdagens slut avlämnar ett flertal utlåtanden i viktigare frågor, kan man enligt vår uppfattning icke råda bot för genom den av konstitutionsutskottet tillstyrkta anordningen att utöka statsutskottets ledamotsantal. Anhopningen av statsutskottets utlåtanden mot riksdagens slut beror till största delen på att en stor mängd kungl. propositioner avlämnas först vid propositionstidens utgång. Minskas propositionstiden, såsom konstitutionsutskottet nu föreslagit, från 70 till 60 dagar från riksdagens öppnande, kommer detta säkerligen att bidra till att statsutskottets

utlåtanden kunna få en något tidigare behandling i kamrarna. För övrigt torde det sena framläggandet av åtskilliga utlåtanden från statsutskottet i flera fall vara beroende på sådana omständigheter som att de organisations- och lagärenden, vilka beredas inom andra utskott än statsutskottet, ofta äro förknippade med anslagskrav, vilka icke kunna av statsutskottet prövas förr, än själva huvudfrågorna blivit avgjorda. Statsutskottet kan enligt vår uppfattning icke heller anses vara mera arbetstyngt än vissa av riksdagens övriga ständiga utskott, om man tager hänsyn till att det egentliga utredningsarbetet inom statsutskottet utföres å avdelningarna. Det kan redan på denna grund ifrågasättas, om en utökning av statsutskottets ledamotsantal är erforderlig. Härtill kommer emellertid, att konstitutionsutskottet icke ansett sig kunna eller böra uttala, att det förstärkta ledamotsantalet under alla förhållanden skulle användas till bildandet av en ny femte avdelning, utan att det borde bero på statsutskottet självt att allt efter omständigheterna besluta, om det borde användas på dylikt sätt eller till förstärkning av de redan bestående fyra avdelningarnas ledamotsantal. Men härigenom har utskottet undanryckt den enda hållbara grunden för förslaget om en utökning av statsutskottet. I det förberedande arbetet å statsutskottets avdelningar deltaga nämligen även suppleanterna, varför någon utökning av utskottets ledamotsantal för förstärkning av avdelningarna ej är behöfelig. Genom utökning av statsutskottets ledamotsantal på sätt som föreslagits skulle också, och detta är ingalunda det minst vägande skälet mot den föreslagna anordningen, en ökad tidsutdräkt uppkomma vid plenarhandlingarna i utskottet, varigenom den tänkta vinsten av förslagets genomförande skulle i synnerlig grad förminska. De lättnader i statsutskottets arbetstunga, som må finnas påkallade, torde kunna i allt väsentligt åstadkommas genom en jämkning av arbetsmaterialet mellan de olika avdelningarna i utskottet ävensom genom vissa andra organisatoriska förändringar, som det ligger inom utskottets behörighet att självt företaga.

Slutligen må erinras, att första kammarens ledamotsantal icke synes medgiva den föreslagna ökningen av antalet ledamöter i tre av riksdagens nuvarande ordinarie utskott.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte avslå såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag om utökning av statsutskottets ledamotsantal från 24 till 30.

b) av herrar *Strömberg*, greve *Spens*, *Sundberg* och *Vennerström*, som anförde:

Konstitutionsutskottet har i motsats till kommittén och Kungl. Maj:t tillstyrkt en utökning av andra lagutskottets ledamotsantal från 16 till 20. Som motiv härför har anförts önskemålet att utskottet, om sådant finnes lämpligt, skulle kunna fördela sig på två avdelningar för behandling av de olikartade grupper av ärenden, som i regel ankomma på utskottets beredning.

Emellertid torde, beträffande andra lagutskottet, föreligga nära nog samma

behov av lagteknisk enhetlig granskning, som ansetts stå hindrande i vägen för uppdelning av första lagutskottet på avdelningar. En fördelning av andra lagutskottet på avdelningar låter sig därför svårigen genomföras, och skulle, om den genomfördes, givetvis föranleda en långvarig plenarbehandling.

Det är visserligen förhållandet att en stor arbetsbörda i regel vilar å andra lagutskottet under riksdagens senare del. Detta beror emellertid i huvudsak på att utskottet under den förra delen av riksdagen icke har tillräckligt arbetsmaterial för att under hela riksdagen fullt effektivt bedriva sitt arbete. Denna olägenhet synes avsevärt bliva avhjälpt genom den av utskottet tillstyrkta begränsningen av propositionstiden och den likaledes av utskottet förordade förtursrätten för tryckning av motioner, som tillhöra lagutskottens behandling, för så vitt dessa väckas vid riksdagens början.

Vidare talar mot den föreslagna ledamotsökningen, att första kammarens ledamotsantal knappast medger sådan ökning.

Såsom ett skäl mot utökningen av ledamotsantalet i blott det ena av lagutskotten bör även anföras, att vid gemensamma sammanträden med bägge utskotten enligt § 42 mom. 3 riksdagsordningen utskottet med det större medlemsantalet skulle få större inflytande än det andra vid beslutens fattande.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen måtte avslå konstitutionsutskottets förslag om
utökning av andra lagutskottets ledamotsantal från 16 till 20.

C) Vid avd. III angående övriga frågor:

Vid punkten 1 angående propositions- och motionstid m. m.:

a) av herrar *Sävström* och *Fast*, som anförde:

Utskottet har funnit sig böra förordna en utsträckning av tiden för väckande av motioner i allmänhet från tio till femton dagar räknat från riksdagens öppnande. Till stöd härför har utskottet bland annat anförde, att det vore otvivelaktigt, att för det stora flertalet riksdagsmän i allmänhet mötte stora svårigheter att iordningställa motionerna före ankomsten till riksdagen, samt att riksdagsmännen också före trontalet och statsverkspropositionens avlämnande saknade närmare kännedom om de åtgärder av allmän politisk karaktär, som regeringen ämnade vidtaga, varför arbetet med motionernas iordningställande ofta finge bedrivas i ett allt för forcerat tempo. En något utvidgad motionstid kunde icke heller antagas komma att verka fördröjande å riksdagsarbetet.

Vi anse i likhet med utskottet någon utvidgning av motionstiden vara behöflig. Men enligt vår uppfattning kunna vägande invändningar resas mot den av utskottet föreslagna utsträckningen av motionstiden med hälften av dess nuvarade längd. Det stora flertalet motioner torde icke avlämnas förr än vid tiden för motionstidens utgång, varför en utvidgning av motionstiden med fem dagar torde få anses medföra en motsvarande förlängning av riksdagstiden, eftersom motionernas tryckning tager en ganska avsevärd tid. Med beaktande härav och då en utvidgning av motionstiden med två dagar torde vara tillfyllest, anse vi

tiden för avgivande av motioner i allmänhet endast böra fastställas till tolv dagar från riksdagens början och hemställa därför,

att riksdagen måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen:

§ 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom *tolv* dagar från riksdags öppnande. Dock må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, väckas sist vid det sammanträde som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen avläts.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som ej röra kammare enskilt, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande.

b) av herr greve *Spens*, som anförde:

Utskottet har, i motsats till kommittén och Kungl. Maj:t, föreslagit en utvidgning av tiden för avlämnande av motioner i allmänhet från tio till femton dagar. Hållbara skäl för en utsträckning av denna tid med hälften av dess nuvarande längd hava icke förebragts. Tendensen har under de senaste decennierna tvärtemot vad utskottet sålunda föreslagit varit att begränsa såväl motions- och propositionstid för att därigenom möjliggöra ett snabbare igångsättande av riksdagsarbetet. Då tryckningen av den mångfald motioner, som avlämnas vid slutet av motionstiden, tager en ganska avsevärd tid i anspråk, är det sannolikt att den av utskottet föreslagna utvidgningen av motionstiden med fem dagar skulle medföra lika många dagars fördröjning av riksdagsarbetet. Det förefaller inkonsekvent att man, samtidigt som man tillstyrker en begränsning av tiden för väckande av förslag från regeringen, förordar en utsträckning av tiden för väckande av förslag från enskilda riksdagsmäns sida.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen måtte, med avslag på konstitutionsutskottets förslag att utvidga motionstiden från tio till femton dagar för

motioner i allmänhet, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen:

§ 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom tio dagar från riksdags öppnande. Dock må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlåtits, väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositionens avlämnande i kammare. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen avläts.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som ej röra kammare enskilt, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande.

Vid punkten 4 angående disciplinära åtgärder:

av herrar *Sävström, David Bergström, Karlsson* i Vadstena och *Fast*, som anförde:

Utskottet har med vissa jämkningar tillstyrkt kommitténs och Kungl. Maj:ts förslag om införande av särskilda bestämmelser angående disciplinära åtgärder gentemot talare, som missbrukat yttrandefriheten. Härom har utskottet anförde, att riksdagens värdighet och bevarandet av talmannens auktoritet krävde, att garantier skapades för att talmannen erhöles möjlighet att utan ett sammanträdes ajournering värja kammaren mot grova missbruk av yttrandefriheten.

Den av utskottet föreslagna grundlagsändringen angående disciplinära åtgärder anse vi oss böra avstyrka. Några allvarliga och ofta återkommande olägenheter med de nu i riksdagsordningen innehållna bestämmelserna om påföljd för missbruk av yttrandefriheten hava ej påvisats. Begreppet god ordning är också högst tänjbart. Den disciplinära makt, som utskottet vill lägga i talmannens hand i och för bevarandet av dennes auktoritet, kan därför komma att verka i rakt motsatt riktning. Vi hemställa därför,

att riksdagen måtte, med avslag på förslaget angående införandet av nya bestämmelser om disciplinära åtgärder, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 52 riksdagsordningen:

§ 52.

Vid kammarens sammanträde äger varje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne.

Ej må någon vara berättigad att tala utom protokollet.

Ingen må tillåta sig personligen förolämpande uttryck; sker det, äger kammaren pröva, huruvida den ledamot, som sålunda sig förgått, må av talmannen erhålla tjänlig föreställning och varning, eller om saken bör till laga domstols behandling överlämnas eller ock alldeles förfalla.

Vid punkten 5 angående plenum plenorum m. m.:

av herr K. J. Ekman, som anförde:

Då jag anser, att den personliga bekräftelse av riksdagens ställning till de frågor, som varit föremål för överläggning, vilken ligger uti ett samlat, av riksdagens ledamöter underskrivet riksdagsbeslut, alltjämt bör bibehållas, hemställer jag,

a) att riksdagen med avslag på förslaget, om ändring av § 36 riksdagsordningen (motsvarande § 35 i utskottets förslag), så vitt angår stadgandet om riksdagsbeslut, måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av nämnda paragraf i riksdagsordningen:

§ 35.

1. Vill Konungen, med upplösande av riksdag, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, meddelar Konungen, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.

2. Då riksdag skall avslutas, infinna sig, på Konungens kallelse och efter förrättad gudstjänst, riksdagsmännen på rikssalen och framföra genom talmannen sina välönskningar. Därefter uppläses riksdagsbeslutet, varupå Konungen förklarar riksdagen vara avslutad.

Vill Konungen ej själv avsluta riksdag, skall Konungens beslut om avslutandet meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat; och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart avslutad.

b) att förslaget om ändring av § 80 riksdagsordningen, avseende vissa bestämmelser om riksdagsbeslutet, måtte av riksdagen avslås.

Vid punkten 6 angående statsråds och förutvarande statsråds deltagande i utskott:

a) av herr *K. J. Ekman*, som, med instämmande av herrar *Lindmark*, *Olsson* i *Mora* och *Fast*, anförde:

I § 44 riksdagsordningen stadgas, att ej må någon, av vilken riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma. Ett förutvarande statsråd kan i följd härav icke året efter statsrådsbefattningens utövande inväljas i statsutskottet. Utskottet föreslår härutinnan den förändring, att vad sålunda stadgats likväl ej skall utgöra hinder att i statsutskottet invälja förutvarande ledamot av statsrådet, dock utan rätt för denne att inom utskottet deltaga i behandling av ärende, varom i 39 § 2 mom. förmäles, d. v. s. ärende rörande kontrollen över budgetens tillämpning och granskningen av budgetredovisningen.

Nämnda § 39 mom. 2 riksdagsordningen innehåller, bland annat, att det tillkommer statsutskottet att efterse och granska, huruvida gjorda eller förordnade utbetalningar av statsmedlen icke överstigit beloppet av de huvudtitlar, vilka av riksdagen uti uppgjord statsreglering blivit fastställda, och huruvida utbetalningarna äro grundade på behörigen upprättade stater eller Konungens med vederbörlig kontrasignation utfärdade anordningar samt styrkta med behöriga kvittenser av dem, som medlen emottagit. Skulle mot riksdagens beslut de till någon huvudtitel anslagna summor befinnas dragna till andra ändamål än dem, som under samma huvudtitel höra, eller något av riksdagen fastställt anslag befinnas överskridet, skall utskottet hos kamrarna göra anmälan emot den ämbetsman, som en sådan anordning kontrasignerat, varefter förfares enligt 106 och 107 §§ i regeringsformen.

Den statsutskottet sålunda åliggande kontrollen över verkställigheten av de för senast avslutade budgetår beviljade anslagen och därmed sammanhängande åtgärder torde icke alltid kunna så helt isoleras från ställningstagandet till de vid den granskande riksdagen föreliggande fortsatta eller nytillkomna anslagskraven i olika ämnen, att icke de av en föregående regering vidtagna åtgärderna i samma eller liknande ämnen emellanåt kunna komma att utöva ett mer eller mindre bestämmande inflytande på utskottets behandling av dessa ämnen. Det kan då icke vara lämpligt, att förutvarande statsråd, vilka deltagit i omförmälda åtgärder, vare sig dessa föranlett uttrycklig anmärkning eller ej, deltaga i de av sagda åtgärder mer eller mindre beroende besluten i de föreliggande anslagsfrågorna.

Med anledning härav yrkas,

att utskottets förslag till § 36 mom. 6 riksdagsordningen (avseende ändring i nuvarande § 44) måtte av riksdagen avslås.

b) av herr *David Bergström*, som yrkat avslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag till lydelse av § 36 mom. 6 riksdagsordningen och ansett detta moment böra till innehåll och form i allo överensstämma med nuvarande § 44 riksdagsordningen.